Virginia Woolf

TOPLU ESERLERİ 5

FLUSH

ÇEVİREN: FATİH ÖZGÜVEN

İLETİŞİM

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yapuğı özgün katkılarla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* (İletişim Yayınları, 1999) ünlü yazarın adıyla birlikte anılacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalım sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Daloway, Deniz Feneri, Orlando, Jacob'un Odası, Dalgalar, Flush, Perde Arası, Kendine Ait Bir Oda* ve *Yıllar* adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

Can Yayınları, 1993 (1 baskı)

Flush
© 1933 The Estate of Virginia Woolf
Onk Ajans Ltd.

İletişim Yayınları 722 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 158
ISBN 975-470-907-6
© 2001 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2001, İstanbul (1000 adet)
2. BASKI 2005, İstanbul (500 adet)

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
DİZGİ Maraton Dizgievi
UYGULAMA Utku Lomlu
DÜZELTİ Serap Yeğen
MONTAJ Şahin Eyilmez
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF

Flush

BİR KÖPEĞİN ROMANI

Flush

ÇEVİREN *Fatih Özgüven*

DESENLER *Vanessa Bell*

iletişim

İÇİNDEKİLER

Önsöz / LOUIS GRILLET 7
1. Three Mile Cross 13
2. Arka Oda 29
3. Kukuletalı Adam 41
4. Whitechapel 61
5. İtalya 81
6. Son 105

Önsöz
Louis Grillet

Mrs. Browning'in finosuyla ilgili bir öykü okumak üzeresiniz. Ama dikkatli olun! Belki de bu fantezinin yazarının birtakım art niyetleri vardır. Siz sanıyorsunuz ki, elinizdeki, bir kuçu kuçunun biyografisidir yalnızca. Ama bakalım bu hayvan yavrusunun postunun altında ne gizler var.

Orlando'yu hatırlayın. Hani bir süre önce okuduğunuz o bilmece yüklü öykünün kahramanı... Genç bir kıza dönüşen delikanlının, dişileşen erkeğin, cinsiyetini değiştirip çizme yerine eteklik giymeyi yeğ tutan o kişiliğin şaşılası serüvenlerini... Kimdi sahi o? İngiltere'ydi mutlaka... Chaucer ve Shakespeare döneminin şen ve yiğit İngiltere'sinin, Viktoria çağının kat kat etekleri, farbelaları, cici bicileri, üç kat perdeleri, ahlakı, sahte utangaçlığı, korkaklığı, kırlentleri, menekşeleri, paravanları, saygınlığı ve pufları tarafından çaptan düşürülen, kadınsılaştırılan, her türlü üslubunu ve canlılığını yitirmiş İngiltere'sine dönüşmesi...

Burada, yeni bir değişim içinde aynı kişiyi ya da isterseniz, aynı alegoriyi bulmaktayız. Flush her şeyden önce tarihe malolmuş bir köpek: Şair Bayan Barrett'in mektupların-

da sık sık adı geçtiği için çok tanınmış ve onun unutulmaz serüveninde hep yanında olmuş koker cinsi bir köpek. Wimpele Sokağı'nda neredeyse bir mahpus hayatı sürdüren, diktatör bir babanın kurbanı, hastalıklı ve duygulu genç kadının acıklı öyküsünü, İngiliz edebiyatıyla ilgilenen herkes bilir. Hasta olduğu için yıllar yılı bir divana uzanmış, sonra aşkın verdiği o inanılmaz güçle ayaklanmış, babasının boyunduruğundan kurtulmayı, kaçmayı başarabilmiş bir kadın. Zincirlerini koparmış bir tutsak; ayakta bile duramazken, İtalya'ya kaçabilmiş, çünkü tutkusu onu kanatlandırmış. Böylesi sevimli bir öykünün ayrıntılarını bir köpeğin duyumları ve bakış açısından izlemek çok keyifli olacaktır kuşkusuz.

Ama komedi burada noktalanmıyor. Burada esas kahraman Elizabeth değil, minik köpeğin kendisidir. Türlü iştahlardan, güdülerden oluşmuş bir ateş parçasının, vahşi bir hayvanın yavaş yavaş evcilleştirilmiş, eğitimden geçirilerek yavanlaştırılmış, medenileştirilmiş bir ev köpeğine dönüştürülmüş halidir. Kent köpekleri bir vakitler kır köpekleri olduklarını unuturlar, doğayı unuturlar, ıslak çayırların kokusunu, ovaları, sık ormanları, özgür gençliklerinde ava çıktıklarında korkuttukları sülünleri, tavşanları unuturlar; yaylanarak sıçramayı, çimenleri, avlanmayı, Venüs'ün yabanıl çağrılarını ve ağaç altlarındaki mutlu çiftleşmeleri unuturlar. Zevklere veda etmiş, özgürlüğe ve kaprislere veda etmişlerdir. Artık aşk, dolayısıyla şenlik yoktur. Flush zengin bir evin köpeğidir artık, bir küçük hanımın kucağında oturan hayvancıktır. Bakımlıdır, süslüdür, yemeğini tabaktan yer, hizmetini görecek uşaklar vardır çevresinde; her gün taranır, fırçalanır, yıkanır, parfümlenir; azametlidir, yemek seçer, dikkatlidir, erdemlidir, cinselliğini dizginler, içgüdülerini bastırır, kilise kurallarına uyar, hanımının cici köpeğidir, terbiyelidir, saf su ve beyaz tavuk etiyle beslenir, tut-

kuları küçümser, gençliğinde yaptığı deliliklerin anısını bile yitirmiş olduğundan, kuşandığı masumiyet giysisini sokak köpekleriyle kirletmeyi aklının ucundan bile geçirmez. Kısacası, tıpkısı tıpkısına sahibesine benzemiştir.

İşte buyrun, *burjuva köpek*'ler katına yükselmiştir: Lüks içinde yaşayan bir köpektir, 'yüksek sosyete'ye katılmıştır, asilleşmiştir, 'mutlu azınlık'ta yer almaktadır. Derken on dokuzuncu yüzyılın gurur kaynağı olan varlıklı sınıfların yaşadığı Mayfair semtinde, bitkin sahibesinin kucağında otururken, birden East End adı verilen o kenar mahallede, Whitechapel cehenneminde bulur kendini. Köpekler cennetinden, gözyaşı ve diş gıcırdatmalarıyla dolu olan 'citta dolente'nin korkunç sokaklarına düşüverir. Onu kaçıran hırsızlar zavallıyı iğrenç bir mahzende hapis tutarlar. Neyse ki üzüntüden deliye dönmüş genç kız, korkusunu ve tiksintisini yenerek ve çok yüksek bir fidye karşılığı onu oradan kurtarır. Londra'nın ayak takımı arasından, varlığını bilmezden gelmeyi yeğlediğimiz, ama kapitalist sistemin temelini oluşturan o pislik ve kötülük dolu acılar ve kinler dünyasından dramatik bir kaçış! Kısacası, 'gecenin sonuna yolculuk', kötülüğün keşfi... Bu kötülüğün varlığına göz yummak, daha doğrusu, kendi kendimize türlü yalanlar atarak varlığını inkâr etmek ne kadar rahattır oysa.

Kurtuluş nerede peki? Sevgide... Göreceğiz, genç kızı kendi dünyasından, önyargılardan koparan, 'tabu'ları ve babasının öğütlerini göz ardı etmesini sağlayan, onu iyileştiren, yaşama kavuşturan, sonunda ona "Ayağa kalk, yürü," diyen de sevgidir. Aşktır. Bu aşk onun karşısına Bay Browning kılığında çıkar. Ama bu o kadar beklenmedik, Wimpola Sokağı'nın adabına o kadar aykırı bir görüntüdür ki, sahibesinin erdeminin uyanık bekçisi olan Flush, onun karşısında öfkeyle hırlar ve yabancının bacağını ısırır. Ama aşka kim karşı koyabilir ki? Genç Bayan Barrett'i sürüp götü-

ren aşk, Flush'ı da peşinden sürükler ve hayvan yeni yaşamında ona eşlik eder. Floransa'da artık sınıf farkları yoktur; güneş herkesin üstüne ışımakta, gölge herkese eşit serinlik sağlamaktadır. Nadide köpeciklerin kayışını tutacak uşaklar yoktur, ama buna karşılık, haydutlardan, fidyecilerden korkmak için sebep de yoktur; sokakta, pazarda, seyyar satıcıların tezgâhlarının kıyılarında her an birkaç lokma bir şey bulunabilir, arada bir tekme yesen de bu ancak o lokmanın tadını artırır. Sonra, sokak çeşmelerinden buz gibi sular içilebilir. Gerçi bu arada bitlenilir de; ne yapacağını şaşıran Bay Browning bitleri temizlemeyi beceremeyince hayvancığı tıraş etmek, tüylerini kırkmak zorunda kalacaktır. Bu da bir kurtuluştur. Flush sınıf düşmüştür, ama özgürleşmiştir, ipeksi kıllarından, kendisine yük olan asaletinden sıyrılmaktan hiç gocunmaz. Soylu geçmişini bir yana bırakıp doğaya döner. Ayrıcalıklarından vazgeçip güle oynaya mutluluklar dünyasına adım atar.

O andan itibaren büyük bir keyifle köpekleşir. Söylemeye utanıyorum, ama sefahate dalar. Şurada burada yattığı bile olur. İnanılmaz ölçüde serbestleşir. Anası babası belli olmayan birtakım serserilerle ortalıkta görünmekten en ufak bir utanç duymaz. Nerede akşam orada sabah! Bulduğunu yer, köşebaşlarında önüne gelenle ilişki kurar. Birtakım halk hareketlerini alaycı gözlerle izler, bayrak taşıyarak, marşlar söyleyerek yürüyüş yapan kalabalıkların peşine takılır, sonra da ara sokağın birinde ya da herhangi bir köprü altında bir gecelik aşklar yaşar. Bütün bu yaptıkları konusunda oldukça sinik bir felsefe geliştirmiştir. Ne yani, ne yapacaktı ki? Köpekten başka bir şey değildir ki. Arada eve uğradığında ise -ki bunu çok sık yapmıyordur artık- efendilerinin, yeni dostlarıyla birlikte, yeni bir meşgale bulduklarını görmektedir: Ruhlarla istişarede bulunmakta, masaları havaya kaldırmakla ciddi ciddi uğraşmaktadırlar. Bu gibi saçma sa-

pan eğlenceler Flush'ın içini sıkar. Metafizik onu hiç mi hiç ilgilendirmemektedir. İnsan neden yaşamı olduğu gibi kabul etmez de işin içine doğaüstü şeyler karıştırır ki? Güneşte yatmak hoş değil midir? Keyiften daha güzel ne vardır? Gün ışığı kadar basit bir şeyi neden bir bilmeceye ya da bir drama dönüştürür bunlar?

İşte Virginia Woolf'un küçük öyküsü bu. Aslında felsefi bir öykü olduğu kesin. Pek bir şeye dokunmazmış gibi yapan yazar aslında pek çok şeyi hafif hafif tırmıklıyor: Zavallı XIX. yüzyılı, 'aptal XIX. yüzyıl'ı iyice hırpalıyor. 'Viktorya çağı' denilen dönemin görenekleri, saçmalıkları, yanılsamalarının ötesinden, bir Sterne'in, bir Fielding'in bilgeliğine, hayal kırıklığını yansıtan mizahına ulaşıyor. Yarattığı Flush, eziyet ve eğitim görmüş, terslenmiş, tinselleştirilmiş, sonra da azat edilip doğaya geri verilmiş olan bu köpecik, yapay ve yasakçı bir eğitimin baskısından kurtulmak için çırpınan İngiliz ruhunun bir imgesi değilse, nedir? Kimbilir?

Türkçesi *PINAR KÜR*

1
Three Mile Cross

Bu anılarda konu edeceğimiz kimsenin, üyesi olmak iddiasında bulunduğu ailenin dünyanın en eski ailelerinden biri olduğu herkesçe kabul edilmiştir. Bu nedenle de ismin kökeninin dahi bilinmezliklere karışmış olması şaşılacak şey değil. Milyonlarca milyonlarca yıl önce bugün adına İspanya denilen ülke yaradılışın fokurtusunda rahatsız rahatsız köpürüyordu. Yüzyıllar geçti; bitkiler ortaya çıktı; bitki örtüsü olan yerde tavşan olacaktır buyurmuş doğanın yasası; yaradan da tavşan olan yerde köpek olacaktır buyurmuş. Sorgu sual kaldıracak yanı yok bu işin. Ama tavşan avcısı köpeğe neden Spaniyel dendiğini sorduğumuzda, işte orada kuşkular ve zorluklar başlıyor. Kimi tarihçiler Kartacalılar İspanya'ya ayak bastıklarında askerlerin hep bir ağızdan 'Span! Span!' diye bağırdıklarını söylerler - çünkü her bir çalılığın, her bir fundalığın dibinden tavşanlar fırlıyormuş. Ülke tavşandan geçilmiyormuş. Kartaca dilinde span, tavşan anlamına gelir. Böylece ülkeye Hispania demişler, yani tavşan ülkesi, hiç durmadan tavşan peşinde koştukları gö-

rülen köpeklere de Spaniyel denmiş, yani tavşan köpekleri.

Birçoğumuz bu kadar açıklamayla yetinecektir; ama gerçekler bizi konuya başka türlü yaklaşanların da bulunduğunu eklemeye zorluyor. Hispania sözcüğünün, diyor bu bilgin kişiler, Kartaca dilindeki span sözcüğüyle hiçbir ilgisi yoktur. Hispania sözcüğü, Bask dilindeki españa sözcüğünden gelir ve kıyı, sınır anlamınadır. Eğer böyleyse, tavşanlar, fundalıklar, köpekler, askerler - bu romantik ve hoş resmi tümüyle aklımızdan silip atmalı ve kısaca İspanya'ya España dendiği için spaniyellere de Spaniyel dendiğini varsaymalıyız. Üçüncü bir asanatika okulunun sözcülerine de bakılacak olursa, sevgililer birbirlerini nasıl canavarım ya da maymunum diye çağırırlarsa İspanyollar da sevgili köpeklerini, köpek bunun tam tersi tabiatta olduğu için sahtekâr ya da üçkâğıtçı diye (españa sözcüğü bu anlamlara çekilebilir) çağırırlarmış - bu sonuncusu ciddiye alınamayacak kadar hayali bir varsayım.

Bu kuramları ve bizi burada hiç ilgilendirmeyen daha birçok benzerini geçersek, kendimizi onuncu yüzyıl ortalarında Galler'de buluyoruz. Spaniyel çoktan oraya varmıştır, kimilerinin dediğine göre yüzyıllar önce Ebhor ya da Ivor adında bir İspanyol boyu tarafından buraya getirilmiş; onuncu yüzyılın ortalarında artık üstün şöhrete sahip, değerli bir köpektir. 'Kralın Spaniyeli bir sterlin değerindedir' demiş Howel Dha, Yasalar kitabında. Isa'dan sonra 948 yılında bir sterlinin alım gücünü düşünecek olursak -kaç kadın, esir, at, öküz, hindi ve kaz alınabilirdi- spaniyelin nicedir değerli ve yüksek şöhret sahibi bir köpek olduğu açıkça anlaşılır. Kralın yanıbaşındaki yerini çoktan almıştı. Ailesi birçok ünlü kral ailesinden fazla saygı görüyordu. Plantagenetler, Tudorlar ve Stuartlar daha başkalarının balçığında karıklar açar, başkalarının pulluklarını sürerken o saraylarda yan gelmiş yatıyordu. Howard'lar, Cavendish'ler ya da Rus-

sell'lar daha Smith'lerin, Jones'ların ya da Tomkin'lerin alelade çamurundan sıyrılıp çıkmadan çok önce, Spaniyel ailesi seçkin ve farklı bir aileydi. Sonra yüzyıllar hükmünü verdikçe, ana gövdeden küçük küçük dallar ayrılıp koptu. Derece derece, İngiliz tarihi gelişimini sürdürdükçe, en az yedi ünlü Spaniyel ailesi ortaya çıktı - Clumber, Sussex, Norfolk, Black Field, Koker, Irish Water ve English Water. Bunlardın hepsi tarihöncesi çağların ilk Spaniyelinden türemiştir, ama belirgin karakteristik özellikler gösterirler, bu yüzden de hiç kuşkusuz eşit derecede belirgin ayrıcalıklara sahiptirler. Kraliçe Elizabeth'in tahtta bulunduğu sırada bir köpekler aristokrasisi bulunduğuna Sir Philip Sidney tanıklık etmektedir: "... tazılar, Spaniyeller ve av köpekleri," diye yazıyor Sidney, Arcadia adlı kitabında, "bunlardan birinciler köpekler arasında efendiler, ikinciler beyler, üçüncülerse bekçilerdir."

Ama bu vesileyle Spaniyellerin insanlara öykündüğünü, tazıları kendilerinden üstün, av köpeklerini kendilerinden aşağı gördüklerini varsayacak bile olsak, onların aristokrasilerinin bizimkinden daha sağlam temellere dayandığını itiraf etmek zorundayız. En azından Spaniyeller Kulübü kurallarını gözden geçiren herhangi birinin bu sonuca varması gerekir. Bir Spaniyelde nelerin makbul olup nelerin olmadığı bu yüce kuruluş tarafından kesin bir dille belirtilmişir. Açık renk gözler mesela, makbul değildir; kıvırcık kulaklar daha da kötüdür; doğuştan açık renk bir buruna ya da tepe çıkıntısına sahip olmak vahim kusurdur. Spaniyellerde nelerin makbul olduğu da aynı açıklıkla belirtilmiştir. Baş düz olmalı, burundan yukarı doğru çok sert olmayan bir eğimle yükselmelidir; kafatası oldukça yuvarlak ve epey beyin gücüne yer kalacak biçimde gelişmiş olacaktır; gözler yuvarlak olacak fakat patlak olmayacaktır; genel ifade bir zekâ ve yumuşak başlılık ifadesi olmalıdır. Bu özellikleri taşıyan Spaniyeller yeğlenir ve üretilir; tepe çıkıntısı ya da açık renk

burun arzetmekte direnen Spaniyel, türünün ayrıcalıklarından ve kazanımlarından yoksun bırakılır. Yargıçlar böyle koymuş yasaları, yasayı koyarken de ona uyulmasını garantileyecek cezalar ve ayrıcalıklar getirmişler.

Oysa, insan toplumuna bakacak olursak, orada nasıl bir kargaşa, nasıl sonuçlar bekliyor bizi! İnsan ırkı üzerinde hiçbir kulübün böyle bir yargı yetkisi yok, hiçbir kulüp böyle yargılara ulaşamamış. Bizlerde Spaniyel Kulübü'ne en çok yaklaşan kuruluş Heralds' College. En azından insan familyasının katışıksızlığını korumak için çaba gösteriyor. Gelgelelim, doğuştan soyluluk dediğimizde - gözlerimiz açık renk mi koyu renk mi olmalı, kulaklarımız kıvrık mı düz mü olmalı, tepe çıkıntısı vahim bir kusur mudur gibi konularda yargıçlarımız bize aile armalarımızı sormakla yetiniyorlar. Belki sizin aile armanız yoktur. O zaman bir hiçsiniz. Ama on altı göbek soyunuzu sayabiliyor, tacı tahtı hak ettiğinizi kanıtlayabiliyorsanız sadece doğduğunuzu teslim etmekle kalmıyor, üstüne üstlük doğuştan soylu olduğunuzu da söylüyorlar. İşte bu yüzdendir ki, bütün Mayfair'de tek bir ekmekçi bile, uzanmış yatan aslanıyla coşmuş kalkmış deniz kızını, kapısından eksik etmiyor. Manifaturacılarımız bile, sanki sattıkları çarşaflarda uyumanın garantisinin kanıtıymış gibi kapılarının üzerine kraliyet arması asıyorlar. Herkes mevkiinden söz ediyor, mevkiin erdemleri yüceltiliyor. Ama Bourbon, Habsburg ya da Hohenzollern kraliyet ailelerine bakıyoruz da, armalarında kaç taç, kaç kuşak, uzanmış yatan ya da şahlanmış kalkmış kaç aslan ya da leopar olursa olsun, hepsinin de günümüzde sürgünde olduğunu, iktidardan düştüğünü, hiçbirinin artık saygıya değer bulunmadığını görüyoruz, o zaman başımızı sallayıp Spaniyel Kulübü'nün yargıçlarının daha isabetli karar verdiklerini itiraf ediyoruz. Şimdi bundan çıkan dersleri bir kenara bırakalım, bu yüksek meselelerden Flush'ın Mitford

ailesindeki gençlik yıllarına dönelim.

On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru Reading yakınlarında Dr. Midford ya da Mitford adında birinin evinde ünlü Spaniyel soyundan bir aile yaşamaktaydı. Bu beyefendi, Heralds' College'in kuralları gereğince adını 't' ile yazmayı yeğliyor, böylece Northumberlandlı bir aileden, Bertram Kalesi Mitfordlarından gelme olduğunu iddia ediyordu. Miss Russell adındaki karısı, uzaktan da olsa kesinkes Bedford Dükalığı'na mensuptu. Oysa Dr. Mitford'ın ataları ilke filan dinlemeden öylece edepsizce çiftleşmişlerdi ki, herhangi bir yargıçlar kurulu ne onun soyluluk iddiasını kabul eder, ne de soyunu sürdürmesine izin verirdi. Gözleri açık renkti; kulakları kıvrıktı; başında o vahim tepe çıkıntısı vardı. Başka bir deyişle, son derece bencil, umursamazcasına savurgan, maddi, içten pazarlıklı ve çıkar düşkünüydü. Kendi servetini, karısının servetini ve kızının kazandıklarını saçtı savurdu. Varlıklı zamanında onları yüzüstü bıraktı, eli ayağı tutmaz olduğunda ise başlarına kaldı. Hakkında söylenebilecek iki olumlu şey var, biri olağanüstü yakışıklılığı -oburluk ve ayyaşlık onu Baküs kılığına sokuncaya kadar tam bir Apollo'ydu- öteki de köpekleri gerçekten sevmesi. Ama şurası bir gerçek ki, Spaniyel Kulübü'nün benzeri bir insanlar kulübü olsaydı, ne Mitford'ı 'd' yerine 't'yle yazmak ne de Bertram Şatosu Mitford'larıyla kuzenlik iddiasında bulunmak onu hakaret ve aşağılamadan, horlanma ve dışlanmayla cezalandırılmaktan, cinsini sürdürmeye layık olmayan soyu bozuk bir insan damgasını yemekten kurtaramazdı. Ama o insanoğluydu. Bu yüzden de hiçbir şey onu iyi aileden, görgülü bir hanımla evlenmekten, seksen yılı aşkın yaşamaktan, kuşaklarca tazıyla Spaniyele sahip olmaktan ve bir kız çocuk peydahlamaktan alıkoyamadı. Tüm araştırmalarına karşın, Flush'ın değil doğduğu ay ve gün, doğum yılı bile tam olarak saptanamadı, ama büyük olasılıkla 1842

yılının ilk aylarında doğduğu sanılıyor. Ne yazık ki yalnızca şiir gibi güvenilmez bir boyutta ölümsüzleştirilen fermalarından anlaşıldığı kadarıyla, üstün nitelikli bir kızıl koker Spaniyel olan Tray'in (1816 sıraları yaşadı) soyundan gelmesi yüksek bir olasılık. Flush'ın, Dr. Mitford'ın 'avdaki maharetinden dolayı' 20 altın İngiliz lirasına dahi satmayı reddettiği 'o harbiden bitirim Spaniyel'in oğlu olduğunu düşündürecek her türlü neden var. Heyhat ki, Flush'ın toy bir köpek olarak en ayrıntılı betimlemesi söz konusu olduğunda şiire bel bağlamak durumundayız. Kürkü, güneş ışığında 'baştan aşağı altın rengi kesilen' o kendine özgü koyu kahverengindeydi. Gözleri 'ela fasilesinden ürkmüş gözler'di. Kulakları 'püskül püskül'dü; 'Narin ayakları'nı 'saçaklar örtüyor'du, kuyruğu enliydi. Burada her ne kadar uyaktan ileri gelen zorlamalar, şiirsel söyleyiş tarzına özgü saptırmalar varsa da, bunlar kesinlikle Spaniyel Kulübü'nün itirazıyla karşılanacak şeyler değil. Flush'ın kendi türünün kusursuz karakter özellikleriyle donanmış kızıl cinsinden safkan bir Koker olduğuna kuşku yok.

Yaşamının ilk aylarını Reading yakınlarında Three Mile Cross denen bir işçi evinde geçirdi. Mitfordlar yoksul düştüklerinden beri -tek hizmetkârları Kerenkappock'tu- Miss Mitford iskemle kılıflarını kendi eliyle ve en ucuz kumaştan dikiliyordu. Anlaşıldığı kadarıyla evdeki en belli başlı mobilya büyük bir masaydı, en önemli mekân ise geniş bir limonluk. Flush'ın, günümüzde onun mertebesinde bir köpeğe verilecek yağmur geçirmez köpek kulübeleri, çimento kaldırımlar, şahsi kullanımına ayrılmış bir hizmetçi kız ya da bakıcı çocuk gibi lükslere sahip olmuş olması uzak bir olasılık. Ama keyfi yerindeydi; yaradılışının tüm canlılığı içinde yaşının ve cinsinin gereği olan zevkleri ve kimi kabahatleri tattı. Doğru, Miss Mitford evden pek çıkamıyordu. Saatlerce babasına yüksek sesle kitap okumak, sonra onunla

iskambil oynamak zorundaydı, babası neden sonra uyuyakaldığında ise, limonluktaki masanın başına geçer, fatura ödemek ve borç kapatmak üzere yazar, yazar, yazardı. Derken uzun zamandır beklenen an gelirdi. Kâğıtları bir yana iter, başına bir şapka oturtur, şemsiyesini alır, köpekleriyle kırlarda gezintiye çıkardı. Spaniyellerin sezişi doğuştan güçlüdür; Flush ise hikâyesinden de anlaşıldığı üzere, insanî duyguları fazlasıyla sezen bir köpekti. Hanımının nihayet temiz havayı içine çekmesi, geniş alnındaki çizgiler kendiliğinden gevşeyip silinirken rüzgârın beyaz saçlarını dağıtmasına, yüzünün doğal rengini daha da pembeleştirmesine izin vermesi karşısında Flush öyle bir sıçrayıp oynardı ki, bu oynaşmalardaki delişmenlik yarı yarıya hanımının duyduğu hazzı anlamaktan gelirdi. Hanımı uzun otların arasından yürürken o da otların yeşil perdesini ayıra ayıra bir o yana bir bu yana sıçrardı. Serin serin çiğ ya da yağmur küreciklerı burnunun yanıbaşında gökkuşağı pırıltıları saçarak çatlardı; kimi yerde sert, kimi yerde yumuşak, kimi yerde sıcak, kimi yerde soğuk toprak ayaklarının altındaki yumuşak yastıkçılara kâh batar, onları kâh ürpertir kâh gıdıklardı. Sonra, burun deliklerini ah nasıl da inceden inceye örülmüş çeşit çeşit kokular sızlatırdı; keskin toprak kokuları, tatlı çiçek kokuları, yaprakların ve böğürtlen çalılıklarının isimsiz kokuları; yolu karşıdan karşıya geçerken ekşi kokular; bakla tarlalarına girdiklerinde acı kokular. Derken birdenbire rüzgârla birlikte aşağıdan, daha keskin, daha güçlü, bütün kokulardan daha da yırtıcı bir koku koptu geldi -beyninin ortasından, onu yırtarcasına geçerek binlerce dürtüyü kıpırdatan, milyonlarca anıyı canlandıran bir koku- tavşan kokusu, tilki kokusu. Hızla sudan çekilen olta ucundaki balık gibi fırladı, gitti. Hanımını unuttu; bütün insan cinsini unuttu. Esmer adamların 'Span! Span!' diye bağırışlarını duydu. Kırbaçların şakladığını duydu. Koştu; deli gibi koştu. So-

nunda, şaşkın, durdu; büyü söndü, kayboldu; ağır ağır, kuyruğunu sersem sersem iki yana sallayarak çayırlığı geçti, gerisin geriye, miss Mitford'ın ayakta durmuş, şemsiyesini havada sallayarak 'Flush! Flush! Flush!' diye seslendiği yere döndü. Çağrı en azından bir kere daha baskın çıkacaktı; av borusu daha da derinde yatan dürtüleri uyandırmış, belleği aşan, tek bir yırtıcı haz çığlığıyla otları, ağaçları, yabanisiyle evciliyle tavşanı, tilkiyi silip götüren daha da yabani, daha da güçlü duyguları çağırmıştı. Aşkın meşalesi gözlerini tutuşturmuştu; Venüs'ün av borusunu duymuştu. Daha bebekliğinden çıkmadan baba olmuştu Flush.

Yıl 1842, böyle bir davranış bir erkekte bile görülse, yaşamöyküsü, yazarı bir özüre sığınmak zorundadır; kadında hiçbir özür kâr etmez; adı sayfadan utançla silinip kazınır. Ama ister beğenin ister beğenmeyin, köpeklerin ahlak anlayışları kuşkusuz bizimkilerden farklıdır ve bu bakımdan Flush'ın davranışında perdelemeyi ya da onu ülkedeki en temiz, en lekesiz köpeklerin arasından sürüp atmayı gerektirecek bir durum yoktur. Dr. Pusey'nin ağabeyinin onu satın almaya can attığı yolunda, ne derler, bulgular var. Dr. Pusey'nin herkesçe bilinen karakterinden ağabeyinin olası karakterini tahmin edecek olursak, Flush'ı, daha yavru bile olsa, köpek karakterindeki delişmenlikle ters düşecek ciddi, oturaklı, gelecek için çok şeyler vaat eden bir şeylerin beklemekte olduğu söylenebilirdi. Ama karakterindeki çekiciliğin daha da anlamlı bir kanıtı olarak şunu da söyleyelim ki, Miss Mitford onu satmayı reddetti. Parasızlıktan aklını kaçıracak gibi olduğu, ne trajediler döktüreceğini, hangi yıllığın düzeltmelerini yapacağını bilemediği, arkadaşlarından yardım istemek gibi durumlara düştüğü göz önünde bulundurulursa, Dr. Pusey'nin ağabeyinin önerdiği miktarı reddetmesi kolay olmamış olmalı. Flush'ın babasına yirmi sterlin verilmişti. Miss Mitford Flush için rahat rahat on, on beş

sterlin isteyebilirdi. On ya da on beş sterlinle iskemlelerin yüzünü değiştirebilir, limonluğa yeni tohumlar alabilir, gardırobunu baştan aşağı yenileyebilirdi. 1842 yılında, 'dört yıldır,' diye yazmıştı, 'ne bir bone, ne bir pelerin ne de bir entari aldım, bir çift eldiven dahi alamadım.' Ama Flush'ı satmak düşünülemezdi. O, parayla bağdaşamayacak şeylerdendi. Demek ki, manevi unsuru, parayla pulun ötesinde olan şeyleri simgeledikleri için dostluktaki çıkar gütmezliğin en iyi nişanesi olan, daha da az bulunur şeyler sırasına giriyordu; peki, insan, arkadaştan çok kızı gibi bir dosta sahip olacak kadar şanslıysa, bu köpeği ona bu duygularla armağan etmez miydi; hele bu, tüm yaz ayları boyunca Wimpole Sokağı'ndaki bir arka odada kapanıp kalan bir dostsa, İngiltere'nin en önde gelen kadın şairi, parlak, talihsiz, hayranlık uyandıran Elizabeth Barrett'in ta kendisiyse? Bunlar, Flush'ın güneş ışığında yuvarlanıp sağa sola seğirtişini seyrederken olsun, Londra'da Miss Barrett'in karanlık, sarmaşıkların gölgelediği yatak odasında divanın üzerinde otururken olsun Miss Mitford'ı gitgide daha sık meşgul eden düşüncelerdi. Evet. Flush, Miss Barrett'e, Miss Barrett Flush'a layıktı. Özveri büyük olacaktı; ama bu özveride bulunulmalıydı. Böylece, bir gün, büyük olasılıkla 1842 yazının ilk aylarında, dikkat çekici bir çift Wimpole Sokağı'ndan aşağı doğru yola koyuldular. Çok kısa boylu, tıknaz, derbeder, yaşlıca, kıpkırmızı yüzlü, bembeyaz saçlı bir hanımla elinde tuttuğu zincire bağlı çok canlı, çok meraklı, çok iyi cins bir altın koker spaniyel yavrusu. Sokağı neredeyse tamamen katettiler, gelip 50 numaranın önünde durdular. Miss Mitford, hafif bir ürperti geçirdikten sonra zili çaldı.

Belki bugün bile, Wimpole Sokağı'ndaki bir evin kapısını kimse hafifçe ürpermeden çalamaz. Burası Londra sokaklarının en görkemlisi, en yücelere karışmışıdır. Gerçekten, dünya yıkılıp gitse, uygarlık temelinden sarsılsa, bir tek Wimpo-

Miss Mitford, Flush'ı gezintiye çıkarıyor.

le Sokağı'na uğramanız yeter; o meydanı arşınlamanız; o evlere bir göz atmanız; onların bir örnekliğini görmeniz; pencerelerdeki perdelere ve onların düzenliliğine şaşmanız; pirinç tokmaklara ve onların sıra sıra birbirini izleyişine hayran olmanız; kestiği eti döven kasapla bunu onlardan alan aşçıyı seyretmeniz; sokak sakinlerinin gelirlerini tahmin etmeye çalışmanız ve buradan yola çıkarak onların Tanrının ya da insanoğlunun koyduğu yasalar önündeki eğilişlerinin derecesini çıkarmanız... İnsanın yalnızca Wimpole Sokağı'na girmesi ve otoritenin buraya üfürdüğü o huzuru kana kana içmesi yeter; Korent düşmüş, Messina yerle bir edilmiş, taçlar rüzgârın önüne kapılıp gitmiş, eski imparatorluklar alevler içinde yok olmuşken Wimpole Sokağı'nın kılını kıpırdatmaması karşısında içi minnet duygularıyla dolarak derin bir soluk alır, hele Wimpole Sokağı'ndan Oxford Sokağı'na dönerken, hemen o an yüreğinden yükselen bir yakarış gelir dudaklarından dökülür; Wimpole Sokağı'nın tek bir tuğlası dahi yerinden oynamasın, tek bir perdesi yıkanmasın, bütün kasaplarıyla aşçıları ebediyen, ebediyen fileto, but, göğüs eti, sığır ve kuzu pirzolası dövsün, pişirsin, çünkü Wimpole Sokağı ayakta durdukça, uygarlık emin ellerdedir.

Wimpole Sokağı'nın kâhyaları bugün bile oldukça ağırkanlıdırlar; 1842 yazında daha da ağırkanlıydılar. Üniforma kuralları o zamanlar daha bir sıkıydı; gümüş parlatırken kaba yeşil keçeden önlük, sokak kapısını açarken ince çizgili yelek ve kırlangıç kuyruğu kara ceket daha inceden inceye gözetilirdi. İhtimal, Miss Mitford'la Flush eşikten en az üç buçuk dakika kadar bekletildiler. Neyse, sonunda elli numaranın kapısı ardına kadar açıldı, Miss Mitford'la Flush içeriye alındılar. Miss Mitford evin devamlı konuklarındandı; Barrett'lerin aile evinin onun üzerinde şaşırtıcı değil, olsa olsa yatıştırıcı bir etkisi vardı. Ama evin Flush üzerindeki etkisi müthiş şaşırtıcı olmuş olmalı. O ana kadar Three

Mile Cross'daki işçi evinden başka eve ayak basmamıştı. Orada yerler çıplak, yaygılar eprimişti; sandalyeler ucuz kaliteydi. Burada çıplak, eprimiş, ucuz hiçbir şey yoktu - Flush bunu bir bakışta görebiliyordu. Evin sahibi Mr. Barrett, zengin bir tüccardı. Yetişkin oğulları ve kızlarıyla geniş bir ailesi, bunlara oranla kalabalık bir hizmetkâr kadrosu vardı. Evi 1830'lar sonunun modasına göre döşenmişti, kuşkusuz bu evde de, onu Shropshire'da yaptırdığı evi Arap mimarisine özgü kubbeler, hilaller ile donatmaya götüren Şark fantezisinin hafif bir esintisi vardı. Burada, Wimpole Sokağı'nda, böyle aşırılıklara göz yumulamazdı; ama içeride, yüksek tavanlı karanlık odaların divanlarla, oyma maun mobilyalarla dolu olduğunu düşünebiliriz; masalar burmalıydı; üzerlerinde telkâri süsler duruyordu; koyu bordo duvarlarda kamalar ve kılıçlar asılıydı; duvar girintilerinde Doğu Hindistan'daki malikânesinden getirilmiş garip objeler duruyor, yerleri kalın tüylü, zengin halılar örtüyordu.

Oysa kâhyayı izleyen Miss Mitford'ın peşinden uslu uslu yürürken Flush'ı gördüklerinden çok kokladıkları hayrete düşürüyordu. Merdiven sahanlığından kızaran etlerin, buğulanan av kuşlarının, kaynayan çorbaların sıcak kokuları geliyordu. Bunlar, Kerenhappock'un fakir kızartmalarıyla el altında ne varsa onlardan çırpıştırıverdiği yemeklerin cılız rayihasına alışkın burun delikleri için neredeyse yiyeceklerin kendileri kadar baştan çıkarıcıydı, yiyecek kokusuna başka şeylerin kokuları karışıyordu,'sedir ağacının, sandal ağacının, maunun; erkek ve kadın vücutlarının; erkek ve kadın hizmetkârların; paltolarla pantolonların; kabarık kadın eteklikleriyle kısa, kolsuz mantoların; goblen perdelerle pelüş perdelerin; kömür tozuyla sisin; şarapla puronun. Yanından geçerken, her bir oda -yemek odası, çalışma odası, kütüphane, yatak odası- koku harmanına kendi katkısını yolluyordu. Bir ayağını kaldırıp öbürünü yere basarken, bi-

rer sevgili gibi ayakların üzerine kapanan zengin halılar olanca duyumsallıkları ile ayaklarını okşuyor, sanki içlerine hapsediyorlardı. Sonunda evin arka tarafında kapalı bir kapının önüne vardılar. Hafifçe tıklattılar, kapı usulca açıldı.

Anlatılanlardan, Miss Barrett'in yatak odasının -işte, burası orasıydı- karanlık olduğunu tahmin edebiliriz. Genellikle yeşil atlas bir perdenin engellediği ışık, yazın pencere önündeki saksılarda yetişen kızıllı yeşilli sarmaşıklar, kahkaha çiçekleri, Latin çiçekleri ile daha da kararıyordu. Flush ilk bakışta soluk, yeşilimsi karanlıkta, odanın ortasında, boşlukta esrarlı esrarlı parlayan beş tane beyaz lamba karpuzundan başka bir şey seçemedi. Ama aklını başından alan gene de odanın kokusu oldu. Adım adım bir anıt mezara inip de kendini duvarlara ekşi ekşi çürüme ve eskilik kokan, mantar ve vıcık vıcık küf kaplı bir mağarada bulan bir arkeolog düşünün, odanın ortasında, havada yarısı gölgeler içinde kalmış mermer büstler parlıyor, her şey elinde tuttuğu iki yana sallanan küçük fenerin ışığında ancak belli belirsiz seçiliyor, o bir eğiliyor, bir dönüyor, bir o yana, bir bu yana bakıyor - böyle bir kâşifin yıkık bir kentin mahzenlerine daldığı anki duyumları, işte Wimpole Sokağı'ndaki bu hasta odasına girmiş, durmuş kolonya koklayan Flush'ın sinirlerini saran heyecan seli ancak bunlarla karşılaştırılabilir.

Ağır ağır, gözleri karanlığa ancak alışarak, epeyce kokladıktan, patileriyle yokladıktan sonra Flush çeşitli eşyaların dış çizgilerini derece derece ayırt etmeye başladı. Pencerenin yanındaki o kocaman şey gardırop olmalıydı. Onun yakınındaki şeyin şifonyer olması akla yakındı. Odanın ortasında etrafına bir çember geçirilmiş, sehpa gibi bir şey süzülerek yüzeye yükseldi; sonra belirsiz, henüz kabataslak çizgileriyle bir koltuk ve masa. Ama her şey başka bir şey kılığındaydı. Gardırobun tepesinde üç tane beyaz büst duruyordu; şifonyerin üzerinde bir kitaplık yükseliyordu, kitap-

lık kızıl merinos yünüyle kaplanmıştı; ayaklı tuvalet sehpasının üzerinde sıra sıra raflar vardı, tuvalet sehpasının üzerinde yükselen rafların üstündeyse iki büst daha vardı. Odadaki hiçbir şey kendisi değildi; her şey başka bir şeydi. Pencere storu bile basit müslinden bir stor değildi; üzerine şatolar, büyük bahçe kapıları, ağaçlıklı kuytular resmedilmiş bir kumaştı, bu manzaranın içinde de köylüler yürüyüşe çıkmıştı. Aynalar zaten kendileri olmaktan çıkmış bu nesneleri daha da kendileri olmaktan çıkarıyor, odanın içinde sanki beş şairin büstü yerine on şairin büstü, iki sehpa yerine dört sehpa varmış gibi oluyordu. Sonra birden daha da korkunç, daha da akıl karıştıran bir şey oldu. Flush duvardaki bir delikten gözlerini dikmiş kendisine bakan gözleri pırıl pırıl, dili dışarıda başka bir köpek gördü! Olduğu yerde çakıldı, kaldı. Korkuyla, hayranlıkla ona yaklaştı.

Böyle bir yaklaşıp bir uzaklaşırken, Flush çabuk çabuk, mırıl mırıl konuşan insan seslerini ancak uzaklarda ağaç tepelerinde uğuldayan rüzgâr gibi bir şey olarak algılıyordu. Araştırmalarını olanca temkinliğiyle, ürkek ürkek sürdürdü; tıpkı bir ormanda, şu gölgenin bir aslan mı ya da şu kökün bir kobra mı olduğundan emin olamadan gezinen bir kâşifin yavaş yavaş yol alması gibi. Derken gürültüler çıkararak üzerinde dolaşan kocaman bir şeylerin farkına vardı, son bir saat içinde edindiği tecrübeler sinirlerini öylesine germişti ki, hemen titreye titreye bir paravanın arkasına saklandı. Sesler kesildi. Bir kapı kapandı. Bir an şaşkın, sinirleri iyice gerili durup bekledi. Sonra bellek pençe pençe bir kaplan gibi tepesine çöktü. Yalnızlığını hissetti, terk edilmişliğini. Kapıya koştu. Kapalıydı. Tırmaladı, durdu dinledi. Aşağı inen ayak sesleri duydu. Bunların hanımının tanıdık adımları olduğunu anladı. Adımlar kesildi. Hayır, hayır - devam etti, indi, indi. Miss Mitford ağır ağır, yavaş yavaş, ayakları geri geri gider gibi merdivenlerden iniyordu.

O yoluna devam ettikçe, adımların giderek silinip yittiğini duydukça, Flush'ı bir panik aldı. Miss Mitford aşağı inerken Flush'ın yüzüne birbiri ardınca kapılar kapanıyordu; özgürlüğün üzerine kapanıyorlardı; çayırların; tavşanların, otların; taptığı, deli gibi sevdiği hanımının - onu yıkamış, dövmüş, kendisi zar zor yiyecek bulurken tabağındakileri onunla paylaşmış olan o tatlı, yaşlı kadının - mutluluk, iyilik, insanların iyiliği adına ne biliyorsa hepsinin üzerine kapanıyorlardı! İşte! Giriş kapısı çarpılarak kapandı. Yalnızdı. Hanımı onu terk etmişti.

O zaman öyle bir çaresizlik ve acı dalgası geldi geçti ki içinden, yazgısının geri döndürülmezliği, kaçınılmazlığı öylesine yerle bir etti ki onu, Flush başını kaldırdı, yüksek sesle uludu. Bir ses 'Flush,' dedi. Flush bunu duymadı. 'Flush,' diye tekrarladı ses. Irkildi. Yalnız kaldığını sanmıştı. Döndü. Odada onunla birlikte bir canlı mı vardı? Divanın üzerinde bir şey mi vardı? Bu varlık her neyse, ola ki kapıyı açar, o da hâlâ Miss Mitford'ın ardından koşup ona yetişebilir diye çılgın bir umutla -belki de bu, evdeyken, serada oynadıklarına benzer bir saklambaç oyunuydu- Flush şimşek gibi divana seğirtti.

'Ah, Flush!' dedi Miss Barrett. İlk kez dosdoğru Flush'ın yüzüne baktı. Flash da ilk kez baktı divanda uzanan hanıma.

İkisi de şaşkındı. Miss Barrett'in yüzünün iki yanından iri lüleler dökülüyordu; iri parlak gözleri pırıl pırıl parlıyordu; iri bir ağız gülümsüyordu. Flush'ın başının iki yanından kocaman kulakları sarkıyordu; onun gözleri de iri ve parlaktı; ağzı genişti. Aralarında bir benzerlik vardı. Birbirlerine bakarlarken her ikisi de 'tıpkı ben!' dedi, ama sonra ikisi de 'ama ne kadar da farklı!' diye ekledi. Miss Barrett'inki hasta odasına hapsolmuş birinin solgun, yıpranmış, havadan, ışıktan, özgürlükten yoksun yüzüydü. Flush'ın yüzü ise genç bir hayvanın sıcacık, gürbüz yüzüydü; içgüdü, ya-

nısıra sağlık ve enerji. Birbirinden ayrı düşmüş, ama aynı kalıptan çıkma bu yüzler, karşılıklı birbirlerinde gizli olanı mı ortaya çıkarıyordu acaba? Miss Barrett acaba, bir zamanlar - falan filan. Ya da Flush bir zamanlar - ama hayır. Aralarında, bir varlığı ötekinden ayırabilecek en geniş uçurum uzanıyordu. Miss Barrett konuşuyordu. Flush dilsizdi. Bir kadındı; öbürü köpek. Aralarında bunca sıkı bir yakınlık ve bunca müthiş bir uçurumla gözlerini dikip birbirlerine baktılar. Sonra Flush bir sıçrayışta divanın üzerine atladı ve bundan böyle hep yatacağı yere, Miss Barrett'in ayaklarını örten kilimin üzerine yerleşti.

2
Arka Oda

1842 yazı, tarihçilerin dediğine bakılırsa, başka yazlardan pek farklı değildi; ama Flush'a o kadar farklı geldi ki, dünyanın aynı dünya olup olmadığından bile kuşkuya düşmüş olmalı. Yatak odasında geçirilen bir yazdı; Miss Barrett'la geçirilen bir yaz, Londra'da geçirilen bir yazdı, uygarlığın göbeğinde. Önceleri yatak odasıyla içindeki mobilyadan başka bir şey göremedi, ama bu bile yeterince şaşırtıcıydı. Orada gördüğü türlü türlü eşyayı tanımak, ayırt etmek, adlı adınca öğrenmek yeterince akıl karıştırıcıydı. Masalara, büstlere, ayaklı lavabo sehpalarına anca alışmıştı ki -kolonya kokusu burun deliklerini hâlâ gıdıklıyordu- o güzel, esintisiz, sıcak, ama bunaltıcı olmayan, kuru, ama toz kaldırmayan ender günlerden biri geldi çattı, yatağa bağımlı bir hastanın hava almaya çıkabileceği günlerden biri. Miss Barrett'in kız kardeşiyle alışverişe çıkmak gibi büyük bir serüvene atılabileceği gün gelmişti.

Araba çağırıldı; Miss Barrett divanından kalktı, yüzünde tülü, ellerinde manşonu, merdivenlerden indi. Tabii Flush

da onunla birlikte. Arabaya, Miss Barrett'in ayaklarının dibine sıçradı. Onun kucağına kuruldu, önünden bütün görkemiyle süzülüp geçen Londra'nın süsü püsü şaşkın gözlerine yansıdı. Oxford Sokağı boyunca ilerlediler. Hemen hemen baştan aşağı pencere olan evler gördü. Işıltılı şerit flamalarla donanmış vitrinler gördü; pırıl pırıl parlayan pembe, mor, sarı, gülkurusu tepeciklerle tıkabasa doluydular. Araba durdu. Flush, bulut bulut, ağ ağ uçuk renk tüllerle perdelenmiş esrarengiz geçitlere girdi. Çin'den, Arabistan'dan gelen milyonlarca hava, nazlı kokularını duyularının en uzak tellerinde estirdiler. Tezgâhların üzerinde yarda yarda parlak ipekliler çarçabuk çaktı söndü; yünlü karışık ipekli topları daha bir yavaş, daha bir tok yuvarlandı. Makaslar şıkırdadı; paralar çaktı söndü. Kâğıt katlandı; ip bağlandı. İnip kalkan sorguç tüyleri, rüzgârda çırpınan şeritler, silkinen atlar, arabacıların sarı önlükleri, gelip geçenler, sıçramalar, bir aşağı bir yukarı hoplamalar derken Flush bu duyumların aşırılığından doymuş bir halde uyudu, uyukladı, düş gördü ve arabadan çıkarılıp Wimpole Sokağı'nın kapısı yeniden üzerine kapanıncaya kadar neye uğradığını bilemedi.

Ertesi gün, güzel hava devam ettiği için, Miss Barrett daha da gözüpek bir işe kalkıştı; tenteli bir tekerlekli koltukla kendisini Wimpole Sokağı'ndan yukarı doğru çektirdi. Flush gene onunla birlikte gitti. Tırnaklarının sert Londra kaldırımları üzerinde tıkırdayışını ilk defa işitiyordu. O sıcak yaz günü ilk olarak bir Londra Sokağı'nın bütün kokuları burun deliklerine hücum etti. Su yollarından yükselen bütün o iç bayıltıcı kokular; demir parmaklıklara pas tutturan ekşi kokular; bodrum katlardan duman duman yükselen sert kokular; Reading yakınlarında kokladıklarından çok daha karmaşık, yoz, çarpıcı karşıtlıklarla dolu, bileşik kokular; insan burnunun algılayabileceğinin çok ötesinde kokular; öyle ki tekerlekli koltuk ilerliyor, o şaşkın durakalıyordu; tanıyor, tadını

Arkadaki oda.

çıkarıyor, derken tasmasından şöyle bir çekilince sürüklene sürüklene yoluna devam ediyordu. Miss Barrett'in koltuğunun peşinden Wimpole Sokağı'ndan tıpış tıpış inerken geçip giden sürü sürü insan gövdesi de aklına durgunluk verdi. İç etekler başına süründü geçti; pantolonlar böğrüne sürtündü; kimi zaman burnunun bir milim ötesinden bir tekerlek vızladı geçti; bir yük kamyonu hızla geçtiğinde ölümün rüzgârı kulaklarında kükreyerek esti, patilerinin tüylerini uçurdu. Birden dehşete kapıldı. Allahtan zincir tasmasından çekiyordu; Miss Barrett onu sıkıca tutuyordu, yoksa ölümün kucağına koşacaktı. Sonunda her siniri seğirerek, duyularının her biri çın çın çınlayarak Regent's Park'a vardı.

Sanki yıllarca sürmüş bir ayrılıktan sonra yeniden ot, çiçek ve ağaç görünce tarlaların o eski av çığlığı kulaklarında çınladı ve eski yurdunun tarlalarında koştuğu gibi bir koşu koparmak üzere ileriye doğru atıldı. Ama gırtlağına koca bir yumru tıkandı; kıçının üzerine çöktü/Ağaç, ot değil mi bunlar, diye sordu. Bunlar özgürlük işareti değil mi? Miss Mitford yürüyüşüne başlar başlamaz her keresinde kendiliğinden ileriye doğru atılmaz mıydı? Burada neden tutsaktı? Durdu. Burada, diye düşündü, çiçekler eski evde olduğundan çok daha sıkışık; dar tarhlarda yan yana dimdik duruyorlar. Tarhlar sert, kara patikalar halinde bölümlenmiş. Parlak silindir şapkalı adamlar bu patikalardan bir aşağı bir yukarı uğursuz uğursuz yürüyorlar. Onları görünce titredi, koltuğa daha bir yanaştı. Zincirin sağladığı korumayı seve seve kabullendi. Böylelikle birkaç yürüyüşten sonra zihnine yeni bir kavram yerleşti. İki kere iki dört eder hesabı şu sonuca varmıştı. Çiçek tarhı olan yerde asfalt patikalar olur; çiçek tarhı ve asfalt patika olan yerde parlak silindir şapkalı adamlar olur, çiçek tarhı, asfalt patika ve parlak silindir şapkalı adamlar olan yerde, köpekler zincirle gezdirilmelidir./Kapıdaki tabelanın tek kelimesini bile okuyamadan, dersini öğ-

renmişti - Regent's Park'ta Köpekler Zincirle Gezdirilmelidir.

1842 yazının garip deneyimlerinden doğan bu bilgi çekirdeğine çok geçmeden bir başkası daha katıldı; köpekler eşit değildir, fakat farklıdır. Three Mile Cross'da Flush hiç ayrım gözetmeden meyhane köpekleriyle de, beyin tazılarıyla da ahbaplık etmişti; tenekecinin köpeğiyle kendisi arasında fark görmemişti. Hatta çok mümkündür ki, yavrusunun anası, adına kibarlık olsun diye Spaniyel denmiş de olsa, kuyruğu şuradan kulağı buradan peydahlamış bir kırmaydı. Oysa, Flush çok geçmeden Londra köpeklerinin kesin sınıflara ayrıldıklarını keşfetti. Bazıları zincirle gezdiriliyordu, bazıları serbestçe koşup oynuyordu. Bazıları arabalarda hava almaya çıkıyorlar, mor kâselerden su içiyorlardı; bazıları bakımsız, tasmasız, sokakta yollarını buluyorlardı. Demek ki, diye bir kuşku düştü. Flush'ın içine, köpekler ayrı ayrı oluyor; bazıları yüksek, bazıları alçak; kuşkularını doğrulayan da Wimpole Sokağı'ndakilerin köpeklerle ettikleri yol üstü sohbetleri oluyordu. "Gördün mü şu uyuzu? Kırmanın teki!.. Aman, işte güzel bir spaniyel! İngiltere'nin en âlâ cinslerinden biri. Kulakları bir parça daha kıvırcık olsaymış! ...Al sana bir tepe çıkıntısı!"

Uşakların at yarışı tüyoları trampa ettikleri posta kutusu diplerinde ya da meyhane önlerinde söylenen bu gibi laflardan, bunlardaki övgü ya da alay tonundan, Flush yaz sona ermeden köpekler arasında eşitlik olmadığını öğrenmiş bulunuyordu: kimi köpekler soylu köpekti, kimileri soysuz. Peki, kendisi hangisiydi? Flush eve varır varmaz kendini aynada dikkatle inceledi. Tanrıya şükür, doğuştan soylu, iyi aileden bir köpekti! Başı düzdü; gözleri iri, fakat patlak değildi; ayakları perdeliydi; Wimpole Sokağı'nın en cins kokeriyle boy ölçüşebilirdi. Su içtiği mor kâseye hoşnutlukla baktı -mevkiin ayrıcalıklarıdır bu gibi şeyler; sonra zinciri tasmasına geçirsinler diye uysal uysal başını eğdi- bunlar da

mevkiin ceremeleri. Tam o sırada onu aynaya bakarken gören Miss Barrett yanlış bir çıkarsamada bulundu. O bir filozof, diye düşündü, görüntüyle gerçek arasındaki fark üzerine kafa yoruyor. Oysa tam tersine, Flush fermanlarına göz gezdiren bir aristokratı o sırada.

Ama güzel yaz günleri çok geçmeden sona erdi; sonbahar rüzgârları esmeye başladı ve Miss Barrett yatak odasında mutlak inzivaya çekildi. Flush'ın hayatı da değişmişti. Sokak eğitiminin yerini yatak odası eğitimi aldı ki bu onun yaradılışında bir köpek için akla gelebilecek en ağır eğitimdi. Hava alma gezintileri kısalmış, ancak Miss Barrett'in hizmetçisi Wilson'ın eşliğinde, âdet yerini bulsun diye yapılır olmuştu. Günün geri kalanını gene Miss Barrett'in ayakları dibindeki yerinde geçiriyordu. Bütün doğal içgüdülerine engel olunmuş, set çekilmişti Geçen yıl, Berkshire'da sonbahar rüzgârları eserken biçilmiş başak sapları arasında deli gibi koşmuştu; şimdiyse Miss Barrett, cama çarpan sarmaşığın sesini duyunca Wilson'a pencereyi sıkıca kapatmasını söylüyordu. Pencere önündeki saksılardaki kızıl sarmaşıklarla Latin çiçeklerinin yaprakları sararıp da döküldüğünde, Hint işi şalına daha sıkıca büründü. Ekim yağmuru pencereyi kırbaçladığında Wilson şömineyi yaktı, kömür yığdı. Sonbahar koyuldu, kış oldu, ilk sisler havayı sarartı. Wilson'la Flush posta kutusuna ya da eczaneye giden yolu zar zor buluyorlardı. Geri geldiklerinde, odada dolapların tepesinde donuk donuk parlayan solgun büstlerden başka bir şey görülmüyordu; storun üzerindeki köylüler ve şato ortadan kaybolmuştu; pencere camını sağır bir sarı renk kaplamıştı. Flush'a, Miss Barrett'le birlikte yastıklarla dolu, şömineli bir mağarada yaşıyorlarmış duygusu geliyordu. Dışarıda trafik, boğuk titreşimlerle kesintisiz uğulduyordu; arada bir hırıltılı bir ses, "iskemle tamir ederim, sepet tamir ederim" diye bağırarak sokaktan aşağı doğru uzaklaşıyordu; bazen, bir later-

nanın gitgide yaklaşan, yükselen tangırtısı duyuluyor, sonra ses ilerliyor, uzaklaşıyor, sönüyordu. Ama bu seslerin hiçbiri özgürlük ya da hareket ya da gezinti anlamına gelmiyordu Rüzgâr da, yağmur da, sonbaharın fırtınalı günleri de, karakışın soğuk günleri de, hepsi de Flush için sıcaklık ve kıpırtısızlıktan başka bir anlam taşımıyorlardı; lambalar yakılıyor, perdeler örtülüyor, ateş canlandırılıyordu.

Önceleri çekilir gibi değildi. Kekliklerin başak sapları arasında koşuşturduklarına kesin gözüyle bakılabilecek rüzgârlı bir sonbahar günü, odanın çevresinde silah sesleri duyduğunu sandı. Dışarıda bir köpek havladığında boynundaki tüyleri dikeltip kapıya koşmadan edemiyordu. Ama gene de Miss Barrett kendisini çağırdığında, elini tasmasının üzerine koyduğunda, başka bir duygunun, ertelenemez, çelişik, tatsız bir duygunun.. adına ne demeli ya da ona neden boyun eğmeli, onu da bilmiyordu- onu geri çektiğini inkâr edemezdi. Hanımının ayakları dibinde kıpırtısız yatıyordu. Doğasının en yabanıl içgüdülerini bastırmak, denetlemek, onlardan vazgeçmek, yatak odası okulunun belli başlı derslerinden biriydi, o kadar da zordu ki, çoğu bilgin Yunanca öğrenirken daha az zorluk çekmiş, çoğu savaş komutanına bu kadar zahmetli gelmemiştir. Ama öğretmeninin Miss Barrett olduğunu da unutmamalı. Haftalar geçtikçe Flush onunla aralarında bir bağ, rahatsız edici, ama aynı zamanda da iç gıcıklayıcı, sıkı bir ilişki olduğunu giderek daha güçlü biçimde fark etti, öyle ki Flush'ın sevinci Miss Barrett için üzüntü ise, artık Flush'ın sevinci de sevinç olmaktan çıkıyor, çoğunlukla üzüntü oluyordu. Bunun böyle olduğu her gün bir kere daha doğrulanıyordu. Biri kapıyı açtı, onu dışarı çıkması için ıslık çaldı. Neden dışarı çıkmasındı? Temiz havaya, kıpırdanmaya hasretti; divanın üzerinde yatmaktan her yanı tutulmuştu. Kolonya kokusuna hiçbir zaman tam olarak alışamamıştı. Ama hayır - kapı açık da dursa Miss

Barrett'i terk etmeyecekti. Yarı yola kadar kapıya gitti, sonra divana döndü. "Flushie,' diye yazdı Miss Barrett, "benim arkadaşım, can yoldaşım - beni dışarıdaki güneş ışığından daha çok seviyor" Miss Barrett dışarı çıkamıyordu. Divana bağımlıydı. "Ancak kafesteki bir kuş kadar anlatacak şeyim var," diye yazdı kendisi hakkında. Bütün dünya ayaklarının altında olan Flush ise, onun eteğinde yatmak için Wimpole Sokağı'nın bütün kokularından vazgeçmeyi seçti.

Ama gene de kimi zaman bu bağ kopacak gibi oluyordu; kavrayışları arasında uçurumlar vardı. Bazen yattıkları yerden birbirlerini dalgın bir şaşkınlık içinde seyrederlerdi. Neden, diye aklından geçirirdi Miss Barrett, Flush birdenbire böyle titrer, inler gibi bir ses çıkarır, irkilip kulak kabartır? Kendisi bir şey duyamıyordu, bir şey göremiyordu, odada yanıbaşlarında hiç kimse yoktu. Kız kardeşinin küçük King Charles'i Folly'nin kapının önünden geçtiğini ya da bodrum katında uşaklardan birinin Küba tazısı Catiline'a bir koyun kemiği verdiğini bilemezdi. Ama Flush bilirdi; duyardı; bir şehvetle bir hırsla kudurur, sarsılır, perişan olurdu. Sonra, bütün şairliğine rağmen Miss Barrett, Wilson'ın ıslak şemsiyesinin Flush için ne anlama geldiğini, onda ormanlarla, papağanlarla, deli gibi koşan vahşi fillerle dolu ne türlü anılar çağrıştırdığını anlayamazdı; Mr. Kenyon uşakları çağıran zilin kordonuna takılıp tökezlendiğinde Flush'ın dağlarda lanet okuyan esmer adamları duyduğunu da bilemezdi; 'Span! Span!' sesi çınladı kulaklarında, onu boğuk, atalarından kalma bir kudurganlıkla ısırdı.

Flush da, Miss Barrett'in duygularını anlamakta aynı derecede beceriksizdi. Saatlerce, saatlerce oturur elinde siyah bir çubukla beyaz bir sayfanın üzerinden geçerdi; sonra gözleri birden yaşlarla dolardı; peki neden? "Ah, sevgili Mr. Horne,' diye yazıyordu, 'sonra sağlığım bozuldu... ardından Torquay'e zorunlu sürgün... hayatımı sonsuza dek bir kara-

basana çevirdi, ondan burada anlatamayacağım kadar çok şey çaldı. Hiçbir yerde bundan söz etmeyin. Sakın söz etmeyin, sevgili Mr. Horne." Oysa odada Miss Barrett'i ağlatacak bir ses ya da koku yoktu ki. Sonra gene elindeki çubuğu kıpırdatırken kahkahalara boğulurdu Miss Barrett. "Flush'ın çok düzgün, karakteristik bir portresini" çizmişti, "çok komik, bana çok benziyor." Altına da şöyle yazmıştı: "Gene de benim yerimi tutamaz, ne de olsa benden daha değerli." Flush'a bakması için uzattığı kara lekede gülünecek ne vardı? Bir şey kokmuyordu; bir ses çıkarmıyordu. Odada, yanlarında kimse yoktu. İşin gerçeği şu ki, sözlerle anlaşamıyorlardı, bu da kuşkusuz bir sürü yanlış anlamaya yol açıyordu. Ama bu aynı zamanda kendine özgü bir yakınlaşmaya da yol açmıyor muydu? "Yazmak," diye haykırdı Miss Barrett, bir sabah saatlerce çalıştıktan sonra, "yazmak, yazmak..." Belki de, sözcükler her şeyi anlatıyor mu, diye düşünmüştü. Sözcükler bir şey söyleyebilir mi? Sözcükler, sözcüklerin gerisinde, onların erişemediği bir yerde duran simgeleri yok etmiyorlar mı? En azından bir kere böyle düşünmüş olmalı Miss Barrett. Uzanmış, düşünüyordu; Flush'ı tamamen unutmuştu, düşünceleri o kadar hüzünlüydü ki, gözyaşları yastığa dökülüyordu. Derken ansızın, tüylü bir baş geldi, başına yaslandı; kocaman, parlak gözler gözlerinin içinde parladı; Miss Barrett irkildi. Flush mıydı bu, yoksa Wimpole Sokağı'nda bir yatalak değil de, Arkadya'nın kuytu ormanlıklarında bir yerde Yunanlı bir su perisi miydi? Sakallı Tanrının ta kendisi dudaklarını onun dudaklarına mı bastırıyordu? Bir anlığına kaybolup gitti; kendisi su perisiydi, Flush da Pan. Güneş yaktı, aşk şavkıdı. Hem diyelim ki Flush konuştu - İrlanda'daki patates kıranı konusunda akıllı uslu laflar edemez miydi yani?

İşte böyle, arka odada saatler saatler geçti; merdivenleri tırmanan ayak seslerinden başka bir şey ayırt etmiyordu on-

ları birbirinden; kapanan ön kapının uzak gürültüsü, yere vurulan bir süpürgenin sesi, postacının kapıyı çalışı. Odada kömürler birbirine çarpıp tıkırdıyordu; kitaplığın üzerindeki beş solgun büstün alınlarında ışıklar, gölgeler oynaşıyor, altlarındaki kırmızı yünlüyü aydınlatıyordu. Ama bazen merdivendeki adımlar kapının önünden geçip gitmiyordu, dışarıda duruyorlardı. Tokmağın döndüğü görülüyordu; kapı gerçekten açılıyor, birisi içeri giriyordu. O zaman mobilyaların görünüşü nasıl da garip biçimde değişiyordu! Ne olağanüstü koku ve ses anaforları harekete geçiyordu! Bunlar masaların bacaklarını nasıl da yalıyor, gardırobun sivri köşelerine çarpıp dönüyorlardı! İhtimal gelen elinde tepsi, yiyecek ya da bir bardak ilaç getiren Wilson'dı ya da belki Miss Barrett'in iki kız kardeşinden biri, Arabel ya da Henrietta ya da Miss Barrett'in yedi erkek kardeşinden biri - Charles, Samuel, George, Henry, Alfred, Septimus ya da Octavius. Ama haftada bir ya da iki kez, Flush daha önemli bir şeylerin olmak üzere olduğunu fark ediyordu. Yatağa özenle divan süsü verilirdi. Koltuk bunun yanına çekilirdi; Miss Barrett'in kendisi Hint şallarına bürünüp güzelleşirdi, tuvalet malzemeleri titizlikle Chaucer'le Homeros'un büstlerinin altına gizlenirdi. Flush'ın kendisi taranır, fırçalanırdı. Öğleden sonra iki ya da üç suları, kapı kendine özgü, belirgin, değişik bir tarzda tıklatıldı. Miss Barrett kızardı, gülümsedi ve elini uzattı. Kapı açıldı, içeriye, belki pembe beyaz, aydınlık yüzüyle, çene çalarak, elinde bir demet sardunyayla Miss Mitford girdi. Ya da Mr. Kenyon, tıknaz, bakımlı, çevresine iyi niyet yayan iyi niyetli bir beyefendi; elinde hep bir kitap olurdu. Ya da belki Mrs. Jameson, görünüş olarak Mr. Kenyon'ın tam tersi biri "çok açık renk tenli bir hanım - açık renk, berrak gözler; ince, renksiz dudaklar... ensiz, dosdoğru ileri fırlayıveren bir burun ve çene." Her birinin kendine özgü davranışları, kokusu, ses tonu ve vurgusu

vardı. Miss Mitford mırıl mırıl konuşur, çene çalar dururdu, havaiydi, ama hava cıva değildi; Mr. Kenyon görgülü ve kültürlüydü, azıcık fıs fıs konuşuyordu, çünkü iki ön dişi yoktu; Mr. Jameson'ın bütün dişleri yerli yerindeydi, konuşması gibi hareketleri de keskin ve kesindi.

Miss Barrett'in ayaklarının dibinde kıvrılmış yatan Flush, seslerin saatler boyu üzerinden kayıp gitmesine göz yumdu. Konuştular da konuştular. Miss Barrett güldü, itiraz etti, bağırdı, içini çekti, gene güldü. Sonunda Flush'ın içini rahatlatan kısa sessizlikler geldi - Miss Mitford'ın sohbetinin akışında bile olurdu bunlar... Saat çoktan yedi olmuş, öyle mi? Öğleden beri buradaydı! Gerçekten, trenine yetişmek istiyorsa acele etmeliydi. Mr. Kenyon kitabını kapatır - yüksek sesle okuyor olurdu- sırtını şömineye vererek ayakta dururdu; Mrs. Jameson sert, köşeli hareketlerle eldivenlerinin her bir parmağını bastıra bastıra aşağı doğru çekerdi. Veda rutini uzar da uzar, katlanılmaz olurdu; ama sonunda Mrs. Jameson, Mr. Kenyon ve hatta Miss Mitford bile kalkmış, veda etmiş, bir şey hatırlamış, bir şey unutmuş, bir şeyi yeniden bulmuş, kapıya varmış, kapıyı açmış ve -Tanrıya şükür- sonunda gitmiş olurlardı.

Miss Barrett bembeyaz bir yüzle, bitkin halde yastıklarına gömüldü. Flush sürünerek geldi ona sokuldu. Tanrıya şükür işte gene baş başaydılar. Ama ziyaretçi o kadar uzun kaldı ki, neredeyse akşam yemeği saati geldi! Aşağıdan kokular yükselmeye başladı. Wilson, bir tepsinin üzerinde Miss Barrett'in yemeğiyle, kapıda belirdi. Tepsi Miss Barrett'in yanındaki masaya kondu, kapaklar kaldırıldı. Ama bütün o giyinme süslenme, sohbetler, odanın sıcaklığı, vedalaşmaların hararetı derken Miss Barrett yemek yiyemeyecek kadar yorgun düşmüştü. Ona yemesi için yollanan tombul koyun pirzolasını, keklik ya da piliç kanadını görünce hafifçe iç geçirdi. Wilson odada olduğu sürece çatal

bıçağıyla eti biraz didikledi. Ama sonra kapı kapanıp yalnız kaldılar mı, hemen işaretini verdi. Çatalını kaldırdı. Çatalın ucuna bütün bir tavuk kanadı geçirilmişti. Flush yanaştı. Miss Barrett başını sallayarak izin verdi. Çok dikkatli, çok becerikli bir biçimde, yere tek damla dökmeden Flush kanadı kapıp yuttu, geride tek bir iz bile kalmadı. Üzeri bir parmak kaymak tutmuş yarım porsiyon muhallebi de onu izledi. Flush'ın işbirliğinden daha temiz, daha inandırıcı bir şey olamazdı. Her zamanki gibi Miss Barrett'in ayakları dibine kıvrılmış yatıyordu işte, sanki uyuyordu, Miss Barrett ise uzanmış dinleniyordu, sanki yediği nefis yemekten dolayı canlanmıştı. Tam o sırada bütün ötekilerden daha ağır, kararlı ve kesin bir adım merdivenlerden çıkıp durdu; kapıya hatır sormaktan çok içeri alınmayı emreden birinin vuruşuyla vuruldu; kapı açıldı, içeri yaşını başını almış beylerin en kara giyimlisi, en saygı uyandıranı girdi - Mr. Barrett'in ta kendisi. Gözü hemen tepsiyi aradı. Yemek yenmiş miydi? Buyruklarına uyulmuş muydu? Evet, tabaklar boştu. Kızının söz dinlemesini beğendiğini belli ettikten sonra, Mr. Barrett bütün ağırlığıyla onun yanındaki iskemleye çöktü. O kara gövde üzerine doğru gelirken, Flush'ın omuriliğinden korku ve dehşet titremeleri geldi, geçti. Çiçeklerin arasına gizlenmiş bir vahşi de gökler gürüldeyip Tanrının sesi duyulduğunda böyle titrer. Sonra Wilson bir ıslık çaldı; Flush, sanki Mr. Barrett düşüncelerini okuyabiliyormuş ve bu düşünceler kötü düşüncelermiş gibi suçlu suçlu sürünerek odadan çıktı, koşarak merdivenlerden aşağı indi. Yatak odasına tahammül dahi edemediği bir güç girmişti; kendi gücünün karşı koymaya yetmediği bir güç. Bir keresinde hiç beklenmedik bir anda içeri daldı. Mr. Barrett kızının yanıbaşında diz çökmüş dua ediyordu.

3
Kukuletalı Adam

Böyle bir eğitim, hele Wimpole Sokağı'ndaki o arka odada, sıradan bir köpek üzerinde bile etkisini gösterirdi. Kaldı ki Flush sıradan bir köpek değildi. Coşkulu, ama aynı zamanda filozoftu; köpekti, ama aynı zamanda insanî heyecanlara karşı son derece duyarlıydı. Böyle bir köpek üzerinde yatak odasının etkisi kendini daha da baskın biçimde gösterdi. Duyarlığı köpek yavuzluğunu zedeleyecek biçimde geliştiyse bunun için onu suçlayamayız. Elbette, başının altına bir Yunanca sözlüğünü yastık yapmış yatarken, havlayıp ısırmaktan hoşlanmaz oldu; köpek gürbüzlüğü yerine kedi sessizliğini yeğler oldu; ikisinden çok da insan anlayışlılığını. Miss Barrett de ondaki bu yanı daha da yontup eğitmek için elinden geleni yaptı. Bir keresinde, pencerenin önünde duran bir arp alıp yanına koydu ve müziğe can veren bu arpın kendisinin canlı olup olmadığı konusunda ne düşündüğünü sordu. Flush baktı, dinledi; sanki düşündü; taşındı bir an kuşkuya kapıldı, sonunda arpın canlı olmadığına karar verdi. Sonra, Miss Barrett onu aynanın önüne götürür, ona ne-

den havladığını, titrediğini sorardı. Şu karşıdaki küçük, kahverengi köpek kendisi değil miydi? Ama 'kendisi' nedir? Herkesin gördüğü şey midir? Yoksa olduğunuz şey mi? İşte Flush bu soru üzerinde de kafa yordu ve gerçeklik meselesini çözemeyince, Miss Barrett'e sokulup onu 'gösterişçi' bir biçimde öptü. Ne derseniz deyin, bu gerçekti işte.

Böyle meselelerle, sinir sistemini zorlayan böylesi ikilemlerle dolu olarak iniyordu aşağı, onun için halinde tavrında vahşi Küba tazısı Catalina'nın öfkesini çeken bir şeyler olması -bir nebze kibir, bir üstünlük- bizi şaşırtmamalı. Nitekim Catalina Flush'ın üzerine atılıp onu ısırdı, bizimki uluya uluya yukarı, Miss Barrett'in kollarına koştu. Miss Barrett, "Flush gözüpek bir köpek değil," sonucuna vardı; peki, ama neden gözüpek değildi Flush? Bu biraz da Miss Barrett'in yüzünden değil miydi? Miss Barrett, Flush'ın onun için güneşten, açık havadan vazgeçtiği gibi cesaretinden de vazgeçtiğini göremeyecek kadar yargılarında kesindi. Bu sinirli duyarlılığın kötü yanları da vardı kuşkusuz - zilin kordonuna dolandı diye Mr. Kenyon'ın üzerine atılıp ısırdığında Miss Barrett nasıl özür dileyeceğini bilememişti; Miss Barrett'in yatağında uyumasına izin verilmediği için bütün bir gece acı acı uluması da sinir bozucuydu - ya da o eliyle beslemedikçe yemek yemeyi reddetmesi; ama suçunu kabul edip rahatsızlığa katlanıyordu, çünkü ne de olsa, Flush onu seviyordu. Onun hatırı için açık havadan, güneşten vazgeçmişti. "Bakın, sevilmez mi şu allahaşkına?" diye soruyordu Mr. Horne'a. Mr. Horne'un cevabı ne olursa olsun, Miss Barrett kendi cevabından emindi. Flush'ı seviyordu, Flush da onun sevgisine layıktı.

Bu bağı hiçbir şey koparamayacak gibi görünüyordu - yıllar sanki onu sağlamlaştıracak, perçinleyecek gibiydi ve sanki bu bağ, bütün hayatları boyunca sürecek bir bağdı. Bin sekiz yüz kırk iki, bin sekiz yüz kırk üç oldu, bin sekiz

yüz kırk üç, bin sekiz yüz kırk dört; bin sekiz yüz kırk dört, bin sekiz yüz kırk beş. Flush artık yavru değildi; dört beş yaşlarında bir köpekti, hayatının en iyi yıllarını yaşayan bir köpek. Miss Barrett, Wimpole Sokağı'ndaki divana uzanmış yatıyor, Flush da gene divanda onun ayakları dibinde yatıyordu. Miss Barrett'in hayatı 'kafeste kuş' hayatıydı. Bazen haftalarca evden çıkmadığı oluyor, çıktığında da bir ya da iki saatliğine çıkıyordu. Faytonla alışverişe ya da tekerlekli koltukla Regent's Parka götürülüyordu. Barrettler Londra'dan hiç ayrılmazlardı. Mr. Barrett, yedi erkek kardeş, iki kız kardeş, kâhya, Wilson ve hizmetçiler, Catiline, Folly, Miss Barrett ve Flush, hepsi Wimpole Sokağı 50 numarada oturmaya, yemek salonunda yemek yemeye, yatak odalarında uyumaya, çalışma odasında sigara içmeye, ocaktan aralığa kadar mutfakta yemek yapmaya, sıcak su şişelerini taşımaya, çöp kovalarını dökmeye devam ederlerdi. İskemle kılıfları hafifçe kirlenirdi; halılar hafifçe yıpranırdı; köşelere, çatlaklara, kumaşlara, tabloların çerçevelerinin üzerine, oymaların içlerine kömür tozu, çamur, is, sis birikir, puro dumanı, şarap ve pişen etin buharı sinerdi. Sonra Miss Barrett'in yatak odasının penceresi önündeki sarmaşık yeşerirdi; sarmaşığın yeşil perdesi sıklaştıkça sıklaşır, yazın latinçiçekleriyle kızıl sarmaşıklar dışarıda, pencere kenarındaki saksıda el ele verip coşarlardı.

Ama 1845 yılının ocak ayı başlarında bir akşam, postacı kapıyı çaldı. Her zamanki gibi, mektuplar kutuya düştü. Wilson her zamanki gibi mektupları almaya aşağıya indi. Her şey her zamanki gibiydi - her akşam Wilson mektupları alır, her akşam da Miss Barrett'e bir mektup olurdu. Ama bu geceki mektup aynı mektup değildi; farklı bir mektuptu. Miss Barrett daha zarfı yırtmadan anladı bunu. Miss Barrett'in mektubu alışından anladı; elinde çevirişinden; isminin yazılı olduğu güçlü, inişli çıkışlı el yazısına bakışın-

dan. Ellerinin tarifi imkânsız titreyişinden, zarfı yırtışındaki acelecilikten, mektubu okurken dalıp gidişinden. Mektubu okuyuşunu seyretti. O mektubu okurken de -hani sokağın çeşitli sesleri arasında bir çanın çaldığını duyarız da, hafif hafif de çalsa dehşet içinde onun bizim için çaldığını biliriz, sanki uzaklarda biri bizi yangına, hırsızlığa ya da huzurumuzu bozacak bir şeye karşı uyarmak üzere uyandırmak için çalıyordur o çanı; daha uyanmadan önce dehşetle irkiliriz ya- işte Flush da Miss Barrett o küçük, benekli benekli kâğıdı okurken, onu uykusundan uyandıran bir çan duydu; onu bir tehlike karşısında uyaran, esenliğini bozan, artık uyumamasını söyleyen bir çan. Miss Barrett mektubu çarçabuk okudu; ağır ağır okudu; dikkatle geriye, zarfına soktu. Artık onu da uyku tutmayacaktı.

Birkaç gece sonra, Wilson'ın tepsisinde gene aynı mektuptan vardı. Gene bir çabuk okundu mektup, ağır ağır okundu, tekrar tekrar okundu. Sonra özenle saklandı, Miss Mitford'ın çarşaf çarşaf mektuplarıyla dolu olan çekmeceye değil de kendi başına bir yere konuldu. Flush yıllardır Miss Barrett'in ayakları dibinde yatarak biriktirdiği duyarlılığın hesabını şimdi ödüyordu. Başkalarının farkına bile varmadığı işaretleri o okuyordu. Miss Barrett'in parmaklarının dokunuşundan onun tek bir şey beklediğini anlıyordu - postacının kapıyı çalmasını, tepsinin üzerindeki mektubu. Mesela onu hafif, düzenli bir hareketle okşarken, birden - kapı çalınınca- parmakları kasılıveriyordu. Wilson merdivenleri çıkıp yukarı varıncaya kadar Flush sanki bir cenderedeydi. Sonra Miss Barrett mektubu alıyordu, Flush serbest bırakılıyor ve unutuluyordu.

Peki, dedi Flush kendi kendine, Miss Barrett'in yaşamında bir değişiklik olmadıkça korkulacak ne var? Bir değişiklik yoktu. Yeni ziyaretçiler gelmiyordu. Mr. Kenyon geliyordu her zamanki gibi; Miss Mitford geliyordu, her zamanki

gibi. Erkek ve kız kardeşleri geliyorlardı; akşamleyin de Mr. Barrett geliyordu. Hiçbir şeyin farkında değillerdi, hiçbir şeyden kuşkulanmıyorlardı. Bu durumda Flush yatışır, birkaç gece zarfsız geçti mi, kendini düşmanın çekildiğine inandırmaya çalıştı. Onu pelerinli bir adam olarak gözünün önüne getirdi, külahlı, kukuletalı bir adam, hırsız gibi kapıyı yoklayarak oradan geçmiş, odanın sahipsiz olmadığını görünce yenik düşmüş, pısmış gitmiş olmalıydı. Tehlike - Flush kendini buna inandırmak istiyordu- geçmişti. Adam gitmişti. Derken mektup gene geldi.

Zarflar giderek daha sık, her akşam her akşam gelmeye başladığında, Flush, Miss Barrett'in kendisinde de değişiklikler gözlemeye başladı. Flush'ın Miss Barrett'i tanıdığı kadarıyla, hanımı ilk defa bu kadar huzursuz ve sinirliydi. Okuyamıyor, yazamıyordu. Pencerede durdu, dışarıya baktı. Wilson'a kaygılı bir sesle havaya sordu - rüzgâr hâlâ doğudan mı esiyordu? Parkta hâlâ bahar belirtileri yok muydu? A, hayır, diye cevap verdi Wilson; rüzgâr hâlâ o acımasız doğu rüzgârıydı. Flush, Miss Barrett'in hem rahatladığını hem de kızdığını fark etti. Öksürdü. Kendisini kötü hissettiğinden yakındı, ama rüzgârın doğudan estiği zamanlardaki kadar da kötü hissetmiyordu. Sonra, yalnız kaldığında, dün gecenin mektubunu yeniden, yeniden okudu. Şimdiye kadar aldığı en uzun mektuptu. Bir sürü sayfası vardı, sık yazılmış, kara kara lekelerle doldurulmuş, garip, küçük, sıçraya sıçraya ilerleyen hiyeroglifferle doldurulmuş bir sürü sayfa. Onun ayakları dibindeki yerinden bu kadarını görebildi Flush. Ama Miss Barrett'in kendi kendine mırıldandığı sözcüklerden bir anlam çıkaramıyordu. Sadece sayfanın sonuna gelip de yüksek sesle (gene de duyulmuyordu) şu cümleyi okuduğu zamanki huzursuzluğunu izleyebildi: "Seni iki ay, üç ay içinde görebilecek miyim acaba?"

Derken Miss Barrett kalemi eline aldı ve yay gibi gergin,

ama hızlı hızlı, ardarda sayfaların üzerinden geçirdi. Peki, ama ne anlama geliyordu Miss Barrett'in yazdığı küçük sözcükler? "Nisan geliyor. Ömrümüz yetip de görebileceksek eğer, mayıs da var, haziran da ve belki hatta... Sıcaklar beni biraz kendime getirir getirmez seni elbette göreceğim. ...Ama başta senden biraz korkacağım - gerçi şu anda bunu yazarken korkmuyorum. Sen Paraselsus'sun, bense bir münzeviyim, işkence tahtalarında paramparça edilmiş sinirlerim şimdi gevşek, sarkıyorlar, her adımda, her solukta titriyorlar."

Flush, Miss Barrett'in başının bir iki parmak üzerinde neler yazdığını okuyamadı. Ama sanki her sözcüğü okuyabiliyormuş gibi, hanımının bunları yazarken nasıl huzursuzlandığını anladı; nasıl çelişik arzularla sarsıldığını - nisan gelsin; nisan gelmesin; bu meçhul adam bir an önce görsün, hiç görmesin. Onun gibi, Flush da her adımda, her solukta titriyordu. Ve günler acımasızca geçti. Rüzgâr storu şişirdi. Güneş büstleri beyazladı. Gerilerde bir kuş şakıdı. Taze çiçek satarım diye bağıranlar Wimpole Sokağı'ndan geçip gittiler. Flush bütün bu seslerin nisanın ve sonra da mayısın ve haziranın gelişi anlamını taşıdığını biliyordu - o korkunç baharın yaklaşmasını hiçbir şey durduramazdı. Öyle ya, baharla birlikte ne geliyordu? Bir dehşet -korkunç bir olay- Miss Barrett'i de, Flush'ı da dehşetlere, dehşetlere salacak olan bir şey. Bir adım duyup irkildi. Yok, Henrietta'ymış. Sonra kapının vuruluşu. Yok, sadece Mr. Kenyon'mış. Böylece nisan geçti; sonra mayısın ilk yirmi günü. Derken mayısın 21'inde Flush o günün gelip çattığını anladı. Çünkü 21 Mayıs salı günü, Miss Barrett, aynada uzun uzun kendine baktı; Hint şallarına büründü, süslendi; Wilson'dan koltuğu yanaştırmasını, ama çok da yanaştırmamasını rica etti; şuna buna dokundu, öteyi beriyi düzeltti; sonra yastıklarının arasında doğruldu, oturdu. Flush yay gibi gergin bedeniyle onun ayaklarının dibine kıvrıldı. Bekledi-

ler birlikte, bir başlarına. Sonunda, Marylebone Kilisesi'nin saati ikiyi çaldı; beklediler. Derken, Marylebone Kilisesi tek bir kere çaldı - saat iki buçuktu. Saatin buçuğu vuruşu yavaşça sönerken, ön kapı çekincesizce vuruldu. Miss Barrett'de betbeniz attı; hiç ses çıkarmadan yerinde oturmayı sürdürdü. Flush da öyle. Yukarı doğru tırmanan, o hep geleceklerinden korktuğu, o aman vermez ayak sesleri; Flush biliyordu ki yukarı çıkan, geceyarılarının o uğursuz, korkunç kahramanıdır - kukuletalı adam. İşte şimdi eli kapının üzerinde. Tokmak çevrildi, işte o.

'Mr. Browning,' dedi Wilson.

Miss Barrett'i gözleyen Flush, onun yüzüne kan hücum ettiğini gördü; gözlerinin parladığını, dudaklarının aralandığını. 'Mr. Browning!' diye bağırdı Miss Barrett.

Sarı eldivenlerini elinde kıvırıp bükerek, gözlerini kırpıştırarak, bakımlı, mağrur, atak Mr. Browning odayı boylu boyunca geçti. Miss Barrett'in elini eline aldı, divanın yanındaki koltuğa, onun yanına çöktü. Hemen konuşmaya başladılar.

Onlar konuşurken Flush'a korkunç gelen kendi yalnızlığı oldu. Bir zamanlar Miss Barrett'le birlikte içinde ateş yanan bir mağarada oturduklarını hayal etmişti. Artık mağarada ateş yanmıyordu; orası karanlık ve rutubetliydi; Miss Barrett dışarıdaydı. Flush çevresine bakındı. Her şey değişmişti. Kitaplık rafları, beş tane büst -onlar artık tepeden, onaylayan gözlerle odayı seyreden dost tanrılar değillerdi- düşman bakışlı, serttiler. Flush, Miss Barrett'in ayakları dibindeki yatışını değiştirdi. Miss Barrett fark etmedi. Sızlandı. Duymadılar. Sonunda gergin, sessiz bir acı içinde hiç sesini çıkarmadan yattı, kaldı. Konuşma sürdü, ama konuşmalarda hep olduğu gibi gevşek gevşek akıp halka halka genişlemedi. Sıçradı, zıpladı. Durdu, yeniden sıçradı. Flush, Miss Barrett'in sesinde bu tonu daha önce hiç duymamıştı - bu sağlıklılığı,

bu heyecanı. Yanakları hiç görmediği kadar al aldı; kocaman gözleri hiç olmadığı kadar parlaktı. Saat dördü çaldı; hâlâ konuşuyorlardı. Derken saat buçuğu çaldı; bunun üzerine Mr. Browning yerinden sıçradı. Her hareketinde korkunç bir kararlılık, müthiş bir cüret vardı. Miss Barrett'in elini bir anda sıkmış, şapkasıyla eldivenlerini almıştı, 'elveda' demişti. Merdivenlerden koşarak indiğini duydular. Kapı, cakalı bir gümbürtüyle ardından kapandı. Gitmişti.

Ama Miss Barrett, Mr. Kenyon ya da Miss Mitford odadan çıktıklarında olduğu gibi kendini gerisin geriye yastıkların üzerine bırakmadı. Şimdi dimdik oturuyordu; gözleri hâlâ yanıyordu; yanakları hâlâ al aldı; Mr. Browning'i hâlâ yanında hissediyor gibiydi. Flush ona dokundu. Miss Barrett irkilerek onun varlığını fark etti. Hafifçe, neşeyle başını okşadı. Gülümseyerek, çok tuhaf bir bakışla baktı ona -sanki keşke konuşabilsen, diyordu- sanki kendi hissettiklerini onun da hissetmesini istiyordu. Sonra güldü, acıyarak; saçmalıyor muydu ne - Flush, zavallı Flush, kendi hissettiklerinin hiçbirini hissedemezdi ki. Miss Barrett'in bildiklerinin hiçbirini bilemezdi. Aralarında hiç bu denli korkunç, uçsuz bucaksız uçurumlar açılmamıştı. Miss Barrett orada unutulmuş yatıyordu; varlığı ya da yokluğu ikisi de birmiş gibi geldi ona. Miss Barrett artık varlığını hatırlamıyordu bile.

O gece Miss Barrett tavuğunu kemiğine kadar sıyırdı. Flush'a tek bir patates ya da deri parçası bile düşmedi. Mr. Barrett her zamanki gibi odaya geldiğinde, Flush onun vurdumduymazlığına şaştı kaldı. Gitti, gelen adamın oturduğu koltuğa oturdu. Başını adamın yasladığı yastıklara yasladı, Mr. Barrett gene hiçbir şeyin farkına varmadı. "Biliyor musun, o koltukta kim oturuyordu?" diye hayretle sordu Flush. Çünkü Flush'ın burnuna bütün oda hâlâ buram buram Mr. Browning tütüyormuş gibi geliyordu. Bu koku kitaplığın yanından bir hışım geçiyor, beş solgun büstün başları çevresin-

de dönüp anafor yapıyordu. Oysa bu iri adam sadece kendi kendiyle meşguldü, kızının yanında öyle oturup duruyordu. Hiçbir şeyin farkında değildi. Hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu. Bu vurdumduymazlık karşısında ağzı açık kalan Flush onun yanından sürünerek odadan çıktı gitti.

Ama şaşırtıcı körlüklerine rağmen, haftalar geçtikçe Miss Barrett'in ailesi bile Miss Barrett'de bir değişiklik olduğunu fark etmeye başladı. Odasından çıktı, aşağıya, oturma odasına indi. Derken epeydir yapmadığı bir şey yaptı - kalktı, yürüye yürüye yanında kız kardeşi, Devonshire Place'daki büyük kapının oraya kadar yürüdü. Arkadaşları, ailesi ondaki bu gelişme karşısında hayretler içindeydiler. Ama ona bu gücün nereden geldiğini bir tek Flush biliyordu - koltukta oturan esmer adamdan. Adam tekrar, tekrar, tekrar geldi. Önce haftada bir geliyordu; sonra bu haftada ikiye çıktı. Hep öğleden sonra geliyor, öğleden sonra gidiyordu. Miss Barrett onunla hep yalnız görüştü. Kendisi gelmediği günler mektupları geldi. Kendisi gittikten sonra da çiçekleri. Sonra sabahları tek başınayken, Miss Barrett ona mektup yazdı. O esmer, yay gibi, atak, sağlıklı adam, kara saçları, kırmızı yanakları ve sarı eldivenleriyle her an her yerdeydi. Elbette daha iyiydi, Miss Barrett; elbette yürürdü. Flush'a bile bir yerinde duramamak gelmişti. Eski özlemler depreşti; yeni bir huzursuzluk pençesine aldı onu. Uykusu bile düşlerle doluydu. Three Mile Cross'daki eski günlerinden beri görmediği kadar düş gördü; uzun otların arasından sıçrayıp çıkan tavşanlar; uzun kuyruklarını sürüyerek şimşek gibi fırlayan sülünler, başak saplarının arasından pırr diye havalanan keklikler. Düşünde avlandığını gördü, düşünde benekli bir spaniyeli kovaladığını gördü, spaniyel kaçtı gitti. Flush onu elinden kaçırdı. İspanya'daydı, Galler'deydi; Berkshire'daydı; Regent's Park'ta sırtında park bekçisinin copu rüzgâr gibi koşuyordu. Derken gözlerini açtı. Ne tavşan vardı, ne kek-

lik; ne şaklayan kırbaçlar, ne de 'Span! Span!' diye bağıran kara adamlar. Bir tek, divana uzanmış yatan Miss Barrett'le konuşan, koltuktaki Mr. Browning vardı.

Bu adam oradayken uyumak mümkün değildi. Flush yattığı yerde gözleri faltaşı gibi açık, dinliyordu. Bazen haftada üç kere, saat iki buçuktan dört buçuğa kadar başının üzerinden uçup giden küçük küçük sözcüklerden hiçbir şey anlamasa da, ses tonunun değiştiğini uğursuz bir kesinlikle saptayabiliyordu. Miss Barrett'in sesi başlangıçta zorlamaydı, doğal olmayan bir canlılıktaydı. Şimdiyse bu ses, şu ana dek hiç duymadığı bir sıcaklık ve akıcılık kazanmıştı. Adamın her gelişinde ikisinin de seslerine yeni bir tını geliyordu - komik komik, garip garip çene çalıyorlardı; geniş uçan kuşlar gibi, üzerine değecekmişçesine alçaktan uçuyorlardı, derken bir yuvaya tünemiş iki kuş gibi guruldayıp mırıldanıyorlardı; derken Miss Barrett'in sesi yeniden yükseliyor, iyice yükseliyor, havada daireler çiziyordu; Mr. Browning birden keskin, sert bir takırtıyı andıran kahkahasıyla, havlar gibi gülüyordu; derken, iki ses birbiriyle birleşiyor, tek bir mırıltı, usulca uğuldayan tek bir ses oluyordu. Ama yaz sonbahara dönerken Flush, korkunç bir kavrayışla başka bir tını daha yakaladı. Adamın sesinde yeni bir acele, yeni bir ısrar ve canlılık vardı. Flush, Miss Barrett'in bundan ürktüğünü hissetti. Hanımının sesi titredi; duraladı; sanki bir soluk almak, bir ara vermek için yalvarırmış, sanki korkuya kapılmış gibi kekelemeye, sönmeye, kesilmeye başladı bu ses. Derken adam sustu.

Ona pek az aldırış ediyorlardı. Oraya, Miss Barrett'in ayakları dibine uzatılmış bir kütük olsa yeriydi. Mr. Browning onunla ancak o kadar ilgileniyordu. Bazen, arasıra onun yanından geçerken başını şöyle hızlıca, enerjik bir hareketle, işe duygu katmadan ovuşturuverirdi. Bu ovuşturma ne anlama gelirse gelsin, Flush Mr. Browning'den hiç mi

hiç hoşlanmıyordu. Onun o iyi giyimli, o sımsıkı, o kaslı görünümü, sarı eldivenlerini elinde evirip çevirmesi, dişlerini kamaştırmaya yetiyordu. Ah! Dişlerini onun pantolonunun kumaşına bir geçirebilse, sivri sivri! Ne var ki cesaret edemedi. Bir bütün olarak ele alındığında o kış -1845-46 kışı- Flush'ın geçirdiği en sıkıntılı kış mevsimiydi.

Kış geçti; bahar yeniden geldi. Flush bu ilişkinin sonunu kestiremiyordu; ama tıpkı, kıyısında duran ağaçları, otlayan inekleri ve ağaç tepelerine dönüp gelen ekin kargalarını yansıtmakla birlikte kaçınılmaz olarak şelaleye kavuşmak üzere akıp duran bir ırmak gibi, bugünlerde, Flush biliyordu ki, bir felakete doğru yol almaktadırlar. Havada değişim belirtileri dolanıyordu. Bazen büyük bir göçün başlamak üzere olduğunu düşünüyordu. Evde büyük bir yolculuk öncesinin -olabilir miydi gerçekten?- o adı konulmaz kıpırtısı vardı. Gerçekten de bavulların tozu alınıyor, inanılmaz şey ama kapakları açılıyordu. Sonra gene kapatılıyorlardı. Hayır, taşınacak olan Barrett'lar değildi. Erkek ve kız kardeşler her zamanki gibi eve girip çıkıyorlardı. Mr. Barrett, adam gittikten sonra, her zamanki saatinde ziyarete geliyordu. Neydi o halde olacak olan? Çünkü 1846 yazı sürüp giderken, Flush bir değişiklik olacağına kesinlikle emindi. Bunu gene, bir kere daha seslerin değişmesinden anlıyordu. Miss Barrett'in yakarış ve korku dolu olan sesi o duralayan, kekeleyen tonlarını kaybetmişti. Flush'ın hiç duymadığı bir kararlılık ve cesaretle çıkıyordu. Mr. Barrett onun bu zorbayı nasıl hoş karşıladığını, onu nasıl bir gülüşle selamladığını, elini eline alırken nasıl bir sevinç çığlığı attığını bir duysaydı! Oysa odada onların yanında Flush'dan başta hiç kimse yoktu. Onun için, bu değişiklik çok öfkelendiriciydi. Sadece Miss Barrett'in Mr. Browning'e karşı değişmesi -her yönden değişiyordu çünkü- değildi olup biten, Flush'a karşı olan duyguları değişiyordu. Yaklaşmak istediğinde onu ka-

baca itiyordu; sokulmalarını yarıda kesiyordu; ona, o eski şefkatli tavırlarında aşağılık, yapmacık, aptalca bir yan varmış gibi davranıyordu. Flush'ın gururuna dokunuyordu bu. Kıskançlığı kabarıyordu. Sonunda temmuz ayı geldiğinde, onun sevgisini yeniden kazanmak ve belki de zıpçıktıyı bertaraf etmek üzere bir şiddet girişiminde bulunmaya karar verdi. Bu çifte amaca nasıl ulaşacağını bilemiyordu, plan da yapamıyordu. Derken, temmuzun 8'inde ansızın duygularına yenik düştü. Mr. Browning'in üzerine atılıp onu vahşice ısırdı. Sonunda dişleri Mr. Browning'in pantolonunun kumaşında kenetlenmişti işte! Ama içerideki bacak demir gibi sertti - buna oranla Mr. Kenyon'ın bacağı tereyağı sayılırdı. Mr. Browning onu elinin tersiyle şöyle bir itip konuşmaya devam etti. Ne o ne de Miss Barrett saldırısını dikkate değer bulmuşlardı. İyice afallayan, şaşkınlaşan, iyice süngüsü düşen Flush, hırs ve hayal kırıklığından soluk soluğa, gerisin geriye yastıklarının üzerine çöktü. Ama Miss Barrett'i hafife almıştı. Miss Barrett, Mr. Browning gittiğinde onu yanına çağırdı ve şimdiye kadar aldığı en kötü cezayı verdi. Önce kulağına bir şaplak indirdi, bu bir şey değildi; garip şey, şaplak hoşuna da gitti; bir tane daha atsa sevinecekti. Ama Miss Barrett bir de o ciddi, kesin ses tonuyla onu bir daha hiç sevmeyeceğini söyledi. Bu ok ta kalbine saplandı. Bütün bu yıllar boyunca birlikte yaşamışlardı, her şeyi paylaşmışlardı. Şimdiyse tek bir yanlış yaptı diye, artık onu sevmeyecekti ha! Sonra, onu terslemesi tam olsun diye, Miss Barrett, Mr. Browning'in getirdiği çiçekleri aldı ve su dolu bir vazoya yerleştirmeye koyuldu. Düşünülüp taşınılarak, kötülük olsun diye yapılmış bir hareket bu, diye geçirdi içinde Flush; ona önemsizliğini iyice hatırlatmak üzere planlanmış bir hareket. "Bu gül ondan," der gibiydi Miss Barrett, "bu karanfil de. Kırmızı sarının yanında parlasın; sarı da kırmızının yanında... Şu yeşil yaprak da şurada dursun.-" Bir çi-

çeği ötekinin yanına yerleştirirken geri çekiliyor, sanki o - sarı eldivenli adam- önünde, gözalıcı bir çiçek demeti olarak duruyormuş gibi çiçeklere bakıyordu. Ama bunu yaparken, yapraklarla çiçekleri yan yana yerleştirirken, Flush'ın ona dikilmiş sabit bakışlarını da tümüyle görmezden gelemiyordu. 'Yüzündeki o sessiz çaresizlik ifadesini' yadsıyamıyordu. Pes etmekten başkası gelmedi elinden. "Sonunda dedim ki, 'eğer, uslu bir köpeksen Flush, gelip özür dileyebilirsin', bunu der demez odanın öbür ucundan fırlayıp geldi, her yanı tir tir titreyerek, önce bir elimi sonra ötekini öptü, tokalaşalım diye patilerini havaya kaldırdı ve bana öyle yalvaran gözlerle baktı ki, sen de tıpkı benim yaptığımı yapar, onu o an bağışlardın" Mr. Browning'e konuyu aktarışı böyleydi, tabii o da şöyle karşılık verdi: "Ah, zavallı Flush, onun o kıskanç bekçiliğini sevmediğimi, ona saygı duymadığımı mı sanıyorsun, bir kere seni tanıdıktan sonra başka birini tanımaktaki isteksizliğini?" Mr. Browning için yüce gönüllü olmak kolaydı, ama belki Flush'ın böğrünü dağlayan en sivri diken de bu kolay yüce gönüllülüktü.

Bir iki gün sonra, başka bir olay bir zamanlar onca yakın olan bu ikisinin birbirlerinden ne kadar uzaklaştıklarını, Flush'ın Miss Barrett'ten artık ne kadar az anlayış bekleyebileceğini kanıtladı. Bir akşam üzeri, Mr. Browning gittikten sonra Miss Barrett kız kardeşiyle Regent's Park'a gitmeye karar verdi. Parkın kapısında arabadan inerlerken Flush'ın patisi arabanın kapısına sıkıştı. 'Acıklı bir sesle bağırdı' ve patisini ilgi bekleyerek Miss Barrett'e doğru kaldırdı. Eskiden olsa bundan çok daha ufak şeyler için ilgi yağardı üzerine. Şimdiyse sadece Miss Barrett'in gözlerine uzak, iğneleyici, eleştirel bir bakış geldi. Güldü Flush'a. Numara yaptığını sanıyordu: "...ayağı çimene değer değmez, acısını unutarak bir koşu kopardı," diye yazdı. Sonra da şu alaycı yorumla sürdürdü: "Flush, bahtsızlıklarını hep

abartır, Byron'cı okuldan o da - 'il se pose envictime,' kurban pozu yapıyor." Oysa tamamen kendi duygularına gömülmüş bulunan Miss Barrett, Flush'ı bu konuda çok yanlış değerlendiriyordu. Patisi ezilse de, bir koşu koparıp gidecekti Flush. O koşup gitmesi, Miss Barrett'in iğnelemesine bir cevaptı; artık umurumda değilsin - koşarken ona yolladığı mesaj buydu. Çiçekler acı acı kokuyordu burnuna; çimenler patilerini yakıyordu; toz burun deliklerini düş kırıklığıyla dolduruyordu. Gene de koştu -sıçradı, oynadı. 'Köpekler zincirle gezdirilmelidir'- o tabela gene oradaydı; silindir şapkaları ve coplarıyla tabelada yazılanı vurgulayan park bekçileri oradaydılar. Ama '-melidirler' kısmı artık Flush için hiçbir şey ifade etmiyordu. Sevginin zinciri kopmuştu. İstediği yere koşup gidecekti; keklik kovalayacaktı; dişi spaniyelleri kovalayacaktı; yıldız çiçeği tarhlarının tam göbeğine dalacaktı; rüzgârda salınan o gözalıcı kırmızı-sarı gülleri kıracaktı. İsterse park bekçileri coplarını fırlatsınlar. Ölsün, barsakları dışarıya, Miss Barrett'in ayakları dibine dökülsün. Aldırmıyordu. Ama tabii bunların hiçbiri olmadı. Kimse peşinden kovalamadı; kimse onu fark etmedi. Parkın tek bekçisi, bir bakıcı kızla konuşuyordu. Sonunda Flush, Miss Barrett'in yanına döndü, o da aklı başka yerlerde, boynuna zinciri geçirdi, onu eve götürdü.

/Bunca acıdan sonra sıradan bir köpeğin, hatta sıradan bir insanoğlunun bile ruhu incinirdi. Ama Flush'da bütün o yumuşaklığın ve ipeksiliğin yanısıra, çakmak çakmak gözler de vardı; sadece parlak alevler halinde yükselmekle kalmayıp alçalan, için için yanan tutkular vardı. Düşmanıyla yüz yüze ve tek başına karşılaşmaya karar verdi. Bu son hesaplaşmada üçüncü bir kişi araya girmemeliydi./Sadece taraflar kapışmalıydı. Böylece, 21 Temmuz salı günü öğleden sonra, gizlice merdivenlerden aşağı indi ve holde bekledi. Çok beklemesi gerekmedi. Az sonra, sokaktan tanıdık ayak

seslerinin rap rapını işitti. Mr. Browning içeriye buyur edildi. Yaklaşmakta olan saldırıyı belli belirsiz sezdiği ve onu en barışçı bir ruh haliyle göğüslemeye kararlı olduğu için, Mr. Browning yanında bir paket pastayla gelmişti. Flush holde bekliyordu. Mr. Browning, herhalde onu okşamak üzere iyi niyetli bir girişimde bulundu; hatta belki ona bir pasta sunacak kadar ileri gitti. Bu kadarı yetmişti. Flush benzeri görülmemiş bir vahşetle düşmanının üzerine atladı. Dişleri bir kere daha Mr. Browning'in pantolonunda kenetledi. Ama ne yazık ki o anın heyecan içinde en önemli şeyi unutmuştu - sessizlik. Havladı; yüksek sesle havlayarak Mr. Browning'in üzerine atladı. Havlama sesi ev halkını ayaklandırmaya yetecek kadar yüksekti. Wilson yıldırım gibi aşağı indi. Wilson onu iyice bir patakladı. Wilson onu tamamen etkisiz hale getirdi. Wilson utanç içindeki Flush'ı çekti götürdü. Utancın dik alasıydı bu - Mr. Browning'e saldırmış olmak, Wilson'dan dayak yemiş olmak! Mr. Browning ona el kaldırmamıştı bile. Pastalarını aldı, tek bir sıyrık almadan, hiç mi hiç etkilenmemiş olarak yoluna devam etti; façası yerindeydi, tek başına yukarıya yatak odasına çıktı. Flush'ı ise çekmiş götürmüşlerdi.

Mutfakta papağanlarla havanların, kavanozlarla tavaların arasında iki buçuk saatlik feci bir hapis geçirdikten sonra, Flush, Miss Barrett'in yanına çıkarıldı. Miss Barrett, kız kardeşi Arabella'yla divanda oturuyordu. Haklılığından emin olan Flush, dosdoğru onun yanına gitti. Ama beriki ona bakmayı reddetti. Yüzünü Arabella'ya çevirdi. "Yaramaz Flush, gözüm görmesin seni," demekle yetindi. Wilson da oradaydı - o korkunç, aman vermez Wilson. Miss Barrett olan biteni öğrenmek üzere ona döndü. Wilson onu 'hak ettiği için' dövdüğünü söyledi. Ona sadece eliyle vurduğunu da ekledi. Flush onun tanıklığıyla yargılandı. Saldırıya yol açacak bir durum olmamıştı, Miss Barrett'in anladığı kada-

rıyla; Mr. Browning'in ne kadar iyi niyetli, ne kadar cömert olduğunu söyledi; bir hizmetçi Flush'ı kırbaçlamadan filan, şöyle biraz pataklamıştı, 'hak etmişti çünkü'. Bu konuda söylenecek bir şey kalmıyordu artık. Dava, Flush aleyhine sonuçlanmıştı. "Öylece yere ayaklarının dibine çöktü," diye yazdı, "kaşlarının altından bana bakıyordu." Fakat Flush ne kadar bakarsa baksın, Miss Barrett onunla göz göze gelmeyi reddediyordu. O divana, Flush ise yere uzanmıştı.

Orada, halının üzerinde, sürgünde yatarken Flush o fırtınalı duygu girdaplarının biriyle sarsıldı ki bunlarda ruh ya kayalara bindirip bin parça olur ya da yapışacak bir tutamak bulup ağır ağır, acılar içinde doğrulur, yeniden karaya ulaşır ve sonunda, yeni bir düzene göre baştan yaratılmış bir dünyayı seyretmek için, yıkılmış bir evrenin tepesinde doğrulur, ayağa kalkar. Hangisi olacaktı - yıkmak mı, yeniden yapmak mı? İşte sorun buydu. Yaşadığı ikilemin ancak anahatlarını izleyebiliriz burada; çünkü sessizce sürüyordu Flush'ın kendiyle tartışması. Flush düşmanını öldürmek için iki kere elinden geleni yapmıştı; ikisinde de başarısızlığa uğramıştı. Peki neden başarısızlığa uğramıştı, bunu soruyordu kendi kendine. Çünkü Miss Barrett'i seviyordu. O öyle en hiddetli ve suskun haliyle divana uzanmış yatarken, kaşlarının altından onu seyreden Flush, onu sonsuza kadar seveceğini anladı. Hiçbir şey öyle basit değildir, işin içinde iş vardır. Mr. Browning'i ısırdı mı onu da ısırmış oluyordu. Nefret nefret değildir; nefret aynı zamanda aşktır da. Burada, Flush ıstırabın verdiği şaşkınlıkla kulaklarını titretti. Olduğu yerde rahatsız rahatsız döndü. Mr. Browning, Miss Barrett'ti - Miss Barrett, Mr. Browning'di; sevgi nefretti, nefret sevgiydi. Gerildi, ağlar gibi bir ses çıkardı, başını yerden kaldırdı. Saat sekizi çaldı. Flush üç buçuk saati aşkın bir süredir yatıyordu olduğu yerde, o ikilemden bu ikileme savrulup durarak.

Miss Barrett bile o haşin, soğuk, mağrur haline rağmen,

kalemini elinden bıraktı. "Yaramaz Flush!" diye yazmakla meşguldü Mr. Browning'e: "...insanlar da köpek Flush gibi şiddeti seçtiklerinde, tıpkı köpeklerin katlandığı gibi bunun sonuçlarına katlanmalılar! Sana, ona o kadar iyi, sevecen davranan sana! Senden başka kim olsa, en azından bir 'azar geçerdi' ona."/Gerçekten, Flush'a bir ağızlık almak iyi olacak diye düşünüyordu ki başını kaldırdı, Flush'ı gördü. Flush'ın bakışlarındaki alışılmamış bir şey dikkatini çekmiş olmalıydı. Durdu. Kalemi elinden bıraktı. Bir zamanlar onu bir öpücükle diriltmiş, Miss Barrett de onun Pan olduğunu düşünmüştü. Tavuk yemişti, kremalı sütlaç yemişti. Onun hatırı için açık havadan vazgeçmişti. Onu yanına çağırdı, bağışladığını söyledi.

Ama sanki öyle sıradan bir yaramazlık yapmış gibi bağışlanıvermek, sanki yerde çektiği o ıstıraptan hiçbir ders almamış gibi, baştan aşağı değişmişken hiç değişmemiş gibi yeniden divana alınıvermek, olacak şey değildi. O an, bitkin olduğu için, boyun eğdi Flush. Ne var ki, bir iki gün sonra Miss Barrett'le aralarında Flush'ın duygularının derinliğini gösteren dikkate değer bir sahne yaşandı. Mr. Browning gelmiş gitmişti; Flush, Miss Barrett'le yalnızdı. Normalde sıçrar, divanın üzerine ayaklarının dibine çıkardı. Ama o gün, her zamanki gibi oraya sıçrayıp okşanmayı beklemek yerine, Flush artık 'Mr. Browning'in koltuğu' denen yere gitti. Genellikle, o koltuktan nefret ederdi; düşmanının oturduğu yer hâlâ çukurdu. Ama şimdi, kazandığı ahlaki zafer öylesine büyüktü ki, içi öyle bir iyilik yapma duygusuyla dolup taşıyordu ki, sadece koltuğa bakmakla kalmadı, bakarken 'birden bir cezbeye kapıldı.' Onu dikkatle seyreden Miss Barrett, bu olağandışı duygu halini fark etti. Sonra Flush'ın bakışlarını masaya çevirdiğini gördü. Orada hâlâ içinde Mr. Browning'in pastaları olan paket duruyordu Flush, 'bana senin bıraktığın pastaların masanın üzerinde

durduğunu hatırlattı.' Durmuş pastalardı bunlar, bayat pastalar, hiçbir iştah açıcılığı olmayan pastalar. Flush'ın demek istediği açıktı. Tazeyken, bir düşman tarafından sunuldukları için pastaları yemeyi reddetmişti. Şimdiyse bayatladıkları için yiyecekti, çünkü aşka dönüşen bir nefretin simgesiydiler. Evet, onları şimdi yiyeceğim, demek istiyordu. Bunun üzerine Miss Barrett yerinden kalktı ve pastaları eline aldı. Onları Flush'a verirken, bir yandan da öğüt veriyordu: 'İşte böyle, ona bu pastaları getirenin sen olduğunu, eski yaramazlıklarından utanması gerektiğini, seni sevmeyi ve gelecekte ısırmamayı aklına yerleştirmesini söyledim - ve senin ona karşı olan cömertliğinden yararlanmasına izin verdim.' O tadı kötü -küflenmişlerdi, üzerlerine sinekler pislemiş, eskimişlerdi- gevremiş hamur işlerini mideye indirirken, Flush kendi dilinde ciddi ciddi onun söylediklerini tekrarladı - Mr. Browning'i sevmeye ve gelecekte ısırmamaya yemin etti.

Bunun ödülünü de hemen o an aldı - hem de bayat pastalarla, tavuk kanatlarıyla, yeniden onun olan okşayışlarla ya da yeniden divanda, Miss Barrett'in ayakları dibinde oturmasına izin verilmesiyle değil. Tinsel bir ödüldü bu; gene de, gariptir, etkileri fizikseldi. Nefret, şunca aydır, paslanan, aşınan, altındaki bütün doğal yaşamı öldüren bir demir parmaklık gibi ruhunun üzerine kaynamıştı. Şimdi, keskin bıçaklar marifetiyle, acılı bir ameliyat sonucu demir sökülüp atılmıştı. Artık kan yeniden dolaşıyordu damarlarında; sinirler canlandı, duydu; et şişti, kabardı; doğa, ilkbaharda olduğu gibi coşup taştı; Flush, kuşların yeniden şakıdığını duydu, dallarda yaprakların sürdüğünü hissetti; divanda Miss Barrett'in ayakları dibinde yatarken, damarlarından bir zafer ve haz çağılısı geçti. Artık onların yanındaydı, karşısında değil; onların umutları, dilekleri, arzuları onunkilere eşti. Flush, artık Mr. Browning'le duygu birliği içinde hav-

layabilirdi. "Her günü salı olan bir hafta gerek bana," diye bağırıyordu Mr. Browning, "bir ay, bir yıl - bir ömür!" Bana da, diye yankıladı Flush, bir ay gerek -bir yıl- bir ömür! İkiniz ne istiyorsanız ben de aynısını istiyorum. Üçümüz, davaların bu en görkemlisinde suç ortağıyız. Birbirimize, birbirimizi anlayışımızla bağlandık. Birbirimize nefretle bağlandık. Kara ve baskıcı bir zorbalığa başkaldırmak üzere bağlandık. Birbirimize aşkla bağlandık-. Kısacası, Flush'ın bütün ümitleri belli belirsiz algılanan, ama gene de varlığı apaçık olan bir zafere, hepsinin ortak zaferi olan bir zafere bağlanmıştı ki, birden, en ufak bir uyarı gelmeksizin, uygarlığın, güvenliğin, dostluğun tam göbeğinde -Miss Barrett ve kız kardeşiyle Vere Sokağı'nda bir dükkândaydılar; günlerden 1 Eylül salı sabahıydı-, tepetaklak karanlığa yuvarlanıverdi. Zindan kapakları kapandı üzerine. Çalınmıştı.

4
Whitechapel

"Bu sabah Arabel ve ben, o da yanımızda," diye yazdı Miss Barrett,. "faytonla Vere Sokağı'na indik, görülecek ufak bir işimiz vardı, o da her zamanki gibi arkamızdan bir dükkâna girdi, çıktı, ben faytonun basamaklarını çıkarken ayaklarımın dibindeydi. Döndüm, 'Flush!' dedim, Arabel de Flush'a bakındı, Flush yoktu! O anda, tekerleklerin altından çekip almışlardı, anlıyor musun?" Mr. Browning çok iyi anlıyordu. Miss Barrett zinciri takmayı unutmuş, bu yüzden de Flush çalınmıştı. 1846 yılında Wimpole Sokağı ve civarının kanunu buydu.

Doğru, hiçbir şey Wimpole Sokağı'nın görünürdeki sarsılmazlığı ve güvenliliği ile boy ölçüşemezdi. Yatağa bağlı bir hastanın yürüyüşü ya da bir tekerlekli sandalyenin sarsıla sarsıla geçişi sırasında gözü okşayan dört katlı evlerden, yekpare camlı pencerelerden ve maun kapılardan başka şey görünmezdi. Çifte at koşulmuş bir fayton dahi, bir öğleden sonra gezintisi sırasında, hele arabacı da dikkatliyse, edeperkân ve saygınlık sınırlarını aşmayabilirdi. Ama yatağa ba-

ğımlı hasta değilseniz, çifte at koşulmuş arabanız yoksa, hareket etmeyi seven, gücü kuvveti yerinde biriyseniz -ki çoğunluk böyleydi-, hele yürümekten de hoşlanıyorsanız, o zaman Wimpole Sokağı'ndan bir kuş uçuşu mesafede, Wimpole Sokağı'nın sarsılmazlığına gölge düşürecek ne manzaralar seyreder, ne konuşmalar duyardınız, ne kokular gelirdi burnunuza. Canı Londra'da yürüyüşe çıkmayı çektiğinde Mr. Thomas Beames'in edindiği izlenim buydu işte. Şaşırıyordu; hatta şoka uğruyordu. Westminster'da görkemli yapılar göklere yükseliyordu, oysa hemen onların arkasında insanların inek sürüleri üzerinde kendileri sürüler halinde yaşadıkları yarı yıkık ağıllar vardı - 'yedi ayaklık yerde iki kişi.' Mr. Beames, insanlara gördüklerini anlatmak zorunda hissediyordu kendini. Ama iki ya da üç ailenin paylaştıkları, inek ağılları üzerindeki bir odayı, inek ağılının havalandırması olmadığını, ineklerin o ağılda sağıldıklarını, kesildiklerini ve yenildiklerini kibar bir dille nasıl anlatabilirdi ki insan? Mr. Beames deneyince gördü ki, bu İngiliz dilinin her türlü imkânını zorlayan bir iştir. Ama gene de, Londra'nın en aristokrat mahallelerini gezmekle geçirdiği bir öğleden sonra boyunca gördüklerini anlatmak gereğini duydu. Tifüs tehlikesi hayli büyüktü. Zenginler ne gibi tehlikelerle koyun koyuna yaşadıklarını bilmiyorlardı. Westminster'da, Paddington'da, Marylebone'da gördüklerini görünce artık susamazdı. Mesela, eskiden büyük bir soyluya ait olan bir malikâne vardı. Mermer şömine üstü rafı kalıntıları hâlâ duruyordu. Oda duvarları kaplama, tırabzanlar oymalıydı, ama yer döşemesi çürümüştü, duvarlardan pislik sızıyordu; eskinin şölen salonlarına yarı çıplak bir erkek ve kadın güruhu yerleşmişti. İlerledi. Şurada girişimci bir müteahhit eski bir malikâneyi yıkmıştı. Onun yerine kondu usulü oda oda kiraya verilen bir yapı dikmişti. Tavandan yağmur damlıyor, duvarlardan rüzgâr üfürüyordu. Parlak

yeşil bir akarsuya maşrapasını daldıran bir çocuk gördü, bu sudan içip içmediklerini sordu. Evet, hem de yıkanıyorlardı, çünkü ev sahibi suyun açılmasına haftada ancak iki kere izin veriyordu da. Bu sahnelere Londra'nın en vakur, en uygar mahallelerinde rastlanabileceği için durum daha da vahimdi, 'en aristokratik idari bölgeler bundan nasibini alıyor'du. Miss Barrett'in yatak odasının arkasına düşen yerde mesela, Londra'nın en batak mahallelerinden biri vardı. Öylesine bir saygıdeğerlikle koyun koyuna böylesine bir sefalet. Ama tabii, çoktan yoksullara terk edilmiş, artık el sürülmeyen kimi mahalleler de vardı. Whitechapel'da ya da Totenham Court Road'ın aşağısındaki üçgen arazi parçası üzerinde, yoksulluk, günah ve sefalet yüzyıllardır hiç kimse karışmaksızın gelişmiş, gövermiş ve yayılmıştı. St. Giles'da eski binaların oluşturduğu yoğun bir doku, 'handiyse bir ceza kolonisi, kendi içinde bir hırsızlar metropolü'ydü. Tam yerinde bir isim de uydurulmuştu, yoksulların böyle toplaştıkları yerlere 'Kargalık' deniyordu. Çünkü kargaların ağaç tepelerine tüneyip oraları kapkara etmeleri gibi, buralarda da insanoğulları birbirlerinin üzerine üşüşüyordu. Yalnız buradaki binalar ağaç değildi; çoktandır bina bile değillerdi. Pislikle dolup taşan ara yolların birbirinden ayırdığı tuğla hücrelerdi bunlar. Ara yollar gün boyu yarı çıplak insanlarla dolup taşardı; günboyu West End'de icrayı sanat etmiş hırsız, dilenci ve fahişeler gece olunca oluk oluk buraya dönerlerdi. Polis bir şey yapamıyordu. Yaya bir gezginin elinden, buradan acele acele geçip gitmekten başka bir şey gelmezdi ya da olsa olsa Mr. Beames'in yaptığı gibi gözlemler, kaçamak ifadeler, hüsnü tabirlerle dolu ipuçları vermek, işlerin pek de yolunda gitmediğini sezdirmek mümkündü. Kolera başgösterecekti, başgösterdi mi de ileride olacaklar konusunda az buz ipucu olmayacaktı bu.

Ama 1846 yazında ortada daha ipucu filan yoktu; Wim-

pole Sokağı ve civarında oturanlar için en güvenli davranış o saygın bölgeden hiç çıkmamak ve köpeklerini zincire bağlı olarak gezdirmekti. Eğer Miss Barrett'in yaptığı gibi, bunu unuturlarsa, Miss Barrett gibi cezasını da çekerlerdi. Wimpole Sokağı'nın St. Giles'la burun buruna yaşayabilmesinin koşulları herkesçe bilinirdi. St. Giles çalabildiğini çalardı, Wimpole Sokağı da ne ödemesi gerekiyorsa öderdi. Bu yüzden Arabel hemen 'en çok on paund karşılığı onu geri almamdan daha kesin bir şey olamayacağını söyleyerek beni avutmaya koyuldu.' On paundun, Mr. Taylor'ın bir koker spaniyel için isteyeceği ortalama fiyat olacağı düşünülüyordu. Mr. Taylor çetebaşıydı. Wimpole Sokağı'nda bir hanım köpeğini kaybeder kaybetmez Mr. Taylor'a giderdi; o fiyatını söyler, fiyat ödenirdi; ödenmedi mi, birkaç gün sonra, içinde köpeğin kafası ve patileri bulunan kahverengi bir kesekâğıdı yollanırdı Wimpole Sokağı'na. En azından, o civarda Mr. Taylor'la pazarlık etmeye kalkışmış bir hanımın başına gelen buydu. Ama tabii Miss Barrett parayı ödeyecekti. Bu yüzden eve varır varmaz kardeşi Henry'e söyledi, Henry de o gün öğleden sonra Mr. Taylor'ı görmeye gitti. Onu 'duvarlarında resimler olan bir odada puro içerken' buldu. - Mr. Taylor'ın Wimpole Sokağı'nın köpeklerinden yılda iki üç bin paundluk gelir elde ettiği söyleniyordu-, Mr. Taylor 'Cemiyet'iyle konuşacağına ve köpeğin ertesi gün iade edileceğine söz verdi. Olay sıkıcıydı sıkıcı olmasına, hele Miss Barrett'in parasının her bir kuruşuna ihtiyacı olduğu bir dönemde; ama 1846 yılında köpeğinizin zincirini takmayı unutmanın kaçınılmaz sonucu buydu.

Oysa Flush açısından durum çok farklıydı. Flush, 'bizim onu sağ salim geri alabileceğimizi bilmiyor' diye düşündü Miss Barrett. Flush insan toplumunun ilkelerini hiçbir zaman tam olarak kavrayamamıştı. "Bu gece durmadan ağlayacak, inleyecek, bundan kesinlikle eminim," diye yazdı

Miss Barrett Mr. Browning'e 1 Eylül salı günü akşamüzeri. Ne var ki, Miss Barrett, Mr. Browning'e yazadursun, Flush hayatının en korkunç saatlerini geçiriyordu. Feleği şaşmışsı. Bir bakmışsınız Vere Sokağı'nda, kurdeleler danteller arasında, bir bakmışsınız tepetaklak bir çuvala tıkılıvermişti; sokak sokak hızla, sarsıla sarsıla sürüklendi, sonunda çuvaldan dışarı, buraya, bulunduğu yere silkeleniverdi. Kendini zifiri karanlığın ortasında buldu. Kendini soğuk, rutubetli bir yerde buldu. Hafif baş dönmesi geçerken alçak tavanlı, karanlık odanın içinde bir iki karaltı seçti - kırık sandalyeler, atılıvermiş bir şilte. Derken birisi onu aldı, bacağından sıkıca bir engele bağladı. Yere bir şey yayıldı - hayvan mı insan mı, bilemiyordu. Kocaman çizmeler ve çamurlara belenmiş etekler sağa sola çarpa çarpa odaya girip çıktılar. Yerde çürüyen et parçaları üzerinde sinekler vızıldayıp duruyordu. Karanlık köşelerden çocuklar sürüne sürüne gelip kulaklarını çimdirdiler. İnledi, ağır bir el kafasına şaplağı indirdi. Korkuyla büzüldü, ıslak tuğlaların üzerine biraz daha çöktü, duvar dibine sindi. Şimdi odanın zemininin çeşit çeşit hayvanla dolu olduğunu görebiliyordu. Köpekler, ortalarına aldıkları çürümekte olan bir kemiği didikliyor, çekiştiriyorlardı. Derilerinden kaburgaları fırlıyordu - açlıktan ölmek üzereydiler, kirli, hastalıklıydılar, tarak, fırça yüzü görmemiştiler; Flush hepsinin de kendisi gibi en iyi cins köpekler, kâhyalara emanet edilen köpekler olduğunu görebiliyordu.

İnlemeye bile cesaret edemeden, saatler saatler boyu yattı. En çok susuzluk koyuyordu ona; ama yakınındaki bir kapta duran yoğun, yeşilimsi sudan bir yudum almaktansa ölürdü daha iyi. Oysa şahane bir tazı o sudan kana kana içiyordu. Kapının her tekmelenerek açılışında, başını kaldırıp bakıyordu Flush. Miss Barrett - Miss Barrett miydi gelen? Gelmiş miydi nihayet? Ama gelen bütün köpekleri tekmeyle bir kenara iterek tökezleye tökezleye gidip kendini kırık bir is-

kemlenin üzerine atan kıllı bir hayduttu. Derken yavaş yavaş hava karardı. Yerde, şiltenin, iskemlelerin üzerindeki o karaltıların ne olduğunu çıkaramıyordu. Şöminenin üzerindeki rafa dibine gelmiş bir mum oturtulmuştu. Dışarıdaki su yolunda bir ateş yanıyordu. Bunun bir alçalıp bir yükselen çiğ ışığında Flush dışarıdan gelip geçerken pencereden bakıp sırıtan korkunç suratları görebiliyordu. Derken içeri doluştular, küçük, zaten kalabalık olan oda öylesine kalabalıklaştı ki, 'daha da büzülüp iyice duvara yapışmak zorunda kaldı. Bu korkunç canavarlar -bazıları yırtık pırtık giysiler içindeydiler, bazılarıysa boyalar ve tüyler içinde pırıl pırıl parlıyorlardı- yere çömeldiler; masaya abandılar. İçmeye başladılar; küfrettiler, birbirlerini yumrukladılar. Yere atılan çuvallardan başka köpekler dışarı fırladı - tasmaları hâlâ boyunlarında duran finolar, setter'ler, pointer'lar; bir köşeden ötekine şaşkın şaşkın kanat çırpan dev bir papağan, sahibesi Maida Vale'li dulu dehşete düşürecek bir aksanla 'Güzel Poll!', 'Güzel Poll!' diye çığlık atıyordu. Derken kadınların çantaları açıldı ve masanın üzerine Flush'ın, Miss Barrett ya da Miss Henrietta'nın üzerinde gördüklerine benzer bilezikler, yüzükler, broşlar saçıldı. Yaratıklar avuçlayıp evirip çevirdiler bunları; küfrettiler, bunlar yüzünden kavga ettiler. Köpekler havladı. Çocuklar çığlık attılar ve şahane papağan -Flush'ın Wimpole Street'de bir vitrinde tüneğinde sallanırken gördüğü türden bir kuş- 'Güzel Poll! Güzel Poll!' çığlıklarını giderek daha hızlı tekrarlamaya başlayınca terliği yedi, büyük sarı lekeli güvercin grisi kanatlarını deli gibi çırptı. Derken mum devrildi, yere düştü. Oda karardı. İçerisi giderek daha da ısındı; koku, sıcak katlanılmaz gibiydi. Flush'ın burnu yandı; postu seyirdi. Miss Barrett hâlâ yoktu.

Miss Barrett, Wimpole Sokağı'ndaki divanına uzanmıştı. Rahatsızdı; üzgündü, ama ciddi olarak kaygılanmıyordu. Tabii Flush sıkıntı çekecekti; bütün gece sızlanacak, havla-

yacaktı; ama sadece birkaç saatlik işti bu. Mr. Taylor istediği parayı söyleyecekti; kendisi parayı verecekti; Flush geri verilecekti.

2 Eylül çarşamba sabahı, Whitechapel'in kargalıkları üzerine doğdu. Kırık pencereler yavaş yavaş boz rengine sıvandı. Yere serilmiş yatan haydutların kıllı yüzlerine ışık düştü. Flush gözlerini perdeleyen daldığı rüyalardan uyandı ve bir kere daha gerçeğin farkına vardı. Gerçek buydu şimdi - bu oda, bu haydutlar, bu inleyen, hırlayan, sıkıca bağlanmış köpekler, bu kasvet, bu nem. Daha dün bir dükkânda, hanımların yanında, kurdeleler arasında gezindiği gerçek olabilir miydi? Wimpole Sokağı diye bir yer var mıydı? Temiz suyun mor bir kâsede pırıl pırıl parladığı bir oda; yastıklara yan gelip yatmış mıydı; o güzelce kızartılmış tavuk kanadını yemiş miydi; sonra, hırs ve kıskançlıktan perişan olup sarı eldivenli bir adamı ısırmış mıydı? O hayatın ve o hayattaki duyguların tümü süzüldü gitti, dağıldı, gerçekliğini kaybetti.

Burada; tozlu ışık içeri sızarken, kadının biri bir çuvalın üzerinden kalkıp doğruldu, iki yana sallana sallana bira almaya gitti. İçki ve küfür yeniden başladı. Şişman bir kadın onu kulaklarından tutup kaldırdı, kaburgalarını çimdirdi ve yeniden yere atarken bir kahkahayla yıkıldı ortalık. Kapı tekmeyle açılıyor ve gürültüyle vurularak kapanıyordu. Bu her olduğunda başını kaldırıp bakıyordu. Wilson mıydı? Acaba Mr. Browning olabilir miydi? Ya da Miss Barrett? Ama hayır, gelen yalnızca bir hırsız daha, bir katil daha - daha o yırtık pırtık etekleri, kaba, nasır yerleri patlamış postalları görür görmez siniyordu. Bir keresinde kendisine doğru fırlatılan kemiği kemirmeyi denedi. Ama dişleri taşlaşmış etin üzerinde kavuşmadı ve iğrenç koku midesini bulandırdı. Susuzluğu arttı ve tastan dökülen o yeşilimsi suyun birazını diliyle yalamak zorunda kaldı. Ama çarşamba günü akşam olurken, o daha da terler dökerken, dili yarılıp kırık döşeme

tahtaları üzerinde yatmaktan derisinde yaralar açılırken, her şey birbirine karıştı. Olup bitenleri fark etmiyordu bile. Ancak kapı açıldığında başını kaldırıp baktı. Hayır, gelen Miss Barrett değildi.

Wimpole Sokağı'ndaki divanın üzerine uzanmış yatan Miss Barrett kaygılanmaya başlıyordu. Gelişmelerde bir gecikme vardı. Taylor, çarşamba günü öğleden sonra Whitechapel'e ineceğini ve 'Cemiyet'iyle konuşacağını söylemişti. Ama çarşamba öğleden sonrası, çarşamba akşamı gelmiş geçmiş, Taylor hâlâ görünmemişti. Bu tek anlama gelebilir diye düşünüyordu, fiyat yükselecekti - tam da şu anda ne aksilik. Gene de, tabii parayı ödemek zorundaydı. "Biliyorsun, Flush'ıma kavuşmalıyım," diye yazdı Mr. Browning'e. "Pazarlık edip fiyat indirme riskini göze alamam." Böyle divanın üzerine uzanmış Mr. Browning'e mektup yazıyor, bir yandan da kapının çalınmasını bekliyordu. Ama Wilson elinde mektuplarla yukarı çıktı; Wilson sıcak su getirmek üzere yukarı çıktı. Yatma vakti gelmişti ve Flush daha gelmemişti.

3 Eylül perşembe günü Whitechapel'e doğdu. Kapı açıldı kapandı. Bütün gece yerde Flush'ın yanıbaşında ağlayıp duran kızıl tüylü seter, köstebek derisi yelek giymiş bir haydut tarafından çekilip götürüldü - kaderi ne olacaktı? Öldürülmek mi daha iyiydi, burada kalmak mı? Hangisi daha kötüydü - bu hayat mı, o ölüm mü? Bu tertipçiler, bu açlık ve susuzluk, burnunun direğini kıran kokuları -bir zamanlar, olacak iş mi, kolonya kokusundan nefret ettiği aklına geldi Flush'ın- herhangi belirgin bir resmi, bir arzuyu silip götürüyordu. Eski anı parçaları zihninde dolanmaya başladı. Şu ses, ihtiyar Dr. Mitford'ın kırlarda haykıran sesi miydi? Oradaki, kapının önünde fırıncıyla dedikodu eden Kerenhappock muydu? Odada bir tıkırtı vardı, acaba Miss Mitford sardunyalardan bir demet mi yapıyor, duyduğum bu mu diye düşündü. Yok, sadece rüzgârın -fırtınalıydı bugün hava-

kırık pencere camının üzerine gerilmiş kahverengi kâğıdı hışırdatırken çıkardığı ses. Sadece kaldırımlarda haykıran bir sarhoş. Sadece ateşin üzerindeki tavada ringa balığı kızartırken kendi kendine söylenip duran acuze. Unutulmuş ve terk edilmişti. Yardım gelmiyordu. Kimse onunla konuşmuyordu. Papağanlar "Güzel Poll! Güzel Poll!" diye bağırdı, kanaryalar da anlamsız cikciklerini sürdürdüler.

Derken, akşamla birlikte odaya yeniden karanlık çöktü; mum tabağa yapıştırıldı; dışarıdan gelen çiğ ışık parladı; sırtlarında torbalar olan, suratları boyalı, süslü püslü kadınlar ayaklarını sürüye sürüye kapıdan içeri girdiler, kendilerini kırık yatakların ve masaların üzerine atmaya başladılar. Bir gece daha, karanlığını Whitechapel'in üzerine germişti. Yağmur damdaki bir delikten içeri hiç durmadan yağıyor ve deliğin altına konulmuş bir tasa tıpır tıpır damlıyordu. Miss Barrett gelmemişti.

Perşembe günü Wimpole Sokağı'na şafak söktü. Ne Flush'dan eser ne de Taylor'dan haber vardı. Miss Barrett son derece kaygılıydı. Sağa sola sordurdu. Kardeşi Henry'i çağırtıp sorguya çekti. Henry'nin kendisini atlattığını anladı. 'Iblis' Taylor, dün gece söz verdiği üzere gelmişti. Şartlarını bildirmişti-. Cemiyet için altı gine, kendisi için de yarım gine. Ama Henry, gelip ona haber vermek yerine, gitmiş Mr. Barrett'a söylemiş, tabii Mr. Barrett da ona parayı ödememesini ve bu ziyareti kız kardeşinden gizlemesini emretmişti. Miss Barrett 'had safhada sinirli ve kızgındı.' Erkek kardeşinden bir an önce Mr. Taylor'a gidip parayı ödemesini istedi. Henry karşı çıktı ve 'babamdan söz etti.' Ama babamdan söz etmenin yeri değil, diye karşı çıktı Miss Barrett. Onlar babalarından söz ededursunlar, Flush öldürülecekti. Kararını verdi. Henry gitmiyorsa, kendisi gidecekti. "...ötekiler benim istediğimi yapmıyorlarsa, yarın sabah ben kendim gidecek, Flush'ı alıp getireceğim," diye yazdı Mr. Browning'e.

Gelgelelim Miss Barrett çok geçmeden anladı ki, söylemesi kolay, yapması zor. Onun Flush'a gitmesi en az Flush'ın ona gelmesi kadar zordu. Bütün Wimpole Sokağı Miss Barrett'e karşıydı. Flush'ın çalındığı ve Taylor'ın fidye istediği artık dillerdeydi. Wimpole Sokağı, Whitechapel'e karşıydı. Âma Mr. Boyd, haber göndertip fidyeyi ödemenin kendi fikrince 'korkunç bir günah' olacağını bildirdi. Babası ve erkek kardeşleri ona karşı birleşmişlerdi, sınıflarının çıkarları adına her türlü ihanete hazırdılar. Ama hepsinden de kötüsü - çok daha kötüsü- Mr. Browning bütün ağırlığını, bütün belâgatini, bütün bilgisini, bütün mantığını Wimpole Sokağı'ndan yana ve Flush'a karşı koymuştu. Eğer Miss Barrett Taylor'a boyun eğerse, diye yazıyordu, zorbalığa boyun eğecekti; şantajcılara boyun eğecekti; kötünün haklı üzerindeki gücünü artıracaktı. Taylor'a istediğini verirse, '...köpeklerin kurtarmalığını vermeye yetecek paraları olmayan yoksul köpek sahipleri ne yapacaklar'dı. Mr. Browning'in hayal gücü coşmuştu; Taylor kendisinden beş şilin dahi istese gör bak neler söyleyecekti, diyecekti ki, 'çetenin marifetlerinden sorumlu sen'sin, ben seni bilirim - bana kafa, ayak kesme martavalları atmaya kalkma. Şurada durup konuştuğum kadar emin ol ki, bütün hayatımca seni, kendini baş belası ilan eden seni hor göreceğim, önüme çıkan her fırsatta senin, seninle işbirliği edenlerin kuyunuzu kazacağım - seni elime geçirdim ya, gözüm hep üzerinde artık..." Eğer Mr. Browning Taylor Bey'le karşılaşma fırsatı bulursaymış, ona bunları diyecekmiş. Çünkü, o akşamüstü postaya yetiştirdiği bir başka mektupta da dediği gibi, '...mertebe mertebe bütün baskıcıların, istedikleri zaman sırlarını eline geçirebildikleri zayıfları, sessizleri üzüm üzüm üzmek için çeşit çeşit yollar bulduklarını düşünmek ne korkunç'muş. Miss Barrett'i suçlamıyordu - onun yaptığı her şey ona göre tamamen doğruydu, tamamen kabulüydü. Gene de, cuma sabahı

devam ediyordu; 'Bence acıklı bir zaaftır ki-' Köpek hırsızı Taylor'a arka çıkıyorsa, rehberden rastgele seçtiği isimlere kara çalarak zavallıların gırtlaklarını kesmelerine ya da ülkeden kaçmalarına sebep olan Mr. Barnard Gregory gibi bir şantajcıya da dolaylı olarak arka çıkıyor demekti. "Ayrıca, durum tartışma kaldırmayacak kadar açıkken neden felsefe yapıp duruyoruz?" Mr. Browning işte böyle esip savuruyordu New Cross'dan, günde iki posta.

Divanına uzanmış, mektupları okudu Miss Barrett. Ne kadar kolay olurdu boyun eğivermek - ne kadar kolay olurdu 'senin sağduyulu görüşün benim için yüz spaniyelden daha değerlidir' demek. Yastıklarına gömülüp 'ben zayıf bir kadınım; haktan hukuktan anlamam; benim yerime karar ver' diye iç geçirmek. Sadece fidyeyi ödemeyi reddetmesi yeterdi; sadece Taylor'a ve cemiyetine karşı çıkması yeterdi. Ve eğer Flush öldürülecek olursa, eğer o korkunç kesekâğıdı gelecek olursa ve açtığında içinden Flush'ın kafasıyla patileri çıkıverecek olursa, yanıbaşında Mr. Browning olacak, ona doğru olanı yaptığı ve saygısını kazandığını söyleyecekti. Ama Miss Barrett kararından geri döndürülemezdi. Miss Barrett aldı kalemi eline ve Robert Browning'e karşı çıktı. Her şey iyi hoş, John Donne'dan alıntılar yapmak; Gregory olayını anmak; Mr. Taylor'a yazılacak ateşli cevaplar uydurmak -Taylor kendisine el kaldırsaydı o da aynını yapardı ya da Gregory dil uzatsaydı;- hele bir yapsınlardı da! Ama haydutlar Miss Barrett'i kaçırıp götürselerdi Mr. Browning ne yapardı acaba; ellerinde olan kendisi olsaydı; kendisinin kulaklarını kesip postayla New Cross'a yollama tehdidinde bulunsalardı? Mr. Browning ne yaparsa yapsın, kararını vermişti. Flush çaresizdi. Sorumluluğu Flush'a karşıydı. "Peki Flush, beni onca sadakatle seven zavallı Flush; Mr. Taylor'ın bir tek günahı uğruna o masumu feda etmeye hakkım var mı?" Mr. Browning ne derse desin, Flush'ı kurtaracaktı, onu

almak için Whitechapel canavarının ağzına girecek de olsa Mr. Browning bunu yaptığı için onu hor görecek de olsa.

Böylelikle cumartesi günü, önündeki masanın üzerinde Mr. Browning'in mektubu, giyinmeye başladı Miss Barrett. Onun şu satırlarını okudu, "bir şey daha - bütün bunları dünyanın bütün kocalarının, babalarının, ağabeylerinin ve genel olarak zorbalarının iğrenç politikalarına karşı çıkmak için de yazıyorum." Demek ki Whitechapel'e gidecek olursa Robert Browning'e karşı ve babalardan, ağabeylerden ve genel olarak zorbalardan yana tavır alıyordu. Gene de giyinmeyi sürdürdü. Ahırların orada bir köpek uluyordu. Bağlanmıştı, zalim adamların elinde çaresizdi. Sanki ulaması arasında şöyle ağlıyordu: "Flush'ı unutma." Ayakkabılarını, pelerinini giydi, şapkasını taktı. Mr. Browning'in mektubuna bir kere daha göz attı. "Seninle evlenmek üzereyim," cümlesini okudu. Köpek gene de uludu. Miss Barrett odasından çıktı ve aşağı indi.

Henry Barrett onu aşağıda karşıladı ve bana sorarsan onların tehdidine boyun eğmekle soyulup öldürülmek arasında fark yok, dedi. Miss Barrett, Wilson'a bir atlı araba çağırmasını söyledi. Tir tir titreyen, fakat söz dinleyen Wilson bunu yerine getirdi. Atlı araba geldi. Miss Barrett, Wilson'a arabaya binmesini söyledi. Wilson, ölüme gittiğinden emin olmakla birlikte, arabaya bindi. Miss Barrett arabacıya Shoreditch, Manning Sokağı adresini verdi. Miss Barrett kendisi de arabaya bindi ve yola koyuldular. Çok geçmeden yekpare cam pencereleri, maun kapıları ve bahçe parmaklıklarını geride bırakmışlardı. Miss Barrett'in hiç tanımadığı, varlığını aklına bile getirmediği bir dünyadaydılar. İneklerin yatak odalarının altında toplaştığı, kırık pencereli odalarda bütün bir ailenin uyuduğu bir dünyadaydılar; suyun ancak haftada bir kere aktığı, günah ve yoksulluğun, günah ve yoksulluğu doğurduğu bir dünyada. Saygın arabacıların

tanımadığı bir bölgeye gelmişlerdi. Araba durdu; arabacı bir birahaneden yol sordu. İki üç adam dışarı çıktılar. "Haa, Mr. Taylor'u bulmak istiyorsunuz herhalde!" Bu esrarengiz dünyada iki hanımı taşıyan, bir atlı araba ancak tek bir görevi yerine getiriyor olabilirdi ve bu görevin ne olduğu da belliydi. Her şey son derece karanlıktı. Adamlardan biri koşarak bir eve girdi ve " 'Mr. Taylor evde yok! Aşağı inmez miydiniz acaba?' diyerek dışarı çıktı. Wilson dehşet içinde kulağıma fısıldayarak sakın ha böyle bir şey yapmamam için yalvardı." Bir dolu erkek ve oğlan çocuğu arabanın çevresine doluştular. Adam, "peki, Mrs. Taylor'ı görmek isteyip istemediğimi," sordu. Miss Barrett'in Mrs. Taylor'ı görmeye hiç niyeti yoktu; demeye kalmadan evden dev gibi şişman bir kadın çıktı, 'ömrü boyunca vicdanını uyutmaya yetecek kadar şişman' ve Miss Barrett'e kocasının evde olmadığını söyledi; 'belki bir iki dakika içinde gelirdi, belki bir iki saat içinde - çıkıp beklemek istemez miydim?' Wilson, Miss Barrett'in elbisesini çekiştirdi. Düşün, o kadının evinde beklemek! Etrafına erkeklerle oğlanların abandığı şu arabada oturmak yeterince kötüydü zaten. Bu yüzden, Miss Barrett 'dev haydut kadınla' arabadan inmeden konuştu. Köpeğim Mr. Taylor'da, dedi; Mr. Taylor köpeğini geri vereceğine söz vermişti; Mr. Taylor köpeğini hemen bugün kesin olarak Wimpole Sokağı'na geri getirebilir miydi? "A, tabii, mutlaka," dedi şişko kadın gülümsemelerin en kibarıyla. Zannınca Taylor da tam tamına bu işle meşgul olmak için dışarı çıkmıştı. Bu arada 'başını çok zarif hareketlerle sağa sola yatırıyordu.'

Araba manevra yaptı ve Shoreditch, Manning Sokağı'ndan ayrıldı. Wilson'a kalırsa 'canlarını zor kurtarmışlar'dı. Miss Barrett da korkmuştu. "Çetenin burada çok güçlü olduğu gün gibi ortada... Cemiyet, 'The Fancy' köklerini iyice derine salmış," diye yazdı. Zihni düşüncelerle do-

lup taşıyordu, gözlerinin önü resimlerle doluydu. Demek ki, Wimpole Sokağı'nın öteki yakasında olup bitenler bunlardı - o evler, o yüzler. Birahanenin önünde, atlı arabanın içinde otururken Wimpole Sokağı'ndaki evin arka odasında yatarak geçirdiği beş yılda gördüklerinden çok daha fazlasını görmüştü. "O adamların yüzleri!" diye haykırıyordu. O yüzler göz bebeklerine kazılmıştı. O yüzler, imgelemini 'tanrısal mermer varlıkların', kitap raflarının üzerinde duran büstlerin başaramadığı kadar harekete geçirmişti. Orada kendisi gibi kadınlar yaşıyordu; o divanına uzanmış yatarken, onlar orada öyle yaşıyorlardı. Fakat şimdi araba gene dört katlı evlerin arasında sallana sallana yol alıyordu. İki yanında o bildik kapılarla pencereler; sivri kiremit çatılar, pirinç kapı tokmakları, düzgün perdeler. İşte Wimpole Sokağı 50 numaraya gelmişlerdi. Wilson fırladı indi arabadan - yeniden selamette olmaktan dolayı ne kadar sevinçli olduğunu tahmin edebilirsiniz. Oysa Miss Barrett belki bir an duraladı. Gözünün önünde hâlâ 'o adamların suratları' vardı. Yıllar sonra İtalya'da güneşli bir balkona oturup yazmaya başlamadan önce bir kere daha geleceklerdi gözünün önüne. Aurora Leigh'in en canlı bölümleri için ona esin kaynağı olacaklardı. Ama şu anda kâhya kapıyı açmıştı, yeniden yukarıya odasına çıktı.

Cumartesi, Flush'ın hapisliğinin beşinci günüydü. Neredeyse bitkin, neredeyse bütün umutlarını kaybetmiş bir halde kıvıl kıvıl köpek kaynayan zeminin kendine düşen karanlık köşesinde kesik kesik soluyarak yatıyordu. Kapılar gümbürtüyle çarpıldı.' Kaba sesler çığırdı. Kadın çığlıkları yükseldi. Papağanlar, Maide Vale'deki dullarla hiç etmedikleri kadar gevezelik ettiler, ama şimdi sadece yaşlı, kötü niyetli kadınlar onlara küfrediyordu. Kürkünde böcekler cirit atıyordu, ama Flush silkinemeyecek kadar halsiz, kayıtsızdı. Flush'ın bütün geçmişi, geçmişinden birçok sahne -Re-

ading, limonluk, Miss Mitford, Mr. Kenyon, kitap rafları, büstler, inik storun üzerindeki köylüler- bir kazana düşüp erimiş kar taneleri gibi kaybolup gitmişlerdi. Hâlâ bir umuda sarılıyorsa, bu ada ve biçime kavuşmamış bir umuttu; hâlâ 'Miss Barrett' dediği birinin, çizgileri yitmiş yüzü. O hâlâ vardı; dünyanın bütün geriye kalanı yitmişti; ama o hâlâ vardı, fakat öyle bir uçurum ayırıyordu ki ikisini, Flush'ın ona ulaşması neredeyse imkânsızdı. Yeniden karanlık çökmeye başladı, öyle bir karanlık ki artık neredeyse son umudunu da ezip yok edebilecek gibi - Miss Barrett'i.

Gerçekten de, Wimpole Sokağı'ndaki egemen güçler hâlâ, şu son anlarda bile, Flush'la Miss Barrett'i birbirlerinden ayırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Cumartesi günü öğleden sonra divana uzanıp Taylor'un gelişini bekledi, o korkunç şişman kadın söz vermişti. Sonunda geldi Taylor, fakat köpeği getirmemişti. Yukarıya haber yollattı - Miss Barrett şuracıkta ona altı gine'yi ödesindi, buradan dosdoğru Whitechapel'e gidecek, köpeği 'namusum hakkı için bak' getirecekti. Iblis Taylor'un sözü ne kadar sözdü, Miss Barrett bunu kestiremiyordu; ama 'başka yolu da yok gibi'ydi; Flush'ın hayatı söz konusuydu; gineleri saydı ve aşağıda holde bekleyen Taylor'a yolladı. Ama kötü bir rastlantı eseri, Taylor aşağıda şemsiyeler, gravürler, kalın halılar ve diğer değerli eşyalar arasında beklerken, içeri Alfred Barrett girdi. Iblisi ta evin içinde görmek tepesinin atmasına yetti. Öfkeden kudurdu. Ona "hilekâr, yalancı ve hırsız" dedi. Bunun üzerine Mr. Taylor da ona hakaret etti. Çok daha kötüsü, "cehennemde yanacak bile olsam, bir daha köpeğinizi göremeyeceksiniz" diye ilendi ve evden fırladı gitti. Demek ki kan lekeli paketi ertesi sabah kapının önünde bulacaklardı.

Miss Barrett yeniden aceleyle elbiselerini üzerine geçirdi ve aceleyle aşağı indi. Neredeydi Wilson? Biri atlı araba çağırsın. Hemen şu an Shoreditch'e geri gidiyordu. Ailesi ona

engel olmak üzere ayaklandı. Hava kararıyordu. Zaten yorgun düşmüştü. Bu macera sağlıklı bir erkek için bile tehlikeliydi. Onun için çılgınlıktı. Bunları dediler ona. Erkek kardeşleri, kız kardeşleri, hepsi başına toplaşarak tehditler savurdular, vazgeçirmeye çalıştılar, " 'Iyice deli,' inatçı ve kalın kafalı olduğumu yüzüme haykırdılar - Mr. Taylor'a ettikleri kadar küfür ettiler bana." Ama o direndi. Sonuçta deliliğinin derecesini kavradılar. Tehlikesi ne olursa olsun ona karşı çıkmamalıydılar. Septimus, Ba odasına döner de 'yeniden yatışırsa' bizzat kendisinin Taylor'a gidip parayı vererek köpeği geri getireceğini söyledi.

İşte böylece Whitechapel'da eylül ayının beşinci gününün alacakaranlığı yerini akşamın karanlığına bıraktı. Odanın kapısı bir kere daha tekmelenerek açıldı. Kıllı bir adam Flush'ı ensesinden tutup köşesinden çekti aldı. Eski düşmanının çirkin suratını gören Flush, öldürülmeye mi yoksa salıverilmeye mi götürüldüğünü kestiremedi. Hayalet haline gelmiş bir tek anı dışında, aldırdığı da yoktu. Adam eğildi. O koca parmaklar neden boğazında kımıldanıp duruyordu? Bıçak mı yoksa zincir mi? Tökezleyerek, yarı yarıya körleşmiş halde, tir tir titreyen bacaklarının üzerinde Flush dışarıya salınıverdi.

Wimpole Sokağı'nda Miss Barrett yemek yiyemedi. Flush ölmüş müydü, yaşıyor muydu? Bilmiyordu. Saat sekizde kapı vuruldu; her zamanki gibi Mr. Browning'in mektubu. Ama bu mektubu almak üzere kapı açıldığında içeri başka bir şey daha daldı: Flush. Doğru mor kâseye gitti. Kâse üç kere dolduruldu; hâlâ içiyordu. Miss Barrett sarhoş, şaşkın, kirli köpeğin suyu içişini seyretti. "Beni gördüğüne sandığım kadar sevinmedi," diye not düştü. Hayır, dünya yüzünde istediği tek şey vardı; temiz su.

Değil mi ki Miss Barrett o adamların suratına bir kere bakmış, bütün yaşamı boyunca unutamamıştı. Flush ise

onların tam ortalarında, beş gün boyunca onların iki dudağı arasında yaşamıştı. Şimdi gene yastıklar üzerinde yatarken, soğuk su elle tutulur varlığı olan tek şey, tek gerçekti. İçti de içti. Yatak odasının eski tanrıları -kitaplık, gardırop, büstler- elle tutulur varlıklarını yitirmişlerdi. Oda artık bütün dünya değildi; sadece bir sığınaktı. Vahşi hayvanların kol gezdiği zehirli yılanların çöreklendiği bir ormanda, tir tir titreyen bir tek yaprağın gözden gizlediği bir kuytuluktu sadece; her ağacın arkasında üzerine atlamaya hazır bir caninin beklediği bir yer. Divanın üzerinde, Miss Barrett'in ayakları dibinde sersemlemiş, bitkin bir halde yatarken, iple bağlı köpeklerin ulumaları, dehşete kapılmış kuşların çığlıkları hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Kapı açıldı mı irkiliyor, içeri eli bıçaklı, kıllı bir adamın girmesini bekliyordu - oysa giren sadece elinde bir kitapla Mr. Kenyon'du; sadece sarı eldivenleriyle Mr. Browning'di. Ama artık Mr. Kenyon'dan Mr. Browning'den de ürküyordu. Onlara artık güvenmiyordu. O gülümseyen, dost yüzlerin ardında ihanet ve acımasızlık ve ikiyüzlülük vardı. Okşayışları hoştu. Wilson'la mektup kutusuna kadar gitmekten bile nefret ediyordu. Zinciri olmadan yerinden kımıldamıyordu. "Zavallı Flush, kötü adamlar mı kaçırdı seni?" dediklerinde başını kaldırıyor, inleyip sulanıyordu. Bir kırbaç şaklasa, ok gibi fırlayıp sokak merdivenlerinden aşağı bodruma kaçıyordu. Evin içinde divanın üzerinde yatan Miss Barrett'a daha da sokuluyordu. Bir o terk etmemişti kendisini. Ne de olsa, güveniyordu ona. Miss Barrett da giderek olayın etkisinden kurtuldu. Bitkin, tir tir titreyerek, kirli ve sıskacık, divanda onun ayakları dibinde yattı Flush.

Günler geçip de Whitechapel'in anısı silikleşmeye başlayınca, Flush divanda yattığı yerde, Miss Barrett'in yakınında onun duygularını her zamankinden daha açıkça okur oldu. Ayrılmışlardı; şimdi gene birlikteydiler. Gerçekten de hiçbir

zaman bu kadar yakın olmamışlardı. Miss Barrett'in her irkilişi, her kımıldanışı onun da bedeninden geçiyordu. Son zamanlarda da sürekli irkiliyor, kıpırdanıyordu sanki hanımı. Kapıya bir paket getirildiğinde bile sıçrıyordu. Paketi açtı; titreyen parmaklarla kutudan bir çift kalın bot çıkardı. Bunları hemen dolabın bir köşesine sakladı. Sonra hiçbir şey olmamış gibi gene yerine yattı; ama bir şey olmuştu. Yalnız kaldıklarında kalktı, bir çekmeceden elmas bir gerdanlık çıkardı. İçinde Mr. Browning'in mektupları duran kutuyu çıkardı. Botları, gerdanlığı ve mektupları, hepsini birden bir hah bavula doldurdu, sonra -sanki merdivenlerde bir ayak sesi duymuştu- çantayı yatağın altına itti, hemen yatağa yatıp üzerini yeniden şallarla örttü. Flush'a öyle geliyordu ki, böylesi gizli kapaklılık işaretleri, yaklaşmakta olan bir krizin habercisi olmalıydılar. Birlikte kaçıp gitmek üzere miydiler? Birlikte, köpek hırsızları ve zorbalarla dolu bu korkunç dünyadan kaçmak üzere miydiler? Ah, bir mümkün olsa bu! Heyecandan titreyip sızlandı; ama Miss Barrett sesinin alçak tonuyla ona gürültü etmemesini söyleyince hemen o an sustu. Miss Barrett da son derece sessizdi. Erkek ya da kız kardeşlerinden biri odaya girdiğinde divanın üzerinde hiç kıpırdamadan yatıyordu; Mr. Barrett'le hep yattığı yerden konuşurdu, Mr. Barrett'le gene yattığı yerden konuştu.

Ama cumartesi günü, eylül ayının 12'si, Miss Barrett, Flush'ın ilk kez tanık olduğu bir şey yaptı. Hemen kahvaltıdan sonra sokağa çıkacakmış gibi giyindi. Dahası, hanımının giyinişini seyrederken Flush onun yüzündeki ifadeden kendisini götürmeyeceğini anladı. Kendine ait gizli bir iş üzerindeydi. Saat onda Wilson odaya girdi. O da gezintiye çıkacak gibi giyinmişti. Birlikte çıktılar; Flush divana uzanıp onların dönmelerini bekledi. Bir saat kadar sonra Miss Barrett tek başına eve döndü. Flush'a bakmadı - hiçbir şeye bakmıyor gibiydi. Eldivenlerini çıkardı ve Flush bir anlığı-

na sol elinin parmaklarından birinin üzerinde altın bir halkanın parladığını gördü. Sonra Miss Barrett'in yüzüğü parmağından çıkarıp bir çekmecenin karanlığına gizlediğini gördü. Sonra her zamanki gibi divana uzandı. Flush soluk bile almaya korkarak hanımının yanında yatıyordu, çünkü her ne olmuşsa, olan şey ne pahasına olursa olsun gizlenmesi gereken bir şeydi.

Ne pahasına olursa olsun, yatak odasındaki yaşam her zamanki gibi sürüp gitmeliydi. Gene de her şey farklıydı. Pencere storunun şişip sönerken kımıldaması bile Flush'a bir işaret gibi geliyordu. Sonra büstlerin üzerindeki ışık ve gölge oyunları da göz kırpıyor, çağırıyor gibiydi. Odadaki her şey değişikliğin farkındaydı sanki, olacak bir şeylere hazırdı. Öte yandan her şey sessizdi de; her şey gizliydi. Kardeşlerin hepsi her zamanki gibi odaya girip çıkıyorlardı; Mr. Barrett her zamanki gibi akşamları geliyordu. Her zamanki gibi pirzolanın yenip yenmediğine, şarabın içilip içilmediğine bakıyordu. Miss Barrett konuşuyor, gülüyor, odada birileri varken bir şeyler gizlediğine dair bir işaret vermiyordu. Ama baş başa kaldılar mı, yatağın altından hah bavulu çıkarıyor, aceleyle, hırsızlama, dışarı kulak kesilerek içine bir şeyler dolduruyordu. Gerginlik işaretleri görülmeyecek gibi değildi. Pazar günü kilise çanları çalıyordu. "Hangi kilisenin çanı bunlar?" diye sordu biri. "Marylebone Kilisesi'nin çanları," dedi Henrietta. Flush, Miss Barrett'in yüzünün ceset gibi bembeyaz kesildiğini gördü. Ama kimse bir şey fark etmemiş gibiydi.

Böylece pazartesi geçti ve salı ve çarşamba ve perşembe. Bugünlerin üzerine bir sessizlik örtüsü yayılmıştı, yemek içmek, konuşmak ve her zamanki gibi divanın üzerinde hiç kıpırdamadan yatmaktan oluşan bu örtü. Huzursuz uykusunda bir o yana bir bu yana dönen Flush bir rüya gördü, uçsuz bucaksız bir ormanda karanlıkta eğrelti otlarıyla yap-

rakların altında ikisi oturuyorlardı. Sonra yapraklar iki yana ayrıldı ve Flush uyandı. Etraf karanlıktı; ama Wilson'ın hırsızlama odaya girdiğini, bavulu yatağın altından alıp sessizce dışarıya çıkardığını gördü. Bu cuma gecesi olmuştu, eylülün 18'i. Bütün cumartesi sabahı, her an yere bir mendilin düşeceğini, pes perdeden bir ıslık sesi geleceğini ve ölüm ya da dirim anlamına gelen bir işaret verileceğini bilen biri gibi uzandı kaldı yattığı yerde. Miss Barrett'in giyinmesini seyretti. Dörde çeyrek kala kapı açıldı ve Wilson içeri girdi. Sonra işaret verildi.

Miss Barrett onu tutup kaldırdı. Ayağa kalkıp kapıya yürüdü. Bir an odada ayakta durup bakındılar. İşte divan, yanında Mr. Browning'in koltuğu. Büstler ve masalar. Güneş sarmaşık yapraklarının arasından süzülüyordu, üzerinde yürüyen köylüler olan stor usulca dışarı doğru şişti. Her şey her zamanki gibiydi. Hepsi, her şey bu kımıltıların daha milyonlarcasını bekler gibiydi; ama Miss Barrett'le Flush için bunlar en sonuncularda. Hiç ses çıkarmadan kapıyı kapadı Miss Barrett.

Hiç ses çıkarmadan parmak ucunda aşağı indiler, çalışma odasının, kütüphanenin, yemek odasının önünden geçtiler. Her şey her zaman göründüğü gibiydi; her zaman koktuğu gibiydi; her şey, sanki bu sıcak eylül akşam üzeri uykuya dalmışçasına sessizdi. Catiline de antredeki paspasın üzerine uzanmış uyuyordu. Sokak kapısına ulaştılar ve çok yavaşça kolu çevirdiler. Dışarıda bir atlı araba bekliyordu.

"Hodgson'a," dedi Miss Barrett. Neredeyse fısıltıyla konuşuyordu. Flush hanımının dizleri üzerinde hiç kımıldamadan oturuyordu. Dünyayı verseler bozmazdı o muazzam sessizliği.

5
İtalya

Sanki saatler, günler, haftalarca süren karanlık ve takırtı tukurtu; ansızın parlayan ışıklar; sonra uzun kasvet tünelleri; şu yana bu yana fırlatılmak; bir acele ışığa doğru kaldırılmak ve Miss Barrett'in yüzünü yakından görmek, sonra ince ağaçlar ve çizgiler ve raylar ve yüksek, ışıkla beneklenmiş evler -çünkü o günlerde demiryollarında köpeklere sandıklarda yolculuk ettirmek gibi barbarca bir adet vardı,- ardarda. Ama Flush, korkmuyordu; kaçıyorlardı; zorbaları ve köpek hırsızlarını arkalarında bırakıyorlardı. Takır tukur, gacır gucur, gacır gucur, takır tukur et, istediğin kadar - diye mırıldandı tren onu bir yandan ötekine savururken; tek Wimpole Sokağı ve Whitechapel'i arkamızda bırakalım da. Sonunda ışık genişledi; takırtı sona erdi. Kuşların ötüşünü ve rüzgârda ağaçların iç çekişini duydu. Yoksa suyun çağlayışı mıydı? Nihayet gözlerini açınca, nihayet sallanıp kürkünü silkeleyince, akla hayale gelebilecek en şaşılası manzarayı gördü. Akıp giden suların ortasında bir kayanın üzerinde Miss Barrett duruyordu. Ağaçlar üzerine doğru eğiliyordu;

ırmak çevresinde fırdönüyordu. Tehlikede olmalı. Flush bir sıçrayışta şapırtılarla suyu geçti, ona ulaştı; "...Petrarka'nın adıyla vaftiz edildi o," dedi Miss Barrett, Flush yanıbaşındaki kayaya tırmanıp çıkarken. Vaucluse'deydiler çünkü; Miss Barrett, Petrarka'nın çeşmesinin ortasında bir taşa tünemişti.

Sonra gene takırtı tukurtu, gene gacırtı gucurtu; derken gene sağlam yere koydular onu; karanlık açıldı; ışık boşaldı üzerine; canlı, uyanık, şaşkın, güneş ışığına boğulmuş geniş, çıplak bir odada kırmızımsı taş karoların üzerine oturtulmuş buldu kendini. Koklayarak, dokunarak bir o yana bir bu yana koştu. Halı yoktu, şömine de. Divan, koltuk, kitaplık, büst de yoktu. Keskin ve yabancı kokular burun deliklerini gıdıkladı, onu hapşırttı. Sonsuz parlak ve aydınlık ışık gözlerini kamaştırdı. Hiç bu kadar sert çizgili, böyle aydınlık, böyle büyük, böyle boş bir odada -odaysa burası eğer- bulunmamıştı. Odanın ortasında masanın yanındaki iskemlede otururken Miss Barrett her zamankinden de küçük görünüyordu. Sonra Wilson onu dışarıya çıkardı. Neredeyse kör olduğunu sandı Flush, önce güneşten, sonra gölgeden. Sokağın bir yarısı cayır cayır yanıyordu; öteki yarısı acı soğuktu. Kadınlar kürklere bürünmüş geçiyorlardı, oysa bir yandan da güneş geçmesin diye başlarına şemsiye tutuyorlardı. Sonra, sokak sıyrılmış kemik gibi kupkuruydu. Kasım ortası olmasına rağmen, patilerini ıslatacak, tüylerini birbirine yapıştıracak ne çamur vardı ne de su birikintisi. Ne kenarı çevrili yollar ne de korkuluklar vardı. Wimpole Sokağı'nda ya da Oxford Sokağı'nda yürümeyi öylesine dikkat dağıtıcı bir iş yapan o sarhoş edici koku karmaşası yoktu. Öte yandan, kesme taştan binaların köşelerinden, kuru sarı duvarlardan gelen garip yeni kokular aynı derecede keskin ve acayipti. Sonra sallanan kara bir perdenin gerisinden şaşırtıcı tatlılıkta, duman duman bir koku geldi; durdu, patilerini kaldırdı, içine çekti bunu; kokunun peşinden git-

ti; perdenin alt ucundan içeri girdi; içinde sesler yankılanan, benek benek ışık serpintili çok büyük, kümbet gibi salonu şöyle bir gördü; Wilson onu bir dehşet çığlığıyla hızlıca çekti kayışından. Tekrar geriye, sokağa indiler. Sokağın gürültüsü sağır ediciydi. Sanki herkes aynı anda kulakları sağır edecek kadar tiz çığlıklar atıyordu. Londra'nın kunt ve mahmur uğultusu yerine, bir takırtı tukurtu, bir bağırış çağırış, bir çıngırdama, bir haykırış, kırbaç şaklaması ve bir çan sesidir gidiyordu. Flush bir o yana sıçradı, bir bu yana zıpladı, Wilson da öyle. Yirmi kere kaldırıma çıkmaları, kaldırımdan inmeleri gerekti, bir at arabasından, bir öküzden, bir bölük askerden, bir keçi sürüsünden kaçabilmek için. Yıllardan beri ilk kez bu kadar genç, çevik hissediyordu kendini. Şaşkın, ama iyice coşmuş bir halde kırmızımsı karolara çöktü ve Wimpole Sokağı'nda yastıklar üzerinde yıllardır uyumadığı kadar derin bir uykuya daldı.

Ama Flush çok geçmeden Pisa'yı -çünkü şimdi bulundukları yer Pisa'ydı- Londra'dan ayıran çok daha derin farkları bulup çıkardı. Köpekler farklıydı. Londra'da daha posta kutusuna doğru yürür yürümez ufak buldoklardan biriyle, av tazısıyla, İskoç çoban köpeğiyle, Newfoundland tazısıyla, senbernarla, teryeyle ya da Spaniyel Kabilesi'nin ünlü yedi ailesinden biriyle karşılaşırdı. Her birine ayrı bir isim vermişti, ayrı bir mevki. Oysa burada, Pisa'da, onca köpek bolluğuna rağmen, mevki rütbe yoktu, hepsi -olabilir miydi böyle şey?- kırmaydı. Görebildiği kadarıyla sadece köpekti bunlar -boz köpekler, sarı köpekler, benekli-çizgili köpekler, sırf benekli köpekler; ama bunların arasında tek bir spaniyel, çoban köpeği, av tazısı ya da mastı görmek imkânsızdı. Peki Köpek Kulübü'nün yargı hakkı yok muydu İtalya'da? Spaniyel Kulübü bilinmiyor muydu? Tepe çıkıntısına ölüm fermanı çıkaran, kıvırcık kulağı makbul sayan, tüylü ayağa arka çıkan, alın ille de yuvarlak olacak, ama çıkık olmaya-

cak diyen bir yasa yok muydu? Anlaşılan yoktu. Flush kendini sürgünde bir prens gibi hissetti. Bir dolu canaille'in ortasında tek aristokrat oydu. Bütün Pisa'da tek safkan koker spaniyel oydu.

Yıllar yılı Flush'a kendini bir aristokrat sayması öğretilmişti. Mor çanak ve zincir yasası ruhunun derinlerine işlemişti. Dengesinin bozulması hiç şaşırtıcı değildi. Kerpiçten kulübelerde oturan bir yerli güruhunun ortasına bırakılıveren bir Howard ya da Cavendish'i arasıra Chatsworth'ü hatırlıyor, gurup vakti renkli camları tutuşturururken kırmızı halıları, armalarla bezeli galerileri acı acı anıyor diye onu suçlayamazdınız doğrusu. Tamam, Flush'da biraz züppelik vardı; Miss Mitford bunu yıllar önce keşfetmişti; Londra'da kendiyle eşit ve kendinden üstün köpekler arasında yatışan bu duygu, şimdi burada benzersiz olduğunu görünce dönmüş gelmişti. Zorbalaştı, edepsizleşti; "Flush tam bir zorba oldu, kapıyı açtırmak istediğinde insanın dikkatini dağıtacak kadar havlıyor," diye yazdı Miss Browning. "Robert diyor ki," diye devam etti, "Flush kendisinin, benim kocamın yani, sadece ona hizmet etmek için yaratıldığını sanıyormuş - gerçekten de öyle görünüyor."

"Robert," "kocam" - Flush değişmişti belki, ama Miss Barrett de değişmişti. Şimdilerde kendine Mrs. Browning dedirttiğinden de değil sadece ya da parmağındaki altın yüzüğe güneş ışığında ışıltılar çaktırdığından da değil; değişmişti, Flush'ın değiştiği kadar, Flush onun günde elli kere "Robert," "kocam" dediğini duyuyordu, hem de her keresinde ensesindeki tüyleri kabartan, yüreğini ağzına getiren bir gururla. Ama değişen yalnız konuşması değildi. Artık, mesela, bir kadeh porto şarabını yudumlayıp baş ağrılarından yakınacağına, bir sürahi Chianti'yi deviriyor üstüne de deliksiz bir uyku çekiyordu. Yemek masasının üzerinde buruşuk, ekşi, sarı bir tek meyve yerine bir dal portakal çiçeği

duruyordu. Sonra dört tekerlekli landoya binip Regent's Park'a gitmek yerine, ayağına kalın botlarını geçiriyor, dağ tepe geziyordu. Bir landoda oturup sarsıla sarsıla Oxford Sokağı boyunca yol almak yerine, dokunsan dökülecek bir faytonda hoplaya zıplaya bir gölün çevresinde turluyorlar, dağları seyrediyorlardı, yoruldu mu da, yeniden fayton çağırmıyordu; bir taşın üzerine oturuyor, kertenkeleleri seyrediyordu. Güneşe bayılıyordu; soğuğa bayılıyordu. Hava buz kesti mi, ateşe dükün ormanlarından çam kütükleri atıyordu. Birlikte, çıtırdayan ateşin başında oturuyor, keskin, güzel kokuyu içlerine çekiyorlardı. İngiltere'yi harcama pahasına İtalya'yı övmekten hiç geri durmuyordu. "...zavallı İngilizlerimiz," diye bağırıyordu, "mutluluk eğitimleri eksik. Ateşle değil güneş ışığıyla imtihan edilmeleri gerek." Burada, İtalya'da güneşin ürettiği özgürlük, yaşam ve sevinç vardı. İnsanların kavga ettiklerini ya da küfürleştiklerini hiç görmüyordunuz; İtalyanları hiç sarhoş görmüyordunuz; Shoreditch'deki 'o adamların yüzleri' yeniden geldi Mrs. Browning'in gözünün önüne. Hep Pisa'yı Londra'yla karşılaştırıyor, Pisa'dan ne kadar çok hoşlandığını söylüyordu. Pisa sokaklarında güzel kadınlar tek başlarına dolaşabiliyorlardı; büyük hanımefendiler bulaşık sularını yalağa kendi elleriyle boşalttıktan sonra 'inkâr edilmez bir görkem içinde' saraya yollanıyorlardı. Çanları, kırma köpekleri, develeri, çam ormanlarıyla Pisa, maun kapıları ve parça koyun etleriyle Wimpole Sokağı'na bin kez bedeldi. İşte böyle, Mrs. Browning her gün Chianti'sini çeker ve daldan bir portakal daha koparırken, İtalya'yı övdü ve fukara, donuk, güneşsiz, neşesiz, pahalı, gelenekçi İngiltere için hayıflandı.

Doğru, Wilson bir süre İngilizlere özgü dengesini kaybetmedi. Kâhyalarla, hizmetçi dairelerinin, sokak kapılarıyla perdelerin anısını belleğinden kolayca silip atamamıştı. Onda hâlâ 'Venüs'ün hayasızlığı suratına tokat gibi inince' bir

resim galerisinden gerisin geriye çıkıp gidecek bilinç vardı. Sonraları, bir dostun inayetiyle Grandük Sarayı'nın şaşaasına anahtar deliğinden göz atma fırsatı bulduğunda da, St. James'in bundan bin kat üstün olduğunu öne sürecek sadakate sahipti. "Pek bir... döküntüydü," dedi, "bizim kendi İngiliz sarayımızın yanında." Ama bakarken bakarken, Grandük'ün müthiş yakışıklı muhafızlarından biri gözünü çeldi. Hayal gücü bir alevlendi; aklı şaştı; kuralları tepetaklak oldu. Lily Wilson, muhafız Sinyor Righi'ye körkütük âşık oldu.

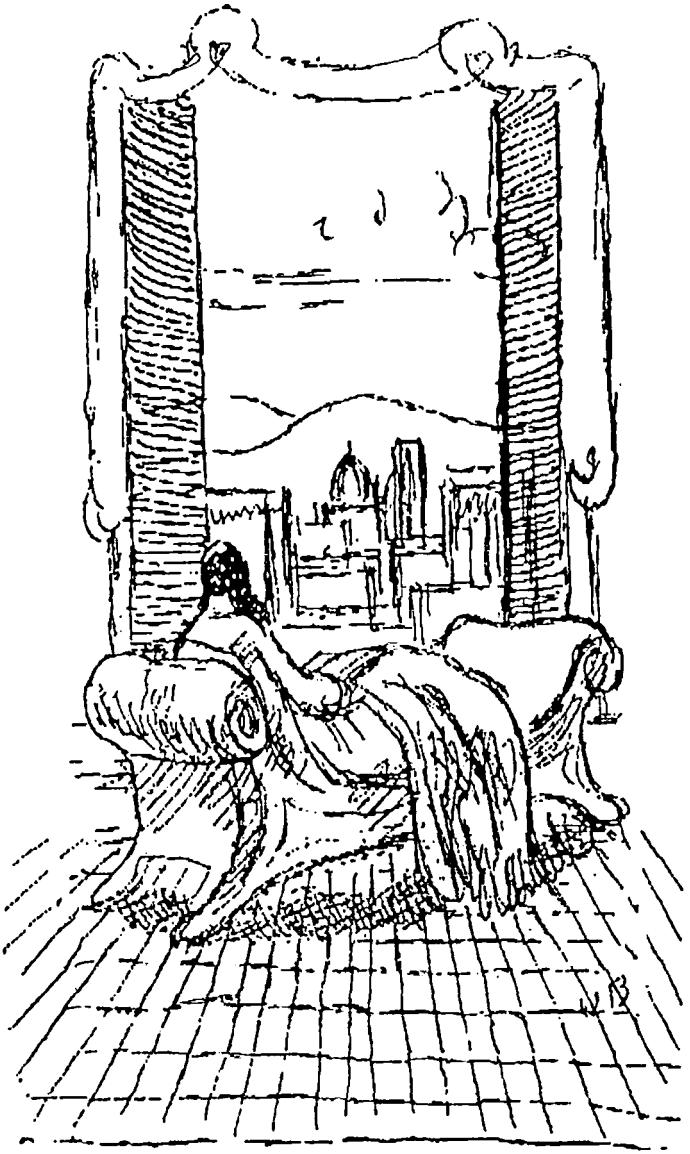
Tıpkı Mrs. Browning'in yeni özgürlüğünü araştırması, yaptığı keşiflerin tadını çıkarması gibi Flush da kendi keşiflerini yapıyor, özgürlüğünün ucunu bucağını araştırıyordu. Pisa'yı terk etmelerinden önce -1847 ilkbaharında Floransa'ya taşındılar- Flush garip ve önceleri rahatsız edici bir gerçekle, Köpek Kulübü'nün yasalarının evrensel olmadığı gerçeğiyle burun buruna gelmişti. Hafif bir tepe çıkıntısının çok da vahim olmadığı gerçeğiyle yüzleşmesi gerekmişti. Davranışlarını buna göre ayarladı. Önce biraz duraksamakla birlikte, bu yeni köpek toplumu anlayışına uydu. Günbegün daha da, daha da demokratikleşiyordu. Pisa'da bile, Mrs. Browning'in dikkatini çekmişti, 'her gün çıkıp sokaktaki köpeklerle İtalyanca konuşuyor'du. Artık Floransa'da eski zincirlerinin son halkalarından da eser kalmamıştı. Özgürleşme anı günün birinde Cascine'de geldi. 'Zümrüt gibi çayırlar'ın üzerinden 'hepsi cıvıl cıvıl, uçuşup duran sülünlerle' birlikte bir koşu tuttumuş giderken, Flush'ın aklına birden Regent's Park ve onun yasaları düştü; köpekler zincire bağlanarak gezdirilmelidir. Neredeydi bu '-melidir' şimdi? Park bekçileriyle copları neredeydi? Yok olmuşlardı, köpek hırsızlarıyla, yoz bir aristokrasinin Köpek Kulüpleriyle, Spaniyel Kulüpleriyle birlikte! Dört tekerlekli landolarla ve faytonlarla! Whitechapel'le ve Shoreditch'le birlikte! Koştu,

nefes nefese koştu; postu parıldadı! Gözleri ışıldadı. Bütün dünyayla dosttu şimdi. Bütün köpekler kardeşiydi. Bu yeni dünyada zincire gerek yoktu; korunması gerekmiyordu. Mr. Browning yürüyüşüne çıkmakta gecikirse -Flush'la aralarından su sızmıyordu artık- Flush onu düpedüz çağırıyordu. 'Onun önünde iki ayağı üzerine dikiliyor ve mümkün olan en buyurgan biçimde havlıyor'; Mrs. Browning bunu biraz da garipseyerek fark etmişti, artık Flush'la olan ilişkileri eski günlerde olduğundan daha az duygusaldı; artık kendi insan deneyiminde eksik olan şeyleri ona vermesi için onun kızıl tüylerine ve parlak gözlerine gerek duymuyordu; üzüm bağlarıyla zeytin ağaçlarının arasında Pan'ı kendisi bulmuştu; akşamların çam ateşlerinde de yanıbaşındaydı Pan. Böyle, eğer Mr. Browning oyalanacak olursa, Flush ayaklanıp havlıyordu; ama Mr. Browning evde kalıp yazmayı yeğliyorsa, o zaman da fark etmiyordu. Flush bağımsızdı artık. Sarı ve mor salkımlar duvarları sarmıştı; erguvan ağaçları bahçelerde göz alıyordu; yaban laleleri kırlara serpilmişti. Neden beklesindi. Koşuyor, çıkıyordu kendi başına. Kendi kendinin efendisiydi artık. "...kendi başına çıkıyor, saatlerce gelmiyor," diye yazdı Mrs. Browning; "...Floransa'daki her sokağı biliyor - her konuda bildiğini okuyacak. Yokluğundan hiç korkuya kapılmıyorum," diye de ekliyordu. Gülümsedi, Wimpole Sokağı'ndaki o azap dolu saatleri hatırladı. Vere Sokağı'nda zincirini takmayı unutacak olursa onu atların ayakları dibinden çalıp götürmek için fırsat kollayan çete. Korku nedir bilinmiyordu Floransa'da; burada köpek hırsızları yoktu ve belki de iç geçirmişti, babalar da yoktu.

Ama doğruya doğru, Flush Casa Guidi'nin kapısını açık bulduğunda dışarı fırlıyorsa, bunu tabloları seyretmek, karanlık kiliselere sızarak başını kaldırıp belli belirsiz seçilen freskolara bakmak için yapmıyordu. Bir şeylerin tadını çıkarmak içindi bu, onca yıl yoksun edildiği bir şeyin peşinden

gitmekti. Bir zamanlar, Berkshire kırlarında Venüs'ün av borusu yabanıl müziğini çalmıştı; Flush, Mr. Partridge'in köpeğini sevmişti; o da ona bir yavru doğurmuştu. Şimdi aynı sesin Floransa'nın dar sokakları boyunca çağırdığını duydu, ama bunca yıllık suskunluktan sonra daha buyurgan, daha acil bir tınıyla. Flush insanoğullarının hiç tanıyamayacağı şeyi tanıyordu artık - katışıksız aşk, sadece ve sadece aşk, bütün bütüne aşk; utanç, pişmanlık tanımayan, bir gelen bir giden aşk; çiçeğe konan arının gelip gittiği gibi. Çiçek bugün güldür, yarın zambak; bir kırların yabani devedikeni olur, bir limonlukların o meşum keseli orkidesi. Flush geçeneğin orada öyle rastgele, öyle tasasız kucakladı ki aşağıdaki benekli spaniyeli de, alacalı köpeği de, sarı köpeği de - hangisi olursa, fark etmiyordu. Flush için hepsi birdi. Ne zaman çalarsa boru, rüzgâr ona sesini ne zaman taşırsa peşinden gitti. Aşk her şeydi; aşk yetiyordu. Kaçamakları için kimse onu suçlamadı. Flush gece geç ya da ertesi sabah döndüğünde, Mr. Browning gülmekle yetindi. 'Onun gibi saygıdeğer bir köpek için oldukça utanç verici' - ve Flush kendini yatak odasında yere atıp Guidi'lerin zemine kakma arması üzerinde horul horul uykuya dalınca da Mrs. Browning güldü.

Casa Guidi'de odalar çıplaktı çünkü. Evlere kapatıldığı, gözlerden sakınıldığı günlerin bütün o üzeri örtülü eşyaları kaybolmuş gitmişti. Yatak yataktı; lavabo lavaboydu. Her şey kendisiydi, başka bir şey değil. Çalışma odası genişti, şuraya buraya bir iki tane eski oymalı, maun koltuk serpiştirilmişti. Şöminenin üzerinde, iki yanında meşale tutan iki meleğiyle bir ayna asılıydı. Mrs. Browning bile şallarını atmıştı. İnce, parlak ipekliden, kocasının sevdiği bir başlık takıyordu. Saçını farklı biçimde tarıyordu. Güneş batıp da panjurlar kaldırıldı mı, üzerinde beyaz ipekliden bir elbise, balkonda bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Orada oturmayı, sokaktan geçenlere bakmayı, onları dinlemeyi, seyretmeyi seviyordu.

Casa Guidi'de

Floransa'ya geleli çok olmamıştı ki, bir gece sokaktan gelen haykırışlar, ayak sesleri duydular, neler olup bittiğini görmek üzere balkona koştular. Aşağıda uçsuz bucaksız bir kalabalık akıp duruyordu. Bayraklar taşıyorlar, haykırıyor, şarkılar söylüyorlardı. Bütün pencerelerde insan yüzleri vardı, bütün pencerelerde karaltılar vardı. Penceredekiler sokaktakilere çiçekler, defne yaprakları atıyorlardı; sokaktakilerse -ağırbaşlı erkekler, şen genç kadınlar- birbirlerini öpüyor, bebelerini havaya, balkonlardakilere doğru kaldırıyorlardı. Mr. ve Mrs. Browning balkon korkuluğundan sarktılar, alkışladılar da alkışladılar. Ardarda bayraklar geçti. Meşalelerin ateşi onları aydınlattı. Birinin üzerinde 'özgürlük' yazılıydı; bir diğerinin üzerinde 'İtalya Birliği', 'Şehitlerin Anısı', 'Yaşasın Pio Nono' ve 'Yaşasın İkinci Leopold' - üç buçuk saat süreyle bayraklar geçti de geçti, halk tezahüratta bulundu, Mr. ve Mrs. Browning altı kollu şamdanla balkonda durup el salladılar da salladılar. Bir süre Flush da, ikisinin arasında, patilerini balkon korkuluğuna yaymış, coşkuya katılmak için elinden geleni yaptı. Ama sonunda -gizleyemiyordu artık- esnedi. "Sonunda, çok uzattıkları düşüncesinde olduğunu belirtti," dedi Mrs. Browning. Bir bezginlik, bir kuşku geldi üzerine, bir efelenme aldı Flush'ı. Ne diye bütün bunlar? diye sordu kendi kendine. Kimdi bu Grandük, ne vaat etmişti? Neden herkes böyle saçmasapan bir heyecana kapılmıştı? Çünkü bayraklar gelip geçtikçe biteviye el sallayan Mrs. Browning'in coşkusu nedense sinirine dokunmuştu. Bir Grandük için bunca coşku gösterisi biraz abartılı diye geçirdi içinden. Derken, Grandük geçedursun, küçük bir köpeğin gelip kapıda durduğunu fark etti. Mrs. Browning'in her zamankinden daha coşkun bir anını fırsat bilip balkondan çıktı, dışarı sıvıştı. Bayrakların ve kalabalığın arasında dişinin peşine düştü. Beriki, Floransa'nın merkezine doğru gitti de gitti. Bağırışlar çok uzaklarda kal-

dı; halkın tezahüratı uzaklaştı, sessizlik çöktü. Meşalelerin ateşleri söndü. Arno Nehri'nin halkaları üzerinde yalnızca bir iki yıldız parlıyordu. Flush, yanında benekli spaniyel, çamurun üzerinde eski bir sepet parçasının içine büzülmüştü. Orada, aşkla kendilerinden geçerek güneş yükselene kadar yattılar. Flush ertesi sabah saat dokuzdan önce eve dönmedi. Mrs. Browning onu oldukça alaylı karşıladı - en azından birinci evlilik yıldönümüm olduğunu hatırlayabilirdi, diye düşünüyordu. Ama herhalde 'pek eğlenmiş olmalıydı'. Doğru. Mrs. Browning, kırk bin kişinin rap rap yürümesinde, Grandüklerin vaatlerinde, bayrakların dalgalı niyetlerinde anlaşılmaz bir tat buluyorsa, Flush kapıdaki küçük köpeği hepsine, hem de bin kez yeğliyordu.

Mrs. Browning'le Flush'ın ayrı ayrı çıktıkları keşif yolculuklarında değişik sonuçlara vardıkları -biri bir grandüke, öteki benekli bir spaniyele- kuşku götürmezdi; ama aralarındaki bağın hâlâ varlığını sürdürdüğü de inkâr edilemezdi. Flush, 'meli, malı'ları unutup da, kızıllı yaldızlı sülünlerin kanat çırptığı Cascine bahçelerinin zümrüt çayırlarında özgürce koşturmaya başlamıştı ki, birden bir şey durdurdu onu. Bir kere daha kıçının üzerine oturdu. Önce hiç denecek kadar önemsiz bir şeydi -bir ipucu sadece- 1849 yılı ilkbaharında Mrs. Browning'in dikiş iğnesiyle sıkı fıkı olması. Ama bunda Flush'ın durup düşünmesine neden olacak bir yan vardı. Mrs. Browning'in dikiş dikmekle arası yoktu ki. Wilson'ın yeni bir yatak getirdiğini ve beyaz giysiler koymak için çekmeceyi açtığını fark etti. Başını yer karolarından kaldırıp baktı, dikkatle dinledi. Gene bir şeyler mi olacaktı? Heyecanlı heyecanlı bavullar, derlenme toplanma belirtileri arandı. Gene mi kaçacak, uzaklaşacaklardı? Peki nereye, neden kaçacaklardı? Burada korkulacak bir şey yok, diye yatıştırdı Mrs. Browning'i. Floransa'da her ikisinin de ne Mr. Taylor'dan ne de kahverengi kâğıda sarılmış

köpek kellelerinden korkmaları için bir neden yoktu. Gene de şaşalamıştı. Okuyabildiği kadarıyla, değişiklik işaretleri kaçış göstermiyorlardı. Çok daha gizemli bir biçimde gösterdikleri şey, beklenti idi. Mrs. Browning'in öyle kendine hâkim, fakat ses çıkarmadan ve biteviye, alçak iskemlesinde dikiş dikmesini seyrederken, 'bir şey,' diye geçirdi içinden, 'kaçınılmaz bir şey geliyor; bir yandan da korkulacak bir şey.' Haftalar ardı ardına geçtikçe, Mrs. Browning evden giderek daha az çıkıyordu. Orada oturmuş, muazzam bir olay olmasını bekler gibiydi. O şeytan Taylor gibi biri gelip de onu yalnız, savunmasız bulup dayak mı atacaktı yoksa? Flush bunu düşününce korkuyla titredi. Kesin olan bir şey varsa o da, kaçmaya niyeti olmadığıydı. Sandıklar toplanmamıştı. Kimse evi terk edecek gibi görünmüyordu - daha çok, birinin geleceğini gösteren işaretler vardı. Kıskançlık paniği içinde Flush her yeni geleni iyice bir inceliyordu. O kadar çoktular ki 'Miss Blagden, Mr. Landor, Hattie Hosmer, Mr. Lytton-, Casa Guidi'ye pek çok hanım ve bey geliyordu son zamanlarda. Mrs. Browning ise koltuğunda oturmuş sessizce dikişini dikmeye devam ediyordu.

Sonra, martın ilk günlerinden bir gün Mrs. Browning oturma odasında hiç görünmedi. Başkaları girdi, çıktı: Mr. Browning ve Wilson girdiler, çıktılar; öylesine dalgındı ki giriş çıkışları Flush divanın altına saklandı. Insanlar paldır küldür merdivenlerden inip çıkıyorlardı, koşuyorlar, alçak sesle fısıldıyor, yumuşak, kendilerinin olmayan seslerle konuşuyorlardı. Yukarıda, yatak odasında geziniyorlardı. Flush divan altının karanlığına çekildikçe çekildi. Bir değişim olduğunu bedeninin her telinde hissediyordu - korkunç bir olay oluyordu. Yıllar önce, kukuletalı adamın merdivenlerdeki ayak seslerini de böyle beklemişti ve sonunda kapı açılmış ve Miss Barrett, "Mr. Browning!" diye bağırmıştı. Ya şimdi kim geliyordu? Hangi kukuletalı

adam? Gün ilerlerken, tümden yalnız bıraktılar onu; hiç kimse oturma odasına girmedi. Orada yiyeceksiz, susuz yattı; şimdi binlerce benekli spaniyel de koklasa kapıyı, bizimki onlara başını çevirip de bakmazdı. Çünkü saatler geçtikçe, eve dışarıdan bir şeyin zorla girmeye çalıştığı yolunda ezici bir duygu gelip yerleşti içine. Farbelaların arasından göz ucuyla dışarı baktı. Meşaleleri tutan küpidonlar, maun sandıklar, Fransız işi iskemleler hepsi darmadumandı sanki; kendisinin de, onlarla birlikte, gözüyle göremediği bir şeye yer açılsın diye duvara doğru sürülüp itildiği duygusuna kapıldı. Bir kere Mr. Browning'i gördü, ama bildiği Mr. Browning değildi; bir kere de Wilson'ı, ama o da değişmişti, her ikisi de Flush'ın hissettiği gözle görünmez varlığı görür gibiydiler. Gözlerinde garip, perdeli bir bakış vardı.

Sonunda Wilson, yüzü iyice al al, pejmürde bir halde, fakat zafer kazanmış bir havada, onu kucağına aldı ve merdivenlerden yukarıya çıkardı. Yatak odasına girdiler. Kararılmış odada hafiften bir meleme vardı - yastığın üzerindeki bir şey havada ellerini sallıyordu. Canlı bir hayvandı bu. Herkesten bağımsız, sokak kapısı bir kere bile açılmadan, odada kendi kendine, yalnız başına, iki kişi olmuştu Mrs. Browning. O korkunç şey yanında ellerini sallıyor, miyavlıyordu. Hırs, kıskançlık ve gizleyemediği derin bir tiksintiyle altüst olan Flush, Wilson'ın kollarından kurtulup atladı ve koşarak merdivenlerden aşağı indi. Wilson ve Mrs. Browning onu geri çağırdılar; okşayışlarla kandırmaya çalıştılar; yiyecek ufak tefek verdiler; ama yararı yoktu. Nerede divanaltı ya da karanlık bir köşe görse giriyor, o iğrenç manzaradan, tiksindirici varlıktan bucak bucak kaçıyordu. '...on beş gün kadar derin bir melankoliye gömüldü ve hiçbir iltifata yüz vermedi' - onca işinin arasında Mrs. Browning bir de bu notu düşmek durumunda kalmıştı. Üstelik insan dakikalarını, insan saatlerini alıp bir köpeğin zihnine sokacak, orada o

dakikaların nasıl şişip saat, saatlerin nasıl şişip şişip gün olduklarını düşünecek olursak -ki bunu yapmak zorundayız- Flush'ın 'derin melankolisi'nin insan takvimiyle tam altı ay sürdüğü sonucuna varmak durumundayız. Nice erkek, nice kadın nefretini, sevgisini çok daha az sürede unutmuştur.

Ama Flush, Wimpole Sokağı günlerindeki o toy, eğitimsiz köpek değildi artık. Dersini öğrenmişti. Wilson onu dövmüştü. Tazeyken yiyebileceği pastaları bayat bayat yemek zorunda bırakılmıştı; sevmeye ve ısırmamaya yemin etmişti. Divanın altında yatarken bütün bunlar zihninde mayalanıp duruyordu; sonunda dışarı çıktı. Gene ödüllendirildi. Başta ne yalan söylemeli, bütün bütüne sevimsiz denemese de dişe dokunur bir şey değildi ödül. Bebeği sırtına oturttular, Flush kulaklarına yapışmış tutan bebekle etrafta dolaştı. Ama 'o küçük, çıplak, yumuk yumuk ayacıkları öpmek üzere' öyle büyük bir zarafetle, sadece kulakları çekildiğinde bir geriye dönüşü vardı ki, aradan üç ay geçmeden bu savunmasız, bu zayıf, bu ağlayıp duran, inatçı mı inatçı çıkın, 'tamamen' -diyordu Mrs. Browning- onu ötekilere yeğler olmuştu. Derken, gariptir, Flush bebeğin sevecenliğine karşılık verdiğini gördü. Ortak yönleri de yok muydu - bebek, birçok bakımdan Flush'a benzemiyor muydu? Aynı görüşlere, aynı zevklere sahip değiller miydi? Örneğin, manzara konusunda - Flush için bütün manzaralar yavandı. Bunca yıldır dikkatini dağlarda yoğunlaştırmayı bir türlü öğrenememişti. Onu Vallombrosa'ya götürdüklerinde ora ormanlarının tüm görkemi onu yalnızca sıkmıştı. Şimdi gene, bebek henüz birkaç aylıkken, yaylıyla o uzun yolculuklardan birine çıkmışlardı. Bebek, dadısının kucağında yatıyordu; Flush, Mrs. Browning'in dizlerine uzanmıştı. Yaylı gitti de gitti, gitti de gitti, Apeninlerin tepelerini ağır aksak tırmandı. Mrs. Browning zevkten kendinden geçmişti. Onu pencereden söküp almak mümkün değildi. Tüm İngiliz dilinde,

duygularını yeterince dile getirecek sözcük bulamıyordu. '...o dörtbaşı mamur, neredeyse önümüzde bir rüya gibi açılan Apeninler manzarası, o harikulade biçim ve renk çeşitliliği, dağlardaki ani geçişler, her birinin o can alıcı kendine benzerliği, kendi ağırlıklarıyla derin yarlara düşüveren kestane ormanları, dinmek bilmeyen çavlanlarla yarılmış, çentilmiş kayalar ve tepeler, üst üste tepeler, sanki bunu kendi kendilerine yaparmış gibi muhteşem varlıklarını üst üste yığdıkça yığan, yığarken renk değiştiren tepeler "Apeninlerin güzelliği öyle çok sayıda sözcük doğurmuştu ki, bunlar birbirlerini ezip geçtiler, birbirlerinin varlığını ortadan kaldırdılar adeta. Oysa ne bebek ne de Flush insanı tasvire iten bu gücün, sözcüklerin bu yetmezliğinin farkındaydılar. İkisi de sustu. Flush, "başını pencereden içeri çekti, manzarayı göz atmaya değer bulmadı... Ağaçlara, tepelere, 'bu gibi şeylere karşı büyük bir horgörü besliyor," sonucuna vardı Mrs. Browning. Yaylı hoplaya zıplaya yola devam etti. Flush uyudu, bebek de uyudu, derken sonunda ışıklar ve evler, pencerelerin önünden geçen kadınlar, erkekler görünmeye başladı. Bir köye girmişlerdi. Anında dikkat kesildi Flush. "...gözleri heyecandan yuvalarından fırlayacak gibiydi; doğuya döndü, batıya döndü - notlar aldığı, kafasına bunları yazdığı sonucuna varabilirdiniz." İnsan manzaralarıydı onu heyecanlandıran. Güzellik, yeşil ya da eflatun bir toz haline getirilip göksel bir şırıngayla burun deliklerinin gerisinde uzanan pürtüklü kanallardan aşağı pompalanmalı ki ancak ondan sonra değsin Flush'ın duyularına, en azından dışarıdan bakana böyle geliyordu; o zaman da sözcükler halinde değil, sessiz bir kendinden geçme olarak veriliyordu dışarı. Mrs. Browning'in gördüğü şeyin Flush kokusunu alıyordu, Mrs. Browning'in yazıya döktüğü şeyi Flush kokluyordu.

O halde yaşamöyküsü yazarı burada zorunlu olarak bir parantez açacak. Gördüklerimizi anlatmaya iki ya da üç bin

sözcüğün yetmediği yerde - Mrs. Browning Apeninler karşısında dilsiz kaldığını itiraf etmişti: "Size bu güzellikler konusunda bir fikir veremeyeceğim," demek zorunda kalmıştı - kokladıklarımızı anlatmak için iki sözcükten fazlası yok. İnsanın burnu yoktur, desek yeridir. Dünyanın büyük şairleri bir yanda gül koklamışlarsa, bir yanda da tezek koklamışlardır. Arada uzayıp giden sonsuz koku derecelemeleri kaydedilmiş değildir. Oysa Flush'ın içinde yaşadığı büyük ölçüde bir kokular dünyasıydı. Aşk özellikle kokuydu; biçim ve renk kokuydu; müzikle mimari, hukuk, politika ve bilim kokuydular. Onun için din bile kokuydu. Her gün yediği pirzola ya da bisküviyle yaşadığı serüvenlerin en basitini tasvir etmek bizi aşar. Mr. Swinburne bile haziran ayının sıcak bir öğleden sonrasının Flush için ne anlama geldiğini anlatamazdı. Hele iş meşalelerin, defnenin, tütsünün, bayrakların, mumların ve kâfuruda saklanmış bir saten ayakkabının topuğuyla ezdiği gül yapraklarından bir çelengin kokusuyla karışık spaniyel kokusunu tasvir etmeye gelince, belki ancak Shakespeare, o da Antonius ve Kleopatra'yı yazarken şöyle bir ara verdiğinde... - ama Shakespeare ara vermezdi. Yetersizliğimizi itiraf edelim o halde ve yalnızca Flush için İtalya'nın, yaşamının bu en dolu, en özgür, en mutlu yıllarında sadece ardarda kokulardan oluştuğunu dile getirmekle yetinelim. Aşk, herhalde diyoruz, yavaş yavaş çekiciliğini kaybetmekteydi. Koku kaldı. Yeniden Casa Guidi'ye yerleştiklerine göre, hepsinin kendi uğraşıları başlamıştı. Bir odada Mr. Browning, bir ötekinde Mrs. Browning düzenli olarak yazıyorlardı. Bebek, çocuk odasında oynadı. Oysa Flush kokuların sarhoşluğunda kaybolmak üzere Floransa'nın sokaklarına daldı. Ana caddelerden ara sokaklardan meydanlardan avlulardan koku aracılığıyla yolunu buldu. Kokudan kokuya burnuyla buluyordu yolunu; keskini, hafifi, koyusu, altûnisi. Girdi çıktı, çıktı indi; pirinç dövülen, kadınların

oturmuş saçlarını taradıkları, kuş kafeslerinin geçeneklerde üst üste tepe gibi yığıldığı, şarabın koyu kırmızı lekeler halinde yerlere döküldüğü, derinin, koşumların, sarımsağın koktuğu, kumaş dövülen, asma yapraklarının titreştiği - erkeklerin oturduğu, içtiği, tükürdüğü, zar salladığı yerlere bir koşu giriyor çıkıyordu, burnu hep yerde, bir esansı içerek ya da güzel kokularla titreşen burnunu havaya dikerek. Güneşin ısıttığı şuradaki sıcak lekede uyudu - güneş nasıl da buram buram kokutuyordu taşı!/Oradaki kuytu dehlize seyirtti - gölge, nasıl da kokutmuştu taşı ekşi ekşi! Salkım salkım üzümleri çoğunlukla mor kokuları yüzünden yalayıp yuttu. İtalyan ev kadınının balkondan aşağıya attığı ne türlü diş batmaz keçi eti ya da makarna kalıntısı varsa çiğnedi, tükürdü - keçi eti ve makarna sert kokulardı, kızıl kokular. Tütsünün baş döndüren tatlı kokusunu izleyerek karanlık katedrallerin menekşe renkli dolambaçlarına daldı; sonra koklayarak, üzeri pencerenin gölgesiyle lekelenmiş lahtin yaldızını yalamaya çalıştı. Dokunma duyusu da daha az gelişmiş değildi. Floransa'nın kaymak mermer düzlüğünü de çakıllı kumlu, paket taşlı pürüzlülüğünü de tanıdı. Heykellerin kat kat giysileri, pürüzsüz el parmakları ve taştan ayakları da onun diliyle yalanmaktan, ürperen burnunu titreterek üzerlerinde gezdirmesinden paylarını aldılar. Sonsuz duyarlı tabanlarına mağrur Latince mezar yazıtlarının apaçık izi çıktı. Uzun lafın kısası Floransa'yı hiçbir insanoğlunun tanımadığı gibi tanıdı. Ruskin'in hiçbir zaman tanıyamadığı gibi ya da George Eliot'ın. Floransa'yı dilsizlerin tanıdığı gibi tanıdı. On binlercesi birarada gelen duyumlarının teki bile kendini sözcüklerin çarpık çurpukluğuna teslim etmedi.

Yaşamöyküsü yazarı açısından Flush'ın orta yaşı geçtiği sıralardaki yaşamının her türlü tasviri aşan bir haz cümbüşü olduğu sonucuna varmak, bebek günbegün yeni bir sözcük öğrenip duyularla öğrenmeyi biraz daha unuturken, Flush'ın

ebediyen öz'lerin en saf biçimleriyle varoldukları ve şeylerin çıplak ruhunun çıplak sinir uçlarına değdiği bir cennette yaşayacağını öne sürmek hoş olurdu - ama gerçek olmazdı. Flush böyle bir cennette yaşamıyordu. Kimbilir, belki bir yıldızdan ötekine gezinip duran ruh, çok uzaklara, ta kutup karlarıyla, tropik ormanlara kadar uçtuğu için hiçbir zaman insanların yaşadığı evlere, onların bacalarından kıvrılarak yükselen dumana yolu düşmeyen kuş böylesi bir bağışıklıktan, böylesi yekpare bir mutluluktan payını alabilir. Ama Flush insan dizleri üzerine yatmış, insan sesleri duymuştu. Etine damar damar insanca tutkular işlenmişti; kıskançlığın, öfkenin, umarsızlığın her derecesini tanıyordu. Şimdi, yaz gelmiş her yanını pireler yiyordu. Üzümleri olgunlaştıran güneş zalim bir şaka gibi, yanısıra pireleri de getiriyordu. "Savanarola'nın burada Floransa'da din şehiti olarak çektikleri," diye yazdı Mrs. Browning, "Flush'ın yazın çektiklerinden pek de farklı değil." Floransa evlerinin her bir köşesinde pireler bir sıçrayışta canlanıverdiler; eski yapı taşlarının her bir çatlağından hoplayıp çıktılar; eski duvar halılarının her bir kıvrımından; her bir pelerin, şapka ve battaniyeden. Flush'ın kürküne yerleştiler. Isıra ısıra postunun en sık noktalarına kadar yol aldılar. Flush kaşındı, yırttı kendini. Sağlığı zarar gördü; hastalıklı, sıska ve ateşler içinde bir köpek oldu. Miss Mitford'a danışıldı. Pirelere karşı ne gibi bir çare var, diye yazdı kaygılar içindeki Mrs. Browning. Hâlâ Three Mile Cross'daki limonlukta oturan, hâlâ tragedyalar yazan Miss Mitford, kalemini elinden bırakıp eski terkipleri karıştırdı - Mayflower'a ne verilmişti. Rosebud'a ne verilmişti. Gelgelelim Reading'in pirelerinin canı iki tırnak arasında çıkar. Floransa'nın pireleri ise kırmızı ve cengâverdir. Miss Reading'in pire tozu onlara enfiye gibi gelir. Çaresiz kalan Mr. ve Mrs. Browning bir kova suyun başına çöküp illeti sabun ve fırçayla gidermeye çalıştılar. Ne mümkün. Sonunda bir

gün Flush'ı gezmeye çıkardığında, Mr. Browning, sokaktakilerin parmaklarıyla onu gösterdiklerini fark etti; adamın birinin eliyle burnunu tutup 'La rogna' (uyuz) diye fısıldadığını duydu. Artık 'Robert de Flush'ı benim sevdiğim kadar sevdiği' için, insanın bir dostuyla öğleden sonra yürüyüşüne çıkıp da onun böyle kınandığını duyması katlanılır gibi değildi. Robert, karısının yazdığına göre, 'artık buna daha fazla katlanamayacaktı.' Bir tek çare kalıyordu, neredeyse illetin kendisi kadar acımasız bir çare. Flush her ne kadar demokratikleşmiş ve mevkii gösteren işaretlere aldırış etmez olmuşsa da, hâlâ Sir Philip Sidney'in dediği gibi doğumu itibarıyla beyefendiydi. Şeceresini sırtında taşıyordu. Geniş toprakları eksile eksile tek bir yuvarlağa inen yoksul düşmüş bir toprak ağası için üzerine aile arması kazınmış bir altın cep saati ne anlama geliyorsa, kürkü de Flush için aynı anlama geliyordu. Mr. Browning şimdi bu kürkü feda etmeyi öneriyordu. Flush'ı yanına çağırdı ve 'eline makası alıp onu bir aslanı andırıncaya kadar kırptı da kırptı.'

Robert Browning kırptıkça, koker spaniyel alametleri yere döküldükçe, altından bambaşka bir hayvanla olan gülünç benzerlikler çıktıkça, Flush kendini iğdiş edilmiş, küçülmüş, utanca boğulmuş hissetti. Aynaya bakarak "şimdi neyim ben?" diye düşündü. Ve ayna bütün aynaların vahşice içtenliğiyle, "bir hiçsin," dedi. Hiçti. Artık koker spaniyel olmadığı kesindi bir kere. Aynaya bakadururken, kel ve artık kıvırcık falan olmayan kulakları seğirir gibi oldu. Sanki bu kulaklarda gerçeğin ve kahkahanın güçlü cinleri fısıldaşıyorlardı. Bir hiç olmak - eninde sonunda dünya yüzündeki en hoşnutluk verici varoluş durumu bu değil midir? Bir daha baktı. Tüylerin birazı yakalık gibi boynunu sarmıştı. Kendini bir şey sananların rüküşlüğünün karikatürü olmak - eh, bu da başlı başına bir kariyer değil miydi? Neyse, meseleyi kendince nasıl bağlarsa bağlasın, pirelerden kur-

tulduğuna şüphe yoktu. Silkindi, yakalığını salladı. Çıplak, iyice ortaya çıkmış bacakları üzerinde dans etti. Keyfi yerine geldi. Bir hastalıktan kalkıp da yüzünün ebediyen tanınmaz hale gelmiş olduğunu gören bu ünlü dilber de, işte böyle giysi ve boyalarından bir şenlik ateşi yapar, artık bir daha hiç aynalara bakmak zorunda olmamanın ya da sevgilinin soğukluğunu ya da rakibelerinin güzelliğini düşünüp tasalanmamanın sevinciyle işte böyle gülerdi. Yirmi yıl kolalı yakalık ve rahip giysisi içinde yaşamış bir din adamı yakalığını işte böyle fırlatır atar ve dolaptan Voltaire'in eserlerini işte böyle kapıp çıkarıverirdi. İşte böyle, Flush kırpık kırpık aslana benzer haliyle, ama pirelerden azat edilmiş olarak sıçradı, zıpladı. "Flush," diye yazdı Mrs. Browning kız kardeşine, 'bilge hayvan'. Bunu söylerken ihtimal, mutluluğa ancak acı çekerek ulaşılabileceğini öne süren Yunan filozoflarını düşünüyordu. Gerçek filozof kürkünü kaybeden, ama pirelerinden kurtulandır.

Flush'ın yeni edindiği bu felsefeyi sınamak için çok fazla beklemesi gerekmedi. 1852 yazında Casa Guidi'de yeniden kriz belirtileri başgösterdi. Bir çekmecenin açılması ya da bir kutudan bir iplik parçasının sarkmasıyla yavaş yavaş tırmanan, köpek için çobana şimşeği haber veren bulutlar ya da devlet adamına savaşı haber veren söylentiler kadar gözdağı niteliğinde olan o krizlerden biri. Başka bir değişiklik görünüyordu ufukta, bir yolculuk daha. Ee, ne çıkar bundan? Sandıklar indirildi, iplerle bağlandı. Bebek, dadısının kollarında dışarıya taşındı. Mr. ve Mrs. Browning göründüler, yolculuk kılığındaydılar. Kapıda bir fayton bekliyordu. Flush filozofça koridorda bekliyordu. Onlar hazır olduğunda o da hazırdı. Hepsi faytona geçip oturunca, Flush da arkalarından faytona tüy gibi sıçradı. Venedik'e mi, Roma'ya mı, Paris'e mi - nereye gidiyorlardı? Bütün ülkeler aynıydı onun için artık; bütün insanlar ona kardeşti. Bu dersi bizzat öğrenmişti. Fa-

kat sonuçta faytonun karanlığından çıktığında felsefesine sonuna kadar ihtiyacı olacağını gördü - Londra'daydı.

Sağlı sollu uzanan bir örnek tuğla evin oluşturduğu keskin dönemeçli caddeler. Ayaklarının altındaki yer soğuk ve sertti. İşte burada, pirinç tokmaklı maun bir kapıdan çıkmakta olan kat kat mor pelüşten, yerlere kadar bir rop giyinmiş bir hanım. Saçının üzerinde, çiçeklerden örülmüş ince bir çelenk vardı. Eteklerini elleriyle topladı ve küçümser bir edayla sokağı aşağıdan yukarıya şöyle bir süzerken önünde eğilen bir uşak da landosunun basamağını indirdi. Bütün Welbeck Sokağı -Welbeck Sokağı'ydı çünkü burası- kırmızı bir ışığın görkemine bürünmüştü. İtalya'nın ışığı gibi berrak ve parlak olmayan, ama kumral, milyonlarca tekerleğin tozuyla, milyonlarca toynak darbesiyle doygunlaşmış bir ışıktı bu. Londra sezonu doruğundaydı. Kentin üzerine sesten bir örtü, binbir iplikten örülmüş bir mırıltı bulutu, dört bir yanı saran bir uğultu olarak iniyordu./ Yanlarından, genç bir uşağın zincire bağlı gezdirdiği dev bir tazı geçti. Ritmik yürüyüşüyle bir polis, copunu iki yana sallaya sallaya yaylanarak geçti. Binlerce zemin kat penceresinden yahni kokuları, biftek kokuları, yağlanarak pişen etten çıkan kokular, lahanalı kuşbaşı et kokuları yükseldi. Üniformalı bir uşak bir kutuya mektup attı.

Başkentin görkeminden başı dönmüş bir halde, Flush ayağı kapının önündeki basamağın üzerinde, bir an durdu bekledi. Wilson da durdu. Nasıl da sönük duruyordu şimdi, İtalya'nın uygarlığı, sarayları ve devrimleri, Grandükleriyle muhafızları! Polis önünden geçerken, sonuç olarak Sinyor Righi'yle evlenmediği için Tanrıya şükretti. Derken köşedeki birahaneden karanlık bir tip çıktı. Bir adam sırıttı. Flush bir sıçrayışta içeri kaçtı.

Birkaç haftadır Welbeck Sokağı'ndaki bir kira evinin oturma odasına kapanmış kalmıştı. Kapanmak gerekiyordu.

Kolera başgöstermişti ve koleranın Kargalıklar'daki koşulların iyileştirilmesinde rol oynadığı da doğruydu; ama yeterli değildi, çünkü halen köpekler çalınıyordu ve halen Wimpole Sokağı'nın köpeklerinin zincirle gezdirilmesi gerekiyordu. Flush toplum içine çıktı tabii. Mektup kutusunun orada ve birahanenin önünde köpeklerle karşılaştı; onu, türlerine özgü, içten gelen terbiyeli halleriyle yeniden aralarına kabul ettiler. Uzun yıllar doğuda bulunmuş ve bu arada yerli halkın bazı alışkanlıklarını da benimsemiş bir İngiliz asilzadesinin -hani söylentilere bakılırsa Müslüman olmuş, Çinli bir çamaşırcı kadından da çocuğu varmış- geri döndüğünü düşünün, sarayda, teşrifattaki yerini aldığında eski dostların onun bu sapmalarını gözardı etmeye hazır olduklarını görüyor; ayrıca Chatsworth'e davet alıyor -gerçi, karısının hiç lafı edilmiyor ve aileyle birlikte duaya katılacağına da muhakkak gözüyle bakılıyor ya. İşte Wimpole Sokağı'nın zağarlarıyla seterleri de Flush'ı aralarında böyle bir ruh durumu içinde kabul ettiler ve kürkünün halini görmezden geldiler. Ama o aralar Londra köpekleri arasında bir felaket havası kol geziyormuş gibi geldi Flush'a. Mrs. Carlyle'ın köpeği Negro'nun intihar etmek amacıyla bir üst kat penceresinden atladığı herkesçe malumdu. Cheyne Row'da yaşamanın gerilimine katlanamadı, deniliyordu. Şu anda, Welbeck Sokağı'na geri dönüş yapmış bulunan Flush için de inanılmayacak şey değildi bu. Kapalı kalmak zorunda olmak, küçük küçük bir sürü eşya kalabalığı, geceleyin cirit atan karafatmalar, gündüzün mavi sinekleri, pişmekte olan koyun eti kokuları, büfenin üzerinde duran bitmez tükenmez muzlar- bütün bunlar, bir de yanısıra kalın giyimli ve çoğu kere iyi yıkanmamış bir sürü erkek ve kadınla burun buruna olmak, keyfini kaçırıyor ve sinirlerini geriyordu. Saatlerce kiralık evin aynalı dolabının altında yatıyordu. Fırlayıp dışarı çıkmak imkânsızdı. Ön kapı hep kapalıydı.

Birisinin onu zincirle gezdirmesini beklemek zorundaydı.

Londra'da geçirdiği haftaların tekdüzeliğini sadece iki olay bozdu. O yazın sonlarına doğru Browningler Farnham'da Peder Charles Kingsley'i ziyarete gittiler. Italya'da bu mevsimde toprak çıplak ve sert olurdu. Pireler gemi azıya alınış olurlardı. Bir gölgeden ötekine doğru tembel tembel sürüklenilir, Donatello'nun heykellerinden birinin havaya kaldırdığı elin gölgesine bile minnet duyulurdu. Ama burada, Farnham'da yemyeşil çayırlar uzanıyordu; mavi su birikintileri vardı; mırıldanan ormanlar vardı, çimenler o kadar incecikti ki, patiler yere değer değmez yaylanıyordu. Browning'lerle Kingsley'ler günü birlikte geçirdiler. Derken gene olan oldu, Flush onların arkalarından uslu uslu giderken, borular çalındı; eski haz geri döndü - tavşan mıydı bu tilki mi? Flush Three Mile Cross'daki eski günlerden bu yana koparmadığı gibi bir koşu kopardı Surrey'in kırlarında. Bir sülün fırladı otlardan morlu ve yaldızlı bir ok gibi. Dişleri az kaldı kuşun kuyruğunda kenetleniyordu ki, biri seslendi. Bir kamçı şakladı. Onu sert bir sesle ayaklarının dibine çağıran Rahip Charles Kingsley miydi? Her neyse, ondan sonra koşmadı. Fernham Ormanları kontrol altındaydı.

Bir iki gün sonra, Welbeck Sokağı'ndaki oturma odasında yatarken Mrs. Browning gezinti kıyafetiyle geldi ve aynalı dolabın altından çıkması için seslendi. Zinciri tasmasına geçirdi, 1846 Eylül'ünden bu yana ilk kez Wimpole Sokağı'ndan yukarı doğru birlikte yürüyorlardı. 50 numaranın önünde durdular, eskiden olduğu gibi. Beklediler, eskiden olduğu gibi. Eskiden olduğu gibi kâhya gene son derece ağırkanlıydı. Neden sonra açıldı kapı. Paspasın üzerine kıvrılmış yatan Catiline miydi yoksa? Yaşlı dişsiz köpek esnedi, gerindi ve hiç oralı olmadı. Son keresinde indikleri merdivenlerden o zaman indikleri gibi hırsızlama, o denli sessizce çıktılar. Mrs. Browning kapıları son derece sessizce, sanki

içeride göreceklerinden korkarmış gibi açarak odadan odaya dolaştı. Odalara bakarken bir kasvet çöktü üzerine. "Bana öyle geldi ki," diye yazdı, "daha ufalmış, karanlıklaşmış odalar, nedense, mobilyalar onarılmak istiyor, kötülemişler." Sarmaşık hâlâ arka yatak odasının pencere camını tıklatmayı sürdürüyordu. Üzeri resimli stor hâlâ dışarıdaki evleri bulanık birer karaltı haline getiriyordu. Hiçbir şey değiştirilmemişti. Bütün geçen yıllar boyunca hiçbir şey olmamıştı. Böyle oda oda gezdi, üzüntüyle her şeyi hatırlayarak. Teftişini bitirmeden çok önce, Flush bir sabırsızlık hummasına kapıldı. Sonunda Mrs. Browning kapıları kapadı, aşağı indi ve yeniden son derece sessizce aşağı indiler. Evet, ona da öyle geliyordu, evin temizlenmeye ihtiyacı vardı.

Bundan sonra, artık Flush'ın tek isteği kalmıştı - Londra'yı, İngiltere'yi tümden terk etmek. Kendini Manş'ı geçerek Fransa'ya giden geminin güvertesinde buluncaya kadar içi rahat etmedi. Zorlu bir yolculuktu. Manş'ı geçmeleri sekiz saat aldı. Gemi sallanıp yalpaladıkça, Flush'ın zihninden karmakarışık bir anılar seli geçiyordu - mor pelüşlü hanımlar, torbalı pejmürde adamlar; Regent's Park, çevresinde atlı uşaklarıyla süzülüp geçen Kraliçe Viktorya; İngiliz çayırlarının yeşilliği ve İngiliz yaya kaldırımlarının pisliği, bütün bunlar aklından geçti güvertede yatarken; sonra başını kaldırıp baktı. Küpeşteye dayanmış ciddi, uzun boylu bir adama gözü ilişti.

"Mr. Carlyle!" diye haykırdığını duydu Mrs. Browning'in; bunun üzerine -unutulmamalı ki rahat bir deniz yolculuğu değildi yaptıkları- Flush müthiş bir kusma nöbetine tutuld'ı. Tayfalar ellerinde kovalar ve bezler, hemen yetiştiler. "...zavallı köpekçik hemen güverteden sürülüverdi," dedi Mrs. Browning. Çünkü güverte hâlâ İngilizdi; köpekler güverteye kusmamalıydılar. Flush'ın yurdunun sahillerine son selâmı bu oldu.

6
Son

Flush yaşlanmakta olan bir köpekti artık. İngiltere yolculuğu ve canlandırdığı tüm anılar kuşkusuz yormuştu onu. Dönüşte Floransa'nın gölgesi Wimpole Sokağı'nın güneşinden daha yakıcı olmasına rağmen, güneşten çok gölgeyi yeğlediği gözden kaçmamıştı. Bir heykelin altına uzanarak, arasıra kürküne damlayacak bir iki damla suyun yüzü suyu hürmetine bir çeşme altına yatarak saatlerce kestirirdi. Çevresini genç köpekler sarardı. Onlara Whitechapel ve Wimpole Sokağı hikâyelerini anlatırdı; yoncanın kokusunu ya da Oxford Sokağı'nın kokusunu tarif ederdi; şu, bu devrimin anılarını tazelerdi - nasıl Grandükler gelmiş, Grandükler geçmiş; ama soldaki sokakta oturan benekli spaniyel var ya, onun yerini kimse tutamaz, derdi. Derken şiddet meraklısı Mr. Landor yanından aceleyle geçer, öfke taklidiyle yumruğunu ona doğru sallardı; iyi yürekli Miss Isa Blagden durur, küçük el çantasından şekerli bisküvi çıkarıp verirdi. Pazar yerindeki kadınlar ona sepetlerinin gölgesinde yapraklardan döşek yaptılar, arasıra bir salkım üzüm attılar.

Bütün Floransa tanır, bütün Floransa severdi onu - soylusu köylüsü, köpeği insanı.

Ama artık yaşlanmakta olan bir köpekti ve gitgide, çeşmenin altında bile değil de -çünkü paket taşları ihtiyar kemiklerine çok sert geliyordu- Guidilerin aile armasının ortada pürüzsüz, küçük bir çukur oluşturduğu oda zemininde ya da çalışma odasında masanın altında yatmayı yeğliyordu. Londra'dan dönüşünden kısa bir süre sonra, bir gün oraya yayıldığı gibi uykuya dalıverdi. Yaşlılığın derin ve rüyası olmayan uykusu üzerine çökmüştü. Hatta bugün uykusu her zamankinden de derindi, çünkü o uyurken çevresindeki karanlık daha da koyuluyor gibiydi. Olur da rüya görürse, rüyasında ilk çağlardan kalma bir ormanda, gün ışığı görmeden, insan sesi duymadan uyuduğunu görüyordu. (Gerçi bazen uyurken, rüyasında, rüya gören bir kuşun uykulu ötüşünü ya da rüzgâr dalları sarsarken, uykulu bir maymunun gevrek gevrek kıkırdayışını duyduğunu gördüğü de oluyordu.)

Sonra birden dallar aralandı; ışık içeri daldı - bir oradan bir buradan, gözleri kamaştıran huzmeler halinde. Maymunlar çığırdı; kuşlar çığlıklar atıp tehlike işareti vererek havalandılar. Birden uyanarak ayağa fırladı. Etrafında müthiş bir koşuşturma vardı. Sıradan bir masanın bacakları arasında uyuyakalmıştı. Birden şişip kabaran eteklerle esinti çıkaran pantolonların arasına sıkışmıştı. Dahası var, masanın kendisi de, şiddetle iki yana sallanıyordu. Nereye kaçacağını bilemedi. Ne oluyordu yahu? Allah Allah, masanın içine cinler filan mı girmişti? Uzun uzun sorgulayan bir ulumayla sesini yükseltti.

Flush'ın sorusuna burada doyurucu bir cevap vermek mümkün değil. Bir iki olgu, o da en göze görünenlerinden, burada söylenebilecek olan bu kadarı. Kısaca şu, on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında Blessington Kontesi'nin bir sihirbazdan bir kristal küre satın aldığı anlaşılıyor. Ekselans-

ları 'bu kürenin ne işe yaradığını hiçbir zaman pek anlayamamış'tı; hatta; küreye bakınca kristalden başka bir şey göremiyordu. Ne var ki, ölümünden sonra eşyaları satışa çıkarıldı ve küre 'ona daha derinine, daha saf gözlerle bakanlar'ın eline geçti. Küreyi satın alanın Lord Stanhope mu olduğu, ona 'daha saf gözlerle' bakanın da o mu olduğu belirtilmiyor. Ama kesin olan şu ki 1852 yılında Lord Stanhope'un elinde bir kristal küre bulunuyordu ve lord birçok başka şeyin yanısıra 'güneşin ruhlarını' da görmek üzere bu küreye bakıyordu. Elbette gördükleri, paylaşmasını seven lordun yalnızca kendine saklayacağı şeyler değildi ve bu yüzden Lord Stanhope küresini yemek davetlerinde göstermek ve dostlarını da güneşin ruhlarını seyretmeye davet etmek alışkanlığındaydı. Bu seyirde garip, ama haz verici -bir tek Mr. Chorley böyle düşünmüyordu- bir yan vardı; etrafı küre çılgınlığı sardı; şans eseri Londralı bir gözlükçü çok geçmeden Mısırlı ya da sihirbaz olmaya gerek kalmadan, küre imal edilebileceğini keşfetti, ama tabii İngiliz kristali pahalıydı. Böylece 1850'lerin ilk yıllarında birçok kişinin küresi oldu, mamafih 'birçok kişi' diyordu Lord Stanhope, 'küreleri kullanıyorlar, ama bunu itiraf edecek ahlaki cesaretleri yok.' Ruhların Londra'yı sarması o kadar dikkat çekici bir hal aldı ki, bazı çevrelerde bir tedirginlik hissedilir oldu; bunun üzerine Lord Stanley, Sir Edward Lytton'a 'hükümet, gerçeklerin olabildiğince su yüzüne çıkarılması amacıyla bir araştırma komitesi kursun,' önerisinde bulundu. Bir hükümet komitesi kurulması olasılığı ruhları korkuttu mu, ruhlar da insanlar gibi fazla burun buruna olduklarında çoğalma eğilimi mi gösterirler, bunları bilmiyoruz, ama huzursuzluk belirtileri göstermeye, sürüler halinde toplaşıp masa bacaklarına sığınmaya başladılar. Sebebi ne olursa olsun, bu politika başarılı oldu. Kristal küreler pahalıydı; oysa hemen herkesin bir masası vardı. Böylelikle Mrs. Browning

1852 kışında İtalya'ya döndüğünde, ruhların kendisinden önce oraya vardıklarını gördü; Floransa'nın masaları mikrobu hemen hemen tamamen kapmıştı; "Elçilikten İngiliz eczacılara kadar," diye yazdı Mrs. Browning, "herkes 'masa başında' ...her yerde. İnsanlar bir masanın başına toplandılar mı, bu vist oynamak için olmuyor." Hayır, bu masa bacaklarının yolladığı mesajları çözmek için oluyordu. Buna göre bir çocuğun yaşı mı soruldu, masa 'bacaklarıyla yere vurarak kendini akıllıca ifade ediyor, alfabenin harflerini ardarda dizerek cevaplar veriyor.' Eğer bir masa insana çocuğunun dört yaşında olduğunu söyleyebiliyorsa, elinden daha neler gelmezdi ki? Dükkânlarda fırıl fırıl dönen masalar teşhir ediliyordu. Duvarlar da 'scoperte a Livorno'[1] harikaların ilanlarıyla doluydu. 1854 yılına gelindiğinde, akım öyle hızla yayılmıştı ki, 'Amerika'da dört yüz bin aile... ruhlarla münasebetten büyük zevk aldıklarını isim vererek bildirmişler'di. İngiltere'den gelen haberlerde ise Sir Edward Bulwer Lytton'ın 'masa tıklatan Amerikalı ruhlardan birçoğunu' Knebworth'a getirttiği, bunun memnunluk verici sonucu olarak da - Küçük Arthur Russell kahvaltıda gözlerini dikmiş kendisine bakan 'eski püskü robdöşambrlı garip görünüşlü yaşlı bir bey' gördüğünü söylediğinde ona bu açıklamada bulunmuşlardı-, Sir Edward Bulwer Lytton'ın kendisini görünmez sandığı bildiriliyordu.

Mrs. Browning bir öğle yemeği davetinde Lord Stanhope'un kristal küresine ilk kez baktığında hiçbir şey görmediyaşanan günlerin önemli bir göstergesinden başka. Güneş ruhu ona Roma'ya gitmek üzere olduğunu söyledi söylemesine; ama o Roma'ya gitmeyeceği için, güneş ruhlarını yalanladı. "Ama," diye de ekledi, gerçeği söylüyordu, "harikuladelikleri seviyorum." Ona serüvenci denmez de ne denir-

1 Livorno'da ortaya çıkmış, keşfedilmiş - ç.n.

di. Yaşamını tehlikeye atarak Manning Sokağı'na gitmişti. Wimpole Sokağı'ndan atlı arabayla yarım saat uzaklıkta düşlerinde bile göremeyeceği bir dünya keşfetmişti. Neden Floransa'dan sadece yarım saniye uzaklıkta da başka bir dünya olmasındı - daha iyi bir dünya, ölülerin canlı kaldığı, bize ulaşmak için çırpındıkları daha güzel bir dünya? Her ne halse, her şeyi göze alacaktı. Böylece o da masanın başına oturdu. Görünmez babanın parlak oğlu Mr. Lytton da geldi; Mr. Frederick Tennyson, Mr. Powers, Mösyö Villari de - hepsi masanın başında oturdular, masa tekmeler savurmayı bitirdiğinde de kalkmadılar, çay içip krem şantili çilek yediler, bu arada "Floransa tepelerin morunda kaybolur yıldızlar seyrederken," bir sohbet bir sohbet: "...ne hikâyeler anlatıldı, ne mucizeler nakledildi, yeminle! A, burada hepimiz inanıyoruz, Isa, bir tek Robert hariç..." Derken içeri soluk beyaz sakallı, sağır Mr. Kirkup daldı. Sadece şu cümleyi haykırmak için gelmişti: "Bir ruhlar dünyası var, bir gelecek devleti var. Bunu itiraf edeyim. Sonunda ikna oldum." Inancını her zaman 'handiyse Tanrıtanımazlık' olarak tarif eden Mr. Kirkup, sağırlığına rağmen, sadece 'kendisini yerinden sıçratacak kadar yüksek üç vuruş' duyduğu için iman etmişse, Mrs. Browning nasıl olur da ellerini masanın üzerine koymazdı? "Biliyorsunuz ki yarını gören bir tarafım vardır ve içinde bulunduğum zamandan dışarı çıkmak için çevremdeki tüm kapıları çalmak eğilimindeyimdir," diye yazdı. Böylece inananları Casa Guidi'ye çağırdı; işte hepsi masanın çevresine oturmuş, 'dışarı çıkmaya' çalışıyorlardı.

Flush olayı en yarım yamalak biçimde kavrayarak ayaklandı. Çevresinde etekler, pantolonlar kabarıp dönüyordu; masa tek bacağı üzerinde duruyordu. Ama masanın çevresindeki beylerle hanımlar her ne duyuyor ya da görüyorlarsa, Flush bunların tekini bile ne duyuyor ne de görüyordu. Doğru, masa tek bacağı üzerinde duruyordu, ama bir yanına iyice

abanırsanız bütün masalar kalkar. Kendisi de çok masalar devirmiş, bu yüzden çok azarlar işitmişti. Ama karşısında iri gözlerini kocaman kocaman açmış, sanki orada dışarıda harika bir şeyler görüyormuş gibi bakan Mrs. Browning vardı. Flush fırladı balkona çıktı, çevreye bakındı. Bayrakları, meşaleleriyle bir Grandük daha mı geçiyordu? Flush sokağın köşesinde bir sepet karpuzun üzerine doğru eğilmiş yaşlı bir dilenci kadından başka kimseyi göremiyordu. Ama Mrs. Browning'in bir şeyler gördüğü kesindi; apaçıktı, harikulade bir şeyler görüyordu. Eski Wimpole Sokağı günlerinde bir keresinde ortada Flush'ın görebildiği hiçbir neden yokken ağlamıştı Mrs. Browning; bir keresinde de o üzeri ince ince karalanmış kâğıtlardan birini havaya kaldırıp gülmüştü. Ama bu farklıydı. Şu anda bakışlarında Flush'ı ürküten bir şey vardı. Odada ya da masanın içinde ya da iç eteklerle pantolonların içinde, Flush'ın hiç mi hiç hoşuna gitmeyen bir şey.

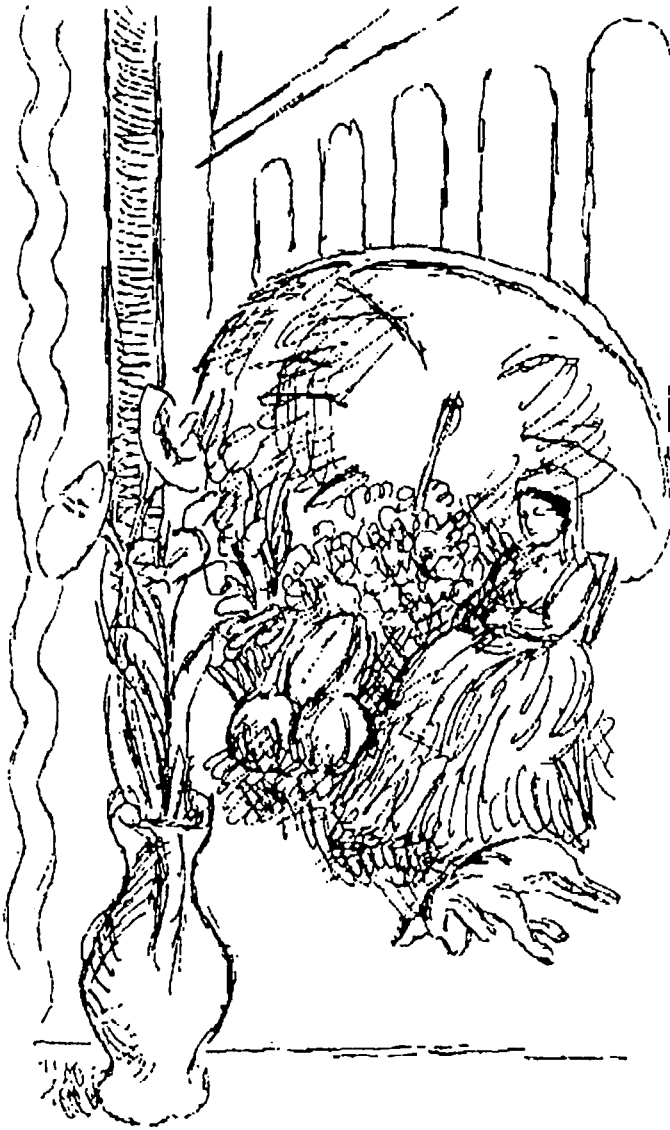
Haftalar geçtikçe, Mrs. Browning'in görünmeyen şeye olan ilgisi arttı. Güzel sıcak bir günde mesela, kertenkelelerin taşlara girip çıkışını seyredecek yerde gidip masanın başında oturdu; kapkara yıldızlı bir gece, kitabını okuyacak ya da elini kâğıdın üzerinde ileri geri oynatacak yerde, Mr. Browning dışarı çıkmışsa Wilson'ı çağırır, Wilson da esneye esneye gelirdi. Sonra birlikte masanın başına otururlardı, başlıca işlevi gölge vermek olan mobilya parçası yerde tepindi. Mrs. Browning de Wilson'a "işte, yakında hasta olacağını söylüyor," diye bağırdı. Wilson yalnızca uykusu olduğunu söyledi. Oysa çok geçmeden Wilson'ın ta kendisi, o uzlaşmaz, sopa gibi dosdoğru, İngiliz Wilson çığlığı bastı ve bayıldı. Mrs. Browning 'hijyenli sirkeyi' bulmak için sağa sola koşuşturmaya başladı. Flush'a sorarsanız bu sakin bir gece geçirmenin en iyi yolu değildi. Otursunlar kitaplarını okusunlar çok daha iyiydi.

Hiç kuşkusuz gerginlik, kaynağı belirsiz, ama rahatsız edi-

ci koku, masanın hoplayıp zıplamaları, çığlıklar ve sirke Flush'ın sinirleri üzerinde etkisini gösterdi. Bebek Penini'nin "Flush'ın saçları uzasın," diye dua etmesi, ona evet, o Flush'ın anlayabileceği bir dilekti. Ama kötü kokulu, yaramaz görünüşlü adamların varlığını ve görünürde gayet sağlam bir maun parçasının böyle hoplayıp zıplamasını gerektiren bu çeşit bir dua Flush'ı, efendisini, o gürbüz, aklı başında, iyi giyimli adamı kızdırdığından daha çok kızdırıyordu. Ama Flush'a göre her türlü kokudan, her türlü hoplayıp zıplamadan daha kötü olan Mrs. Browning'in pencereden dışarı baktığında sanki orada çok harika bir şey görüyormuş halleriydi. Orada hiçbir şey yoktu ki. Flush onun önüne geçti. Mrs. Browning'in bakışları, Flush sanki orada değilmiş gibi uzaklara dalmıştı. Bu onun Flush'a en zalimce bakışıydı. Flush, Mr. Browning'in bacağını ısırdığında kapıldığı buz gibi öfkeden de beterdi; Regent's Park'ta Flush'ın ayağı arabanın kapısına sıkıştığında attığı alaylı kahkahadan da. Gerçekten de Wimpole Sokağı'nı ve oranın masalarını özlediği anlar oluyordu. 50 numaranın masaları hiçbir zaman tek bacakları üzerine dikilmemişlerdi. Üzerinde Mrs. Browning'in değerli süsleri duran küçük masa hiçbir zaman yerinden kıpırdamamıştı. O çok geride kalan günlerde Flush'ın divana sıçraması yeterdi, Mrs. Browning o an uyanır, onu görürdü. Şimdi, bir kere daha divanın üzerine sıçradı. Ama Mrs. Browning Flush'ı fark etmedi bile. Yazı yazıyordu. Onunla ilgilenmedi. Yazmaya devam etti - "ayrıca, medyumun ricası üzerine, ruhani eller masada duran bir çelengi de alıp başımın üzerine koydular. Bunu yapan el, olabilecek en büyük insan eliydi, kar gibi beyaz ve çok güzeldi. Şu yazdığım elim kadar yakındı bana ve onu açık seçik gördüm." Flush onu patileriyle sertçe dürtükledi. Mrs. Browning'in gözleri onu deldi geçti, sanki görünmezdi Flush. Sıçradığı gibi divandan indi ve merdivenlerden inip sokağa çıktı.

Korkunç sıcak bir öğle sonrasıydı. Köşedeki yaşlı dilenci kadın karpuzlarının başında uyuyakalmıştı. Güneş gökyüzünde vınlıyordu sanki. Sokağın gölgelik yanını izleyerek Flush iyi bildiği yollardan pazar yerine ulaştı. Meydanın tümü tenteler, tezgâhlar ve parlak renkli şemsiyelerle cıvıl cıvıldı. Pazarcı kadınlar sepet sepet meyvelerin başında oturuyorlardı; güvercinler kanat çırpıyor, çanlar çalıyor, kırbaçlar şaklıyordu. Floransa'nın karışık renkli kırmaları çevreyi koklayarak, patileriyle şuna buna dokunarak gelip gidiyorlardı. Her şey bir arı kovanı gibi vızır vızır ve bir fırın kadar hararetliydi. Flush gölgeye sığındı. Kendini arkadaşı Catterina'nın yanına, onun büyük sepetinin gölgesine, yere attı. Sepetin yanına içinde kırmızılı sarılı çiçekler olan kahverengi bir küpün gölgesi düşüyordu. Bunların üzerinde sağ elini ileriye doğru uzatmış bir heykel, gölgeyi morlaştırarak koyultuyordu. Flush yattığı serin yerden, kendi meseleleriyle meşgul genç köpekleri seyretti. Gençlikten gelen neşenin tüm kendini bırakmışlığı içinde hırlıyor, ısırıyor, geriniyor, yuvarlanıyorlardı. Pazar yerinin çevresinde durmadan dönerek birbirlerini kovalıyor, giriyor çıkıyorlardı. Onun da bir zamanlar benekli spaniyeli kovaladığı gibi. Düşünceleri bir an için Reading'e gitti - ilk aşkı olan Mr. Partridge'in spaniyeline, gençliğin hazlarına, masumiyetlerine. Eh, onlar da bir günlermiş. Gençleri kıskanmıyordu. Hayattan kâm almıştı. Artık dünyayla bir alıp veremediği yoktu. Pazarcı kadın onun kulağının arkasını kaşıdı. Flush'a üzüm çaldı diye ya da başka bir kabahati yüzünden çok şaplak atmıştı; ama Flush yaşlıydı artık; kadın da yaşlıydı. O kadının karpuzlarına göz kulak oluyordu, kadın da onun kulağını kaşıyordu. Kadın örgüsünü ördü, Flush uyukladı. Pazarcının malını göstermek üzere yarıp açtığı büyük pembe karpuzun üzerinde sinekler vızıldıyordu.

Güneş leylak yapraklarının, yeşilli beyazlı şemsiyenin ku-

"Kadın örgüsünü ördü, Flush uyukladı."

maşından süzülerek tatlı tatlı yakıyordu. Mermer heykel güneşin ısısını hafifletip şampanya serinliğine döndürüyordu. Flush yattığı yerde güneşin postundan geçip çıplak derisini yakışına bıraktı kendini. Bir yanı kızarınca döndü, güneş öteki yanını da kızartsın. Bütün bunlar olurken pazar yerindekiler çene çalıyor, çekişe çekişe pazarlık ediyorlardı; pazarcı kadınlar geçip gidiyordu ya da duruyor, sebze meyveyi elliyorlardı. Flush'ın kulak vermekten hoşlandığı cinsten, dinmek bilmez bir insan sesi uğultusu ve mırıltısı vardı. Bir süre sonra leylakların gölgesinde daldı gitti. Köpeklerin rüya görürken uyudukları gibi uyuyordu. Birden bacakları seğirdi - İspanya'da tavşan avladığını mı görüyordu rüyasında? Esmer adamların 'Span! Span!' haykırışları arasında, tavşanlar çalılıklardan dışarı uğrarken kızgın bir yamaçtan yukarı doğru koştuğunu mu görüyordu? Gene sakinleşti.

Derken ardarda birçok kez kesik kesik, hızlı hızlı, pes perdeden havladı. Belki de Dr. Mitford'un tazılarını ava sürmek için kışkırttığını duymuştu. Sonra kuyruğu sallandı alık alık. Yaşlı Miss Mitford'un 'Yaramaz köpek! Yaramaz köpek!' diye bağırdığını duymuş da, kuyruğu kısıp, turpların ortasında durmuş elindeki şemsiyeyi sallayan hanımına mı dönmüştü? Sonra bir süre mutlu yaşlıların derin uykusuna dalarak yattı kaldı. Birden bedeninin her bir kası seğirdi. Şiddetle sarsılarak uyandı. Nerede olduğunu sanmıştı ki? Whitechapel'de haydutlar arasında mı? Gırtlağına gene bıçak mı dayalıydı?

Her ne idiyse, dehşet içinde uyandı rüyasından. Sanki güvenli bir yere koşuyormuş, sığınacak yer arıyormuş gibi bir koşu kopardı. Pazarcı kadınlar güldüler, ona çürük üzüm taneleri fırlatıp geri çağırdılar. Aldırış etmedi. Sokaklardan uçarcasına giderken az kaldı at arabalarının altında kalacaktı - ayakta arabalarını süren arabacılar ona küfredip kırbaçlarının ucuyla dokundular. Yarı çıplak çocuklar çakıl

taşları fırlatıp 'Matta! Matta!'[2] diye bağırıyorlar Flush koşup geçerken yanlarından. Analar kapıya koşup, onları korkuyla içeri çektiler. Cinnet mi getirmişti? Güneş beynini mi döndürmüştü? Yoksa gene Venüs'ün av borusunu mu duymuştu? Yoksa o kıpır kıpır Amerikalı ruhlardan biri, masaların bacaklarını mekân tutmuş ruhlardan bir tanesi, en sonunda içine mi girmişti? Her ne ise, Flush Casa Guidi'nin kapısı önüne varıncaya kadar bir arı bulutu gibi o sokaktan bu sokağa vınladı geçti. Bir koşu yukarıya çıktı ve hemen oturma odasına gitti.

Mrs. Browning divanın üzerine uzanmış okuyordu. Flush içeri girdiğinde irkildi, başını kaldırdı baktı. Hayır, ruh falan değildi - sadece Flush'dı. Güldü. Sonra, Flush bir sıçrayışta divanın üzerine çıkıp da burnunu hanımının yüzüne yapıştırınca, yazdığı bir şiir geldi aklına:

Görüyorsunuz şu köpeği. Daha dün
Dalıp gitmiştim unutup onun varlığını
Ardarda düşünceler boşaltana dek ardarda gözyaşlarını
O an, ıslak yanaklarımı yasladığım yastıktan
Faunus kadar tüylü bir başın birden
Gördüm yüzüme yaklaştığını
Bir çift kocaman göz - sapsarı
Üstüme geldi, düşük kulağı
Çarpıp kuruladı, yanağımdaki ıslaklığı
Irkildim önce, alacakaranlık bir koruda
Keçi ayaklı Pan'ın baskınına uğramış
Bir Arkadyalı gibi; gözlerim kuruyunca anladım
Flush'ı, aştım şaşkınlığı, hüznü; kutsadım
Küçük bir canlıdan aşkın en yücesine yol açan Pan'ı.

2 "Deli! Deli!"

Bu şiiri yıllar önce bir gün Wimpole Sokağı'nda, çok mut suzken yazmıştı. Artık mutluydu. Yaşlanıyordu, Flush da öyle. Bir an onun üzerine eğildi. Yüzü, geniş ağzı, kocaman gözleri ve yüzünün iki yanından sarkan ağır lüleleriyle hâlâ garip biçimde Flush'ın yüzüne benziyordu. Farklı, ama gene de aynı kalıptan çıkmaydılar, karşılıklı birbirlerinde gizli olanı tamamlıyorlardı. Ama biri kadındı; öteki köpek. Mrs. Browning okumaya devam etti. Sonra bir kere daha Flush'a baktı. Ama Flush ona bakmadı. "Flush!" diye bağırdı Mrs. Browning. Ama Flush'ın hiç sesi çıkmadı. Demin canlıydı; şimdi ölü. Hepsi bu. Garip şey, masa, yerinden kımıldamadı bile.

VIRGINIA WOOLF

FLUSH

“... güçlü kuvvetli, enerji dolu, yaşama sevinci içinde genç Robert Browning bir bomba gibi patlamıştı Elizabeth Barrett'in sessiz hasta odasında. İngiliz edebiyatının en ünlü aşk öyküsüdür onların aşkı. Tiyatro oyunları yazılmış, filmler yapılmıştır bu konuda. Nasıl mektuplaştıklarını, Robert Browning'in Wimpole Sokağı'ndaki bir evde divanda yatan Elizabeth'i nasıl görmeye geldiğini, bu ziyaretten sonra üç ay içinde Elizabeth'in mucize kabilinden nasıl yürümeye başladığını, gizlice evlenip Floransa'ya kaçtıklarını herkes bilir. Hatta Virginia Woolf'un *The Common Reader*'da dediği gibi, İngiliz şiirinin en önemli adları arasında olan bu iki şairden tek dize okumamış olanlar bile! Virginia Woolf'un *Flush*'ı bu konuda son derece sevimli bir kitaptır. Elizabeth Barrett Browning'in çok sevdiği İtalya'ya kaçarken beraberinde götürdüğü köpeğin yaşamöyküsünü anlatan *Flush*'da bu aşk öyküsünü bir de o köpeğin açısından görürüz.”

Mina Urgan
(*İngiliz Edebiyatı Tarihi*, Cilt V)

İLETİŞİM 722
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 158